

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון והאגף לפיתוח שירותים
ירושלים, אדר התש"ע, פברואר 2010

"סל-גל" - לשילוב בני נוער עם וללא מוגבלויות במשחק כדורסל בכיסאות גלגלים

טלי היוש
גילה ווגל
שחר גינדי

מפעלים מיוחדים **140**

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון והאגף לפיתוח שירותים

"סל-גל" - לשילוב בני נוער עם וללא מוגבלויות במשחק כדורסל בכיסאות גלגלים

טלי היוש
גילה ווגל
שחר גינדי

140 מפעלים מיוחדים

ירושלים, אדר התש"ע, פברואר 2010

www.btl.gov.il

פתח דבר

תוכנית "סל-גל" היא תוכנית חדשנית שמטרתה לפתח קשרי חברות, כישורי חיים ומיומנויות חברתיות בבני נוער ובוגרים צעירים עם נכויות גופניות, באמצעות השתתפות במשחק ספורט משולב עם ילדים ללא נכות. המשחק המכונה "סל-גל" הוא כדורסל בכיסאות גלגלים.

הילדים ללא הנכות מגויסים בעקבות הדגמות המשחק בבתי ספר שונים על ידי קבוצת בני נוער ובוגרים המשחקים בליגה. השחקנים עם הנכות מאותרים דרך גורמי הרווחה, הבריאות והקהילה.

התוכנית מבוססת על גישת השילוב במהופך. לפי גישה זו, משלבים בין אנשים נורמטיביים בתוך מסגרת תפקודית של אנשים שיש כלפיהם עמדות סטריאוטיפיות שליליות. משנת 1999 סייעה הקרן למפעלים מיוחדים בפיתוח מספר תוכניות ברוח גישה זו בשיתוף עם עמותת אילן: בתחילה היתה תוכנית "פעילות גופנית משלבת", שעסקה בשילוב תלמידים מבתי ספר ומתנועות נוער בפעילות חברתית וגופנית משותפת (דוח מפעלים מיוחדים מס' 90), ובהמשך פותח מודל של "מרכז למידה פעילה" – מרכז מידע, ייעוץ, השתלמויות והנחיה לאנשי מקצוע ולהורים ואנשים עם מוגבלויות בנושא הפעילות הגופנית (דוח מפעלים מיוחדים מס' 121).

תוכנית סל-גל היא תוכנית נוספת שבפיתוחה מעורב המוסד באמצעות הקרן למפעלים מיוחדים, והיא פעלה בין השנים 2007-2008. בהפעלתה היו שותפים גם התאחדות הספורט לנכים, עמותות מקומיות כגון מתנסים, עמותת חוסן בבאר שבע, עמותת של נכי השפלה בראשון לציון, עמותת אילן בירושלים וכן התיכון למדעים ואמנויות בירושלים.

עד כה הוקמו והופעלו במסגרת התוכנית חמש קבוצות ופותחה ליגה תחרותית הפועלת בחסות ההתאחדות לספורט נכים. הקבוצות פועלות ברמת גן, חדרה, ראשון לציון, באר שבע וכפר מנדא, וכ-40 נכים ממשותפי הקבוצות מהווים תשתית להמשך פעילות ענף ספורט הסל-גל בארץ.

הקבוצות מתאמנות פעם עד פעמיים בשבוע בראשות רכזים ומאמנים מקצועיים. במהלך הפעילות מתקיימים משחקי ליגה וגובש תקנון מותאם שכלל שימוש בסלי קט-סל ובסלים נמוכים מאוד (1.20 מטר). בהרכבת הקבוצה השחקנים חולקו לפי דרגות תפקוד, כדי לאפשר גם לבעלי המוגבלויות הקשות ביותר, שהם בדרגת תפקוד נמוכה, להשתתף במשחק. ההתאחדות לספורט נכים נתנה חסות על הליגה והוקצה מימון לשופטים. כל פעילות הליגה מתועדת באתר האינטרנט של סל-גל (www.sal-gal.com).

את ההערכה המלווה לתוכנית עשה צוות מיחידת המחקר של מכללת בית ברל, שבראשו עמדה ד"ר טלי היוש, ולצדה סייעו ד"ר גילה ווגל וד"ר שחר גינדי. הצוות ליווה ברגישות ובמקצועיות את התוכנית וסייע בהטמעת הלקחים שעלו ממצאי דוח הביניים.

ממצאי ההערכה העיקריים מלמדים כי תוכנית סל-גל היא תוכנית ייחודית שהישגיה מבטאים נכונה את הביטוי "ניצחון הרוח". שביעות הרצון של המשתתפים בתוכנית גבוהה והיא תרמה לשיפור

תחושת הביטחון העצמי והבגרות שלהם, לשיפור הקבלה העצמית ולהחדרה של עניין בחיים. ברמה הארגונית הצליחה התוכנית להביא להקמת ליגה שפעלה על פי חוקים וכללים ייחודיים ולהתחיל במיסודה באמצעות החסות והסיוע של התאחדות הספורט לנכים. בנוסף, הפעילות הובילה לחשיפת ענף הספורט בפני ילדים ובני נוער עם וללא מוגבלויות, שלא היו מכירים אותו בלעדיה ולא היו נחשפים לפעילות החברתית החשובה הנכללת במסגרתה. מחנות אימונים שנכללו בתוכנית אפשרו למשתתפים חוויות חברתיות משמעותיות מחוץ לביתם, לרבים מהם בפעם הראשונה.

בשנת 2010 מסייעת הקרן למפעלים מיוחדים להמשך הטמעת התוכנית, הרחבתה וביסוסה גם ביישובים אחרים, למשל בחיפה. בשנה זו בכוונת הקרן להשלים את המעבר של התוכנית לפעילות סדירה באמצעות מינהל הספורט, לרכוש כיסאות גלגלים חדשים לשחקנים, להכשיר הכשרה מסודרת את המאמנים והמדריכים ולשפר את הרמה המקצועית של השחקנים.

אנו מודים לחברי ועדת ההיגוי שליוותה את התוכנית, ובייחוד ליו"ר הועדה, ד"ר ישעיהו הוצלר, שעוסק במשך שנים בפיתוח מודלים חדשניים של פעילות גופנית לאוכלוסיית אנשים עם מוגבלויות בארץ.

נכיר תודה גם לעמותת אילן - המסייעת בהסעת אותם הילדים שלא היו מגיעים לפעילות ללא הסעה מאורגנת, לאיגוד השופטים בכדור-סל - על המעורבות יוצאת הדופן בתכנון ההתאמות ובפיתוח הפרויקט, להתאחדות הישראלית לספורט נכים - המספקת פרסים, ולקרן ההימורים - המספקת שירותים וציוד ייחודי הנדרש לפרויקט. תודתנו גם לאנשי החינוך אורי חרל"פ, אלי לאור ועופר שמעוני, שסייעו בשלבים הראשונים של הפרויקט, לברוך חגאי, ראש תחום הספורט הפעיל במרכז הספורט ברמת גן, שתרום מניסיונו הרב, לעמותת נכי השפלה שאירחה רבים מהמשחקים והפעילויות בעזרת מתנדבים רבים שתמיד האירו פנים למשתתפים, לד"ר ענת חכם, שללא מרצה הרב קשה היה לקיים רבות מהפעילויות והאירועים, ולראש השירות הסוציאלי במרכז הספורט ברמת גן, איילת אברהם, על תרומתה הרבה בפתרון בעיות ובמניעתן של אחרות. ואחרון חביב, נודה גם לשותף בהגיית הרעיון ובפיתוח הדרך, מיקי גולדנברג.

תודה מיוחדת לגבי כרמלה קורש-אבלגון מהקרן למפעלים מיוחדים של המוסד לביטוח הלאומי, שליוותה את הפרויקט במסירות ובמקצועיות, ואשר מרכזת את פיתוח התוכניות העוסקות בשילוב אוכלוסייה עם צרכים מיוחדים ומוגבלויות ומסייעת רבות בעידוד יוזמות בתחום חשוב זה.

שרית בייץ-מוראי
מנהלת הקרן למפעלים מיוחדים

חברי וועדת היגוי

ד"ר ישעיהו הוצלר, ראש התוכנית השיקומית לילדים ולנוער, אילן - מרכז ספורט לנכים, רמת גן
איילת אברהם, עו"ס, ראש השירות הסוציאלי, אילן - מרכז ספורט לנכים, רמת גן
ברוך חגאי, מאמן ראשי, אילן - מרכז ספורט לנכים, רמת גן
מיקי גולדנברג, יזם, משווק ואחראי על יחסי הציבור
ד"ר ענת חכם-גובר, רכזת גיוס נוער עם נכויות, אילן - מרכז ספורט לנכים, רמת גן
לירן הנדל, רכז הדרכה, אילן - מרכז ספורט לנכים, רמת גן
מיכל בן חפר, עו"ס, אילן - מרכז ספורט לנכים, רמת גן
עופר שמעוני, מפקח על החינוך הגופני, משרד החינוך
ד"ר טלי היוש, חוקרת, מכללת בית ברל, כפר סבא
אלי לאור, מפקח במינהל הספורט, משרד התרבות והספורט
אורי חרל"פ, מפקח, מינהל הספורט, משרד התרבות והספורט
גבי כרמלה קורש-אבלגון, סגנית מנהלת הקרן למפעלים מיוחדים, המוסד לביטוח לאומי

תמצית

תוכנית הכדורסל על כסאות גלגלים "סלגל" פועלת על פי עקרונות השילוב ההפוך, על פיו תכניות שבמקור תוכננו עבור אנשים בעלי מוגבלויות משרתות אנשים ללא מוגבלויות, במטרה לספק הזדמנויות ליחסי גומלין בין שתי האוכלוסיות. התוכנית היא מאמץ משותף של הקרן למפעלים מיוחדים של הביטוח הלאומי, מרכז הספורט לנכים, איל"ן ועמותות מקומיות. המטרה היא להקים קבוצות כדורסל על כסאות גלגלים בכל רחבי המדינה, כדי להחדיר את הספורט הייחודי למודעות הציבורית. מטרה נוספת הייתה שתוכנית תוביל ליצירת מאגר של שחקנים אשר בסופו של דבר יצטרפו לקבוצות המבוגרים.

הערכת התוכנית בוצעה על ידי צוות מיחידת המחקר וההערכה במכללה האקדמית בית ברל. הצוות כלל שלושה חוקרים בעלי דוקטורט ממגוון התחומים (סוציולוגיה, פסיכולוגיה וחינוך מיוחד). ההערכה שהייתה מעצבת (formative evaluation) באופייה התרחשה בין ספטמבר 2007 ליוני 2008. המשתתפים בהערכה כללו את מנהל התוכנית אשר יזם את קיומה, מתאמת פרויקט אשר גייסה את הצעירים שהשתתפו בה, העובדת הסוציאלית המועסקת על ידי מרכז הספורט לנכים איל"ן, שני מאמני הכדורסל, הוריהם של 25 שחקנים, שני מורים של שחקנים, המארגן של משחקי התצוגה כמו גם שחקני הכדורסל עצמם. שלושים ואחד שחקנים רואיינו בתחילת השנה, ו-26 בסופה. בגלל הצטרפותם ונשירתם של שחקנים במהלך השנה, היו שינויים בהרכב הקבוצות ולפיכך 21 מאלו שרואיינו בסוף השנה רואיינו גם בתחילתה.

כלי המחקר: בהערכה זו נעשה שימוש בכלים איכותיים ובכלים כמותיים לרבות שאלונים, ראיונות, תצפיות וניתוח מסמכים. שלושה שאלונים פותחו לצורך המחקר: שאלון עבור שחקנים אשר שימש בסיס לראיונות האישיים (שחקנים אשר לא הייתה להם אפשרות למלא את שאלון באופן עצמאי), שאלון עבור המאמנים אשר נשלח מדי חודש וכלל התייחסות פרטנית לכל אימון, ושאלון אשר מולא על ידי העובדת הסוציאלית אודות פעילותה (השאלונים מופיעים בנספח). ראיונות מובנים למחצה נערכו עם כל המשתתפים הרשומים לעיל והתנהלו שתי פגישות עם הורים לשחקנים. נערכו 27 תצפיות של פעילויות הקבוצות ובכלל זה 17 אימונים, 6 טורנירים ומשחקי ליגה, שתי פגישות הכנה למשחקי תצוגה, שני משחקי תצוגה ושתי פעילויות חברתיות. בנוסף השתתפה חברת צוות ההערכה בשבעה מפגשים של ועדת ההיגוי של התוכנית.

ניתוח הנתונים שנאספו כלל ניתוח תוכן של השאלות הפתוחות בראיונות, הרישומים מהתצפיות ומסמכים שנאספו, כמו גם ניתוח כמותי של השאלות הסגורות בראיונות עם השחקנים. היו שתי בדיקות סטטיסטיות: בדיקות t עבור מדגם 21 השחקנים שרואיינו בתחילת השנה ובסופה ובדיקות t עבור כל 57 השחקנים שרואיינו. השוואה של התוצאות עבור שני המדגמים מצביעות שאין הבדלים משמעותיים בין הקבוצות ותורמת לתקפות התוצאות.

הממצאים מצביעים על כך שהסלגל היא תוכנית מוצלחת. ישנה רמה גבוהה של שביעות רצון בקרב כל אלה המעורבים בתוכנית כולל המשתתפים עצמם, מארגני התוכנית והורים. כל המשתתפים

מסכימים כי הביטוי "ניצחון הרוח", צירוף מילים שהנחיל מארגן משחקי התצוגה, מהווה תיאור ממצה של התוכנית. הממצאים מעידים על כך שהאווירה בין השחקנים הייתה חיובית על המגרש ומחוצה לו. למרות העובדה כי התוכנית אינה התערבות פסיכולוגית מוצהרת, נמצא שיפור בדימוי העצמי של המשתתפים. באופן דומה, התוכנית תרמה בעקיפין ליכולתם של המשתתפים להביע אמפתיה כלפי אחרים. תרומות נוספות כללו את השיפור בתפיסה העצמית של המשתתפים את היכולת הפיזית ככלל והיכולת לשחק כדורסל על כסאות גלגלים בפרט. נמצאו כמה שינויים משמעותיים סטטיסטית במדדים של איכות חיים אשר קשורים לעצמאות והנאה בחיי היומיום. נתונים איכותניים העידו על שיפור בקבלה העצמית של המשתתפים. ממצאים אלה עולים בקנה אחד עם הספרות על תוכניות "פנאי רציני" המציינת את חשיבות הרווחים הפנימיים בניגוד לפירות האינסטרומנטליים והאינטרסנטים של עיסוקים כאלו (Hayosh, 2007).

צוות ההערכה הדגיש במסקנותיו את הקשיים בגיוס שחקנים. בניגוד לצפיות בתכנון הראשוני, התכנית כללה שחקנים רבים בעלי מגבלות חמורות. אופי אוכלוסיית השחקנים הוביל לחשיבה יצירתית ולעיצוב כללי משחק אשר מותאמים למידת המוגבלות. ניסיונות לגייס שחקנים ללא מגבלות לא היו תמיד מוצלחים ומשחקי התצוגה לא תרמו בפועל לגיוס משתתפים. הומלץ כי תשומת לב רבה יותר תושם לשילוב של שחקנים ללא מוגבלויות בקבוצות.

הממצאים מצביעים כי לסלגל פוטנציאל להיות תוכנית "פנאי רציני" (Stebbins, 2007) אשר יכולה לתרום באופן משמעותי לרווחתם של המשתתפים – שחקנים ומארגנים כאחד. מאחר שפרוייקט זה פותח להיות תכנית מתמשכת המלצנו, כי הצוות המקצועי ייפגש שלוש פעמים בשנה כדי לעקוב אחר התקדמות הפרוייקט לאור מטרות התוכנית. כך, לדוגמה, בשנת ההערכה, הקמת הליגה וקיום הטורנירים הוביל לדיאלוג פורה בין המארגנים על מטרותיה ועל טבעה של התוכנית, כמו גם על בעיות מעשיות.

תוכן עניינים

עמוד

1	רקע עיוני
9	שאלות ההערכה
11	מערך ההערכה
11	המשתתפים
12	כלי ההערכה
18	ממצאים
18	יעדי התוכנית
20	מדדים לבחינת הצלחתה של התוכנית
23	ביצוע התוכנית
54	תרומות
74	סיכום, דיון והמלצות
74	מבנה הקבוצות
78	גיוס השחקנים
79	התנהלות ארגונית
83	תמיכה רגשית בשחקנים
84	ה"סל-גל" כ"פנאי רציני"
86	מקורות מידע
93	נספחים
95	נספח 1 : שאלון לשחקנים בתוכנית ה"סל-גל"
101	נספח 2 : שאלון למאמנים בתוכנית ה"סל-גל"
102	נספח 3 : שאלון לעובדת הסוציאלית בתוכנית ה"סל-גל"

רשימת לוחות

עמוד

11	לוח 1: השחקנים שרואיינו , לפי מועד איסוף הנתונים וקבוצה
15	לוח 2: הראיונות שנערכו , לפי גורם ומועד איסוף הנתונים
36	לוח 3: סך כל האימונים, שיעור ההשתתפות באימונים ומספר השחקנים בחדרה , לפי חודש
38	לוח 4: סך כל האימונים, שיעור ההשתתפות באימונים ומספר השחקנים ברמת גן ספיבק , לפי חודש
40	לוח 5: סך כל האימונים, שיעור ההשתתפות באימונים ומספר השחקנים בראשון לציון , לפי חודש
55	לוח 6: מבחן t למדגמים דומים להשוואה בין פריטי שביעות רצון , לפי מועד
57	לוח 7: מבחן t למדגמים דומים להשוואה בין פריטי דימוי עצמי , לפי מועד
58	לוח 8: מבחן t למדגמים דומים להשוואה בין פריטי מסוגלות עצמית , לפי מועד
60	לוח 9: מבחן t למדגמים דומים להשוואה בין פריטי אמפתיה , לפי מועד
62	לוח 10: מבחן t למדגמים דומים להשוואה בין פריטי שביעות רצון מהקבוצה, לפי מועד
63	לוח 11: מבחן χ^2 המשווה בין תוצאות השאלה "האם אתה בקשר עם השחקנים האחרים בחוג לאחר האימון?", לפי מועד
67	לוח 12: מבחן וילקוקסון (wilcoxon) למדגמים תלויים עבור משתני איכות חיים
69	לוח 13: מבחן t למדגמים דומים למדד איכות חיים המשווה בין הפריטים, לפי מועד

רקע עיוני

תפיסת העולם ההומניסטית רואה באדם עם הצרכים המיוחדים חלק מהחברה. תפיסה זו באה לידי ביטוי בחקיקה בארצות שונות: בארצות הברית – The Americans with Disabilities Act (ADA) of 1990, באנגליה – Disability Discrimination Act 1995 – ובארץ בחוק חינוך מיוחד התשמ"ח (1988) ובחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (1998). בעקבות חקיקה זו התקבל עקרון ה"מסגרת הפחות מגבילה", כלומר שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים במערכת החינוך הרגילה. למרות שהדגש הוא בשילובם של ילדים במערכת החינוך הפורמאלית, יש גם התייחסות לשילובם בפעילות פנאי במסגרות בלתי פורמאליות ותוכניות אלו נעשות יותר ויותר שכיחות (Fennick & Royle, 2003). שליין, גרין וסטון (Schlein,) (Green & Stone, 1999) רואים בתוכניות הפנאי הזדמנות ליצור ולפתח יחסי ידידות ומציינים יחסים אלה כמרכיב חשוב באיכות החיים. פניק ורויל (Fennick & Royle, 2003) אף מציינים שיש דמיון בין האסטרטגיות לשילוב מוצלח בפעילויות פנאי לאלה המוליכות לשילוב חברתי בבתי ספר.

השפעת שילובם של בעלי צרכים מיוחדים בחינוך הרגיל

מרבית המחקרים עוסקים בשילובם של ילדים עם צרכים מיוחדים בבתי הספר, אך נעשו גם מחקרים המתייחסים לתרומות החברתיות ולקשיים הנובעים משילובם בתחום הפנאי. מחקרים אלה מתייחסים בדרך כלל להשפעה על הילד עם הצרכים המיוחדים ואינם מתייחסים להשפעות על הילדים הבריאים (Peck et al, 2004). התומכים בתוכניות השילוב טוענים שמגע ישיר עם ילדים בעלי נכויות בכיתות ובבתי הספר יתרום לשבירת סטיגמות וליצירת עמדות חיוביות כלפי ילדים אלה. מחקרים אחרים מדווחים על קשיים חברתיים של ילדים עם נכויות שונות, בהם ילדים עם נכויות פיזיות (Nowicki & Sandieson, 2002). חוקרים אלה ערכו מטה אנליזה של מחקרים על עמדות של ילדים בבית הספר כלפי אנשים בעלי נכויות פיזיות או קוגניטיביות. מסקנתם הייתה שהעמדות של ילדים כלפי אחרים עם נכויות הן הרבה פעמים שליליות. לדעת חוקרים אלה, קיימות בעיות מתודולוגיות רבות בחקירת הנושא ובהשוואה בין המחקרים השונים. לכן חשוב להתייחס לגורמים המוליכים לשינוי עמדות בתכנון התערבויות ופרויקטים שונים. מחקרים הבוחנים תפיסות ועמדות של הורים כלפי תוכניות השילוב בדקו את תפיסות הוריהם של 389 ילדים ללא נכויות (בריאים)

לגבי השילוב של ילד עם נכויות קשות בבית הספר (Peck et al, 2004). תוצאות הסקר הראו כי ההורים דיווחו שהתנסות זו תרמה לילד שלהם. בבדיקת תפיסות של הורים לגבי השילוב בתוכניות פנאי מצאו החוקרים מודל ואימוולד (Modell & Imwold, 1998) תגובות חיוביות אצל כל ההורים, הורי הילדים בעלי הנכויות והורי הילדים ללא הנכויות.

"פנאי רציני"

החוקר סטבינס חוקר בשלושים השנים האחרונות את ה"פנאי הרציני" (Stebbins, 1997,) שהגדרתו היא עיסוק עקבי של פרטים בפעילויות פנאי שהמשתתפים תופסים אותן כעיקריות, מספקות, מעניינות, איתנות ובעלות משמעות, בשל המורכבות והאתגרים שבפעילויות אלו. לעיתים, גורס סטבינס, ההשתתפות בעיסוק הפנאי הופכת לקריירה של פנאי, שהיא הרצון לשלב בין המיומנויות הייחודיות, הידע והניסיון, הנרכשים במהלך ההשתתפות.

"הפנאי הרציני" מוגדר באמצעות שישה מאפיינים: (היוש, 2007):

- (1) התמדה בפעילות שמשמעה לאו דווקא מספר השעות שבהם עוסקים בפעילות, אלא התמדה בפעילות כצורך נפשי. סטבינס גורס כי רגשות חיוביים כלפי הפעילות תורמים ליכולת ההתמדה.
- (2) קריירה של פנאי נוצרת מהתפתחות של הישגים או ממעורבות גוברת בנושא. לפי סטבינס מדובר בקריירה בהקשר הרחב, זאת בדומה למושג "moral career" אצל גופמן (Goffman, 1961, 127-128). המושג מתייחס לקריירה במגוון תפקידים חברתיים כגון פוליטיקה, עבודה, דת, יחסים בין-אישיים, ובמקרה זה – בתפקידו של הפרט בעיסוק.
- (3) השקעה של מאמץ אישי משמעותי המבוסס על ידע, הכשרה, התנסות או מיומנות הנרכשים במיוחד עבור הפעילות (כמו שצוין קודם).
- (4) קבלה של תועלות מתמשכות מההשתתפות בפעילות: (א) מימוש עצמי (ב) העשרה עצמית (ג) ביטוי עצמי (ד) התחדשות של העצמי (ה) תחושת הגשמה (ו) שיפור הדימוי העצמי (ז) אינטראקציות ושייכות חברתית (ח) קבלת תוצרים חומריים הקיימים לאורך זמן (כמו ציור, רהיט) (ט) קבלת תחושת סיפוק עמוק. נציין כי הספרות מציינת תגמולים אחרים בנוסף על אלה שהזכיר סטבינס ובהם הפחתת לחצים (Iso-Ahola, 1989), גיבוש זהות

(Kilgore, 1999), חוויות משותפות (Bishop & Hoggett, 1986), העשרת הקפיטל החברתי (Coleman, 1994), גיבוש מעמד חברתי (Kilgore, 1999), מימוש עצמי (Csikszentmihalyi & Kleiber, 1991) ומימוש מטרות, למשל קבלת תעודות והסמכות (Jones & Symon, 2001) וכדומה. עוד נציין כי סטבינס גורס שהתגמולים המתקבלים מההשתתפות בפנאי הם לעיתים הסיבה להחלטה להצטרף לפעילות.

(5) התפתחותו של אתוס ייחודי ונדיר, המהווה לפי סטבינס רכיב מרכזי הוא השתייכות לעולם חברתי רחב, לאו דווקא בעל גבולות מוגדרים, שחבריו מוצאים עניין בנושא המשותף. החברים חולקים גישה, פרקטיקות, ערכים, אמונות ומטרות משותפות וכך נוצר עולם חברתי (milieu) החולק אתוס משותף.

(6) מעורבות עמוקה בעיסוק להבדיל משעות הפנאי המזדמן. לפי סטבינס רכיב זה עשוי להיות מאפיין משמעותי יותר של האדם אפילו בהשוואה לתפקיד שלו בעבודה. כלומר יש אנשים החשים כי עיסוק הפנאי שלהם מגדיר אותם יותר מתפקידם בעבודה.

ניתן לקשור את עבודתו רחבת ההיקף של צ'יקזנטמיהלי העוסקת בהנעה היצירתית, ל"פנאי הרציני" (למשל: Csikszentmihalyi, 1990, 1997, 2001, 2006), שבמהלכו מתרחשת מה שהוא מכנה "זרימה" (flow), המוגדרת באמצעות חמישה מאפיינים 1. התמזגות האדם עם הפעולה; 2. ביטוי המיומנויות של הפרט בצורה מיטבית; 3. הצבת יעד להשגה שאינו מטרה אלא כיוון המאפשר תהליך; 4. התמקדות מלאה בפעילות; 5. אובדן המודעות ל"אני" וחזרתו של "אני" עשיר יותר. צ'יקזנטמיהלי גורס כי ה"אני" שנעלם בשעת חוויית הזרימה-חוזר ומתגלה חזק יותר מבעבר. כך למשל טיפוס הרים או נגינת שיר חדש מרחיבים את גבולותיו ומאפשרים ל"אני" להתעלות מעל לתודעה הפרטית שלו והחוויה הופכת לחוויה אוטוטלית (autotelic) – חוויה המניבה תגמולים מעצם מהותה. חוויה זו מתרחשת אפילו במצבים שבהם אנו נאלצים להשתתף בפעילות או ביצענו את הפעילות כדי לקבל או להשיג תגמול חיצוני כמו תעודה, תמורה כספית או ציון.

השתתפות בפעילויות ספורט

ההשתתפות בפעילויות ספורט קשורה לתגמולים פיזיים, פסיכולוגיים וחברתיים. בתחום הפסיכולוגי יש השפעות חיוביות על הדימוי העצמי, הביטחון העצמי, מצבי רוח, תחושת

שביעות רצון, פיתוח יחס של כבוד כלפי הגוף והורדת רמת החרדה. בנוסף, הספורט מאפשר חוויות רגשיות שאינן נגלות במסגרות אחרות (קולטר, בתוך: Bailey, 2005). עוד נמצא כי השתתפות בפעילויות ספורט תורמת בתחום החברתי, שכן היא מאפשרת יצירת קשר ואינטראקציה עם אחרים, מפתחת כישורים חברתיים רבים וקביעת מטרות.

מחקר על השתתפות של ילדים בפעילות ספורטיבית קבוצתית העלה כי זו תורמת לתחושה של שייכות, התלכדות לצורך מטרה משותפת, חוויה של הצלחה, רכישת מיומנויות של עבודת צוות, יישום של שאיפות משותפות, צבירת פופולאריות חברתית, שחרור אנרגיה, אתגר והנאה (Kolt, Kirkby, Bar-Eli, Blumenstein, Chadha, Liu & Kerr, 1999). בתחום הקוגניטיבי נמצא כי ההשתתפות בפעילות ספורטיבית תחרותית תורמת לשיפור ההישגים הלימודיים, לדימוי העצמי, למיקוד שליטה, לשאיפות לימודיות ומשמעת, זאת בהשוואה לתלמידים אחרים שלא השתתפו בפעילויות כאלה (Fejgin, 1994).

השתתפות של בעלי נכויות ולקויות בפעילויות ספורט

התרומה של הספורט לאנשים בעלי נכויות אינה שונה במהותה מהתרומה לאוכלוסייה הכללית. במחקר שערכו קריסטין ועמיתיו (Kristen, Patriksson & Fridlund, 2003) הם זיהו שלושה תחומים שבהם חל שינוי: בריאות טובה יותר, השתייכות לקבוצה ולימוד של פעילות ספורטיבית. התרומות בתחום החברתי – יצירת קשרים עם חברים חדשים, בתחום האישי – למידה של מיומנויות חדשות ושיפור תחושת המסוגלות, שיפור בבריאות – חיזוק הגוף והנאה מהפעילות עצמה.

בהקשר זה יש לציין את ההיבטים החיוביים של התחרותיות בספורט נוער: היא מספקת תחושה של השגת מטרה ותחושת אחריות ומשפיעה לטובה על הדימוי העצמי – אם הצעירים חשים את עצמם מסוגלים לכך (Daniels, 2007). לדעת דניאלס ניתן גם להפיק מכך הרבה לקחים לחיים, כגון אין אדם שמנצח תמיד, לפעמים מפסידים אפילו כאשר מתאמצים, ולמרות ההפסד – המאמץ והאופי הנגלים בשעת התחרות מעידים על מסוגלות.

ההיבטים החיוביים של התחרותיות קיימים גם בספורט התחרותי של שחקנים עם לקויות. בלינדי וטאוב (Blinde & Taub, 1999) בדקו עשרים ושמונה סטודנטים ספורטאים עם לקויות ומצאו שאחד התוצרים (outcomes) החיוביים של השתתפותם בספורט היה טיפוח התחרותיות (competitiveness). תכונה זו מפתחת גישה אסרטיבית להשגת מטרות ופתרון בעיות. השחקנים במחקר דיווחו על תחושת סיפוק מעצם ההשתתפות בתחרות ועל תרומתה

לתחומים אחרים בחייהם. כמו כן התחרות מפתחת יכולת לשתף פעולה (team work) ויכולת להנהיג, המשמשות את השחקנים גם בעיסוקיהם האחרים. ספורט הינו תחום מוערך בחברה ואכן המרואיינים דיווחו שהשתתפותם בפעילות זו תרמה לתחושת השתלבותם בחברה.

חוקרים מתארים את האקלים התחרותי המוליך להיבטים חיוביים אלו ומתמקדים במוטיבציה הבריאה הנדרשת (Daniels, 2007; Perrault & Vallerand, 2007). דניאלס (Daniels, 2007) מביא שלושה מודלים של תחרות: המודל הצבאי שבו המטרה היא לחסל את האויב והשחקנים אינם אמורים ליצור יחסי חברות עם היריבים. מודל החיזוק (reward mode) בו השחקנים מתחרים כדי לספק את צורכי האגו, כגון סטטוס חברתי גבוה יותר, ניצחון באליפות ומציאת חן בעיני מבוגרים (adult approval). אולם יש במודל זה נטייה להתעלם מקשיים ולהדגיש רק הצלחות. המודל השלישי הוא מודל השותפות. היריבים מספקים אתגרים אישיים, והמוטיבציה נובעת מהצורך להשיג מטרות. המטרות כוללות תחושת התקדמות, שיפור במיומנויות ובמאמץ. למאמנים ולהורים יש תפקיד חשוב ביצירת המודל המתאים של תחרות (Daniels, 2007; Kidman, McKenzie & McKenzie, 1999).

מודל אחר של מוטיבציה מציגים החוקרים פרולט וולרנד (Perrault & Vallerand, 2007). הסוקרים את הספרות המחקרית על המוטיבציה להשתתף במשחק כדורסל בכיסא גלגלים. לפי מחקרים אלו המוטיבציה נובעת מיצירת אוריינטציה כלפי מטלה הממוקדת בהנאה שבמשחק. הם מציעים מודל המבחין בין מוטיבציה פנימית, מוטיבציה חיצונית וחוסר מוטיבציה. מוטיבציה פנימית כוללת במודל שלושה רכיבים: הנאה הנובעת מלימוד מיומנויות חדשות, תחושת ההישג כאשר חשים התקדמות וחוויה של סטימולציה. מוטיבציה חיצונית מונעת על ידי ויסות חיצוני או הזדהות עם גורם חיצוני. חוסר מוטיבציה הוא מצב שהספורטאי משחק אך לא מרגיש מסוגלות וחש שאין טעם להמשיך בכך.

הבדלים בין משתתפים עם ובלי לקויות וצרכים מיוחדים בפעילויות ספורט

שאלה שנדונה בספרות המחקרית היא האם יש הבדלים בין שחקנים עם לקויות לשחקנים ללא לקויות. קמבל ועמיתיו (Campbell et al, 1997) בדקו סימני חרדה וביטחון עצמי לפני תחרות (שבוע לפני, שעתיים לפני ו-30 דקות לפני התחרות) אצל שחקנים בכיסאות גלגלים. נבדקו 103 מבוגרים במגוון של פעילויות ספורט ונמצא שרמת החרדה הייתה דומה לזו של שחקנים ללא לקויות. נמצא הבדל בירידה של ביטחון עצמי לפני התחרות.

ברסיל (Brasile, 1990,1992) תמך בתחרויות ספורט שבהם משתתפים יחד שחקנים ללא ליקויים עם שחקנים בעלי לקויות, מה שהוא מכנה "אינטגרציה במהופך" (reverse integration). יש ארבעה מחקרים העוסקים בספורט משולב, שניים שבדקו בני נוער, ושניים שבחנו מבוגרים. פנינג ואחרים (Fenning et al, 2000) בדקו כיצד שחקנים מתבגרים עם ובלי לקויות תפסו התנהגות ספורטיבית (sportsmanship behaviors) ומהם התובנות מהשתתפות ביום של סדנאות כדורסל וטורניר. ביום זה השתתפו 55 מתבגרים בני 14-18 ובהם 28 שחקנים ללא לקויות, ו-27 שחקנים עם לקויות: שלושה עם לקויות מוטוריות, שבעה עם לקויות קוגניטיביות, חמישה עם לקויות ראייה, שמונה עם לקויות שמיעה וארבעה עם הפרעות רגשיות. ההתנהגות הספורטיבית תורגמה לתכונות אלו: הוגנות (fairness), מאמץ, שיתוף פעולה, תחרותיות, הזדמנות שווה להשתתף ועזרה בלימוד מיומנויות. לא נמצאו הבדלים בין השחקנים עם לקויות לשחקנים ללא לקויות. רובם דירגו את ההתנהגויות האלה ברמה גבוהה. הדירוג של שתי הקבוצות בעזרה ובלמוד מיומנויות היה נמוך יותר מהדירוג של קריטריונים אחרים. בניס דירגו את הקריטריון של שיתוף פעולה גבוה יותר מהבנות. כאשר נשאלו בשאלות פתוחות מה למדו מהשתתפותם באותו היום, שתי הקבוצות ציינו את הקבלה של האחר כתובנה של השתתפותם ביום הספורט.

וילהייט ואחרים (Wilhite et al, 1997) ערכו יום של תחרויות ספורט משולבות לנוער (שחקנים עם לקויות ושחקנים ללא לקויות) ומצאו שכל השחקנים נהנו וציינו שהשתתפותם גרמה להם להבין טוב יותר את נושא השונוות. אבל השחקנים עם הלקויות ראו פחות חשיבות בהשתתפות בספורט משולב מאשר השחקנים ללא לקויות. יש לציין ששני המחקרים שהוזכרו התייחסו ליום אחד בלבד של פעילות ספורט משותפת.

פרולט ולרנד (2007) השוו את המוטיבציה של שחקנים עם ובלי לקויות, המשחקים כדורסל בכיסא גלגלים על פי המודל של סוגי המוטיבציה שתואר לעיל. 72 שחקנים (הגיל הממוצע 30.1) השתתפו במחקר מהם 24 היו ללא לקויות. לא נמצאו הבדלים במוטיבציה בין הקבוצות. כמו כן לא נמצאו הבדלים במיומנויות וביכולת ההתמודדות של הקבוצות שנבחנו גם הן במחקר זה.

גורם התחרותיות הינו אחת הסיבות ששחקנים ללא לקויות מתמידים בהשתתפותם בפעילויות ספורט בכיסא גלגלים. מדלנד ואליס-היל (Medland & Ellis-Hill, 2008) מצאו שהמוטיבציה המקורית של אנשים ללא לקויות להשתתף בספורט בכיסא גלגלים היא כדי להשתתף בפעילות עם חבר או קרוב משפחה עם לקויות. אך אחת הסיבות להמשך

ההשתתפות היא ההזדמנות להשתתף בתחרות, כלומר תחרות בספורט מספקת מוטיבציה להמשך ההשתתפות.

ניהול והחדרת שינויים בחינוך

עם הקמתו של פרויקט ה"סל-גל" שהינו פרויקט חדשני, היה על קברניטיו להבהיר מהו האתוס החינוכי העומד בבסיסו של הפרויקט ובו בזמן להבין את המתרחש ולזהות מהם הצרכים והקשיים ולבצע שינויים לפי הצורך, תוך כדי תנועה. הספרות המחקרית מגדירה שינוי כ"המרת מצב אחד במצב אחר". ב"מצב" כוונתנו לפעילויות, להתנהגויות, לרגשות, לעמדות או לסביבה פיזית (מבנה, טכנולוגיה, מיקום וכו'), כלומר מצב שהיה קיים בזמן נתון ואינו קיים עוד או שצורתו או תוכנו אחרים משהיו (פוקס, 1998, 27).

חוקרים רבים מבחינים בין שני סוגים של שינוי (ואצלאוויק, ויקלנד ופיש 1979), שינויים ממעלה ראשונה הנעשים במסגרת הערכים, האינטרסים והנורמות המקובלות. השינויים מתרחשים בתוך מערכת נתונה שהיא עצמה אינה משתנה והם בבחינת תיקונים פנימיים. פוקס (1998) מכנה אותם "עוד מאותו דבר (שם, 32). השינויים מהמעלה השנייה מתייחסים לתמורות בגרעין, ביסודות ובפרדיגמה. השינויים הללו משקפים ערעור של אושיות התפיסה, המבנה, ההנחות, הערכים, היעדים או הכיוון של המסגרת הארגונית של הפרט, גם אם הארגון או הפרט שומר על זהותו. מדובר בשינוי הפורץ דרך חדשה ומשנה מן היסוד את המערכת עצמה.

התהליך של החדרת שינויים במערכת הוא מורכב ומעלה שאלות רבות בהן: האם קיימת הסכמה על הצורך בשינוי; האם השינוי תוכנן מראש; האם הליכי השינוי ושלבו ניתנים לשליטה; האם השינוי הוא פתאומי וחד או איטי והדרגתי; האם פרטי השינוי ותוצאותיו ברורים או שאין ודאות באשר למהותו ולהשלכותיו; מה משמעותו של השינוי וכיצד הוא משפיע על תחומים שונים בארגון; האם השינוי הוכרז בפומבי וכדומה (פוקס, 1998).

החדרתו של שינוי בארגון חינוכי צריך להביא בחשבון כמה היבטים: **התחשבות במבנה הארגון** – חוקרים שבחנו את בית הספר כארגון "בעל חיבורים רופפים" זיהו כי הדבר מביא לכך שהמורים זקוקים לאוטונומיה מקצועית על מנת להתמודד עם היבטים שונים. למשל ההבדלים ביכולותיהם של התלמידים, חוסר היכולת לשלוט על הקשר בין ההתנהגות לבין התפוקות, הנתק בין המנהל לבין הנעשה בכיתות עצמן וכדומה (אופלטקה, 1998). לצד היתרונות של "החיבורים הרופפים" – מתן אוטונומיה מקצועית וחיזוק התמחותם ישנם גם חסרונות למודל זה. החיסרון העיקרי לדעת אופלטקה נוגע לחלוקה על בסיס מקצועי,

המאפשרת לכל מורה להתפתח ולהפוך למומחה בתחום שלו. אולם מבנה זה עלול ליצור תת-תרבויות בבית הספר ולהפחית את מידת שיתוף הפעולה והדיאלוג בין המורים, דבר שייצור "בלקאניזציה" בחדר המורים (מושג שטבע אנדי הרגריבס (Hargreaves, 1994)). כוונתו לפגיעה ביצירת תרבות כללית בבית הספר והפחתת הסיכויים למימוש יוזמות כלל בית ספריות.

פרופסיונאליות מקצועית – בארגון שמועסקים בו אנשי מקצוע קיים מתח בלתי נמנע בין הציפיות הנובעות מהמבנה הבירוקראטי של הארגון לבין הקודים והאתיקה הפרופסיונאלית המנחה את אנשי המקצוע הפועלים בארגון. אחת הדרכים להפחתת המתח, גורס אופלטקה (1998), היא מתן אוטונומיה ושליטה נרחבת למורים על מנת שיפעילו את מומחיותם בקרב התלמידים. לפי גישה זו יש חשיבות לעובד האמון על טיפול בבעיות ובסוגיות שבתחום מומחיותו ויחסיו עם הלקוחות מבוססים על ניטראליות ואובייקטיביות מקצועית. אולם, גורס החוקר, גישה זו אינה מתאימה תמיד שכן לא כל בעלי התפקידים בארגון משתייכים לאגודות מקצועיות המנסחות את הקוד האתי של חבריו (כמו מקצועות הרפואה, המשפטים או הפסיכולוגיה).

גודל הארגון – גודלו של ארגון, מידת הצפיפות שבו ודרכי התקשורת בין הגופים השונים משפיעה על הישגים, שביעות רצון, התמדה, נשירה וכדומה. לפיכך אחת השאלות שבהן עוסקים החוקרים היא האם קיים גודל אידיאלי של ארגון המתאים לאוכלוסיית היעד, למשל לתלמידים מרקע חברתי-כלכלי אחר.

מכל האמור עולה כי ניהול של פרויקט חינוכי, המעוניין להחדיר שינוי בארגון מחייב מתן חשיבות לגורמים שונים בהם הצורך להפיץ ערכים ותפיסות של הפרויקט החדש, התחשבות במבנה הארגון ובגודלו, מתן אוטונומיה פרופסיונאלית לבעלי התפקידים וכמובן מתן חשיבות לאוכלוסיית היעד.

לסיכום, הערכה זו מתמקדת בעיסוק פנאי רציני – משחק כדורסל תחרותי בכיסאות גלגלים, שבו משתתפים בני נוער בעלי מוגבלויות ובני נוער ללא מוגבלויות. ההנחה היא כי העיסוק בספורט תחרותי המשלב בני נוער עם מוגבלויות וללא מוגבלויות, יש בו כדי לתרום לכל המשתתפים בכל תחומי החיים.

שאלות ההערכה

שאלות ההערכה מתחלקות לשלושה סוגי שאלונים: שאלות כלליות, שאלות בתחום הביצוע ושאלות בתחום התוצרים.

א. שאלות כלליות

1. מהם מאפיינים והצרכים של אוכלוסיות היעד בזיקה למטרות התוכנית.
2. מהם התנאים הדרושים להפעלת התוכנית (מבנה, צוות, פרסום וכדומה).

ב. שאלות בתחום הביצוע

1. מהם המהלכים האופרטיביים שבוצעו בתהליך האיתור, המיון והבחירה של המשתתפים לתוכנית.
2. מהם הקריטריונים לבחירת הצוות שיפעיל את התוכנית ובאיזו מידה הוא התאים/הוכשר לתפקיד.
3. כיצד מתבצעת התוכנית ומהם המהלכים האופרטיביים שבוצעו לשם השגת המטרות.
4. מהם הקשרים שנוצרו עם הקהילה, ההורים והמחנכים.
5. מהם תהליכי הבקרה על התוכנית, מצד מי וכיצד הם מתנהלים בזיקה להיקף ההשתתפות, להתמדה, להתאמת תנאים ומקום וליוזמות והתערבויות מיוחדות.
6. אילו קשיים ודילמות עלו במהלך הפעלת התוכנית וכיצד הם טופלו.
7. באיזו מידה הושגו מטרות התוכנית והאם קיימת התאמה בין התכנון לבין ביצוע התוכנית.

ג. שאלות בתחום התוצרים

1. האם חלו שינויים בקרב השחקנים, בעלי הנכויות והבריאים כאחד, בתפיסתם את הכשירות העצמית, הערך העצמי, המסוגלות הגופנית, התפקוד והמסוגלות החברתית, המוטיבציה להישג תחרותי והמוטיבציה להישג ביצועי.
2. האם חלו שינויים בקרב השחקנים הבריאים בעמדותיהם כלפי אנשים עם מוגבלויות ובהתנהגותם בפועל כלפי נכים.

3. האם חלו שינויים בקרב ההורים, המדריכים והמחנכים בעמדותיהם כלפי אנשים עם נכויות וכלפי הבריאים, למשל הערכה על תרומתם.
4. באיזו מידה התאימה התוכנית לצורכי המשתתפים, מוטיבציות לעומת תרומות.
5. מהי מידת שביעות הרצון של הגורמים השונים מהתוכנית: המשתתפים, המשפחות והמחנכים.

מעריך ההערכה

בסעיף זה נציג את הנחקרים, את כלי ההערכה שבאמצעותם נאספו הנתונים ואת שיטת הניתוח.

המשתתפים

המשתתפים בדוח הערכה זה הם ראש הפרויקט, מתאמת התוכנית, המאמנים, העובדות הסוציאליות, שחקני הקבוצות והוריהם, מנהל תוכנית "הישגים", שהיה ממקימי הקבוצה בכפר מנדה, מורים של שחקנים ומארגן "אירועי החשיפות" של תוכנית ה"סל-גל" ברחבי הארץ.

בגלל מגבלה בדוח – נבדקים שעזבו את התוכנית ואחרים שהצטרפו במהלך התוכנית – הנתונים בדוח זה מתייחסים לכלל הנבדקים לפני התוכנית ואחריה לפי ההתפלגות הבאה: מקרים שבהם אותם הנבדקים רואיינו לפני ואחרי, מקרים שבהם הנבדקים רואיינו רק בתחילת התוכנית או נבדקים שרואיינו רק בסופה. בלוח 1 ניתן לראות את התפלגות השחקנים שרואיינו, לפי מועד איסוף הנתונים (בתחילת השנה ולקראת סופה), קבוצה ובעלי מוגבלויות או ללא מוגבלויות.

לוח 1: השחקנים שרואיינו, לפי מועד איסוף הנתונים וקבוצה

סך הכול	חדרה		רמת גן-ספיבק		ראשון לציון		מועד איסוף הנתונים
	ללא מוגבלויות	בעלי מוגבלויות	ללא מוגבלויות	בעלי מוגבלויות	ללא מוגבלויות	בעלי מוגבלויות	
42	0	3	0	16	1	22	בעלי נתונים לפני ואחרי התוכנית
6	1	0	0	2	1	2	בעלי נתונים רק לפני התוכנית
9	1	4	0	2	2	0	בעלי נתונים רק אחרי התוכנית
57	2	7	0	20	4	24	סך הכול

מלוח 1 ניתן לראות, כי בסך הכול רואיינו 57 שחקנים, 42 רואיינו לפני ואחרי התוכנית, שישה שחקנים רואיינו רק לפני התוכנית, ותשעה שחקנים רואיינו רק אחרי התוכנית.

בראשון לציון רואיינו בסך הכול 24 שחקנים בעלי מוגבלויות וארבעה שחקנים ללא מוגבלויות. ברמת גן-ספיבק רואיינו בסך הכול עשרים שחקנים בעלי מוגבלויות ולא רואיין אף שחקן אחד ללא מוגבלויות בשל תחלופה גבוהה. בקבוצת חדרה רואיינו בסך הכול שבעה שחקנים בעלי מוגבלויות ושני שחקנים ללא מוגבלויות. בסיכום הכללי התקיימו עשרים ראיונות עם הורים. ככלל, כאשר הורגש שהראיונות כבר אינם תורמים לפריטים חדשים, איסוף הנתונים הופסק על פי עקרונות המחקר האיכותני (צבר בן-יהושע, 1995).

כלי ההערכה

להלן נציג את כלי ההערכה שבאמצעותם נאספו הנתונים לדוח זה :

תצפיות

התקיימו 27 תצפיות בקבוצות השונות, לפי מטרות ומועדים. בסך הכול קיימו 17 תצפיות באימונים; 6 תצפיות בטורנירים ומשחקי ליגה; 2 תצפיות במפגשי הכנה ושתי תצפיות באירועי חשיפה. בנוסף לכך, קיימו במהלך השנה עוד 12 תצפיות במפגשים נוספים במסגרת ה"סל-גל", בהן 7 תצפיות שהתקיימו במפגשי ועדת ההיגוי שהתקיימו במהלך השנה; תצפית במפגש הורים שהתקיים בראשון לציון (בחודש אפריל); תצפית במפגש ראשון של קבוצת בנות ברמת גן (שהתקיים בחודש אפריל); באירועים חברתיים (חנוכה ולי"ג בעומר); ערכנו תצפית במפגש הסיום של ה"סל-גל" (בחודש אוגוסט). בסך הכול נערכו 39 תצפיות במפגשים שונים שהתקיימו במהלך השנה במסגרת תוכנית ה"סל-גל".

שאלונים

לצורך הערכת תוכנית ה"סל-גל" פותחו שלושה סוגי שאלונים: לשחקנים, למאמנים ולעובדת הסוציאלית, לפי הפירוט הבא:

א. שאלון לשחקנים¹

השאלון לשחקנים, שהיווה בסיס לראיונות עימם, כולל שאלות בתחומים הבאים: נתונים דמוגרפיים, מוטיבציה להשתתף בתוכנית, תגובות הסביבה (הורים, חברים, מורים) להשתתפות בתוכנית, תיאור חוויות הקשורות לתוכנית, שביעות רצון מהתוכנית ותרומות של התוכנית לשחקן. הערכה עצמית נבדקה לפי שלושה קריטריונים: 1) ערך עצמי – פריטים שנקחו מה- Tennessee Self Concept Scale בתת תחומים של דימוי עצמי פיזי, אישי

---

¹ ראו נספח 1.

וחברתי (Galambos, 2002; Fitts & Warren, 1996); (2) איכות חיים – פריטים שנלקחו משאלון איכות חיים של שיילוק (Shalock, 1993, 1996; Woodill, Renwick, Brown & Raphael, 1994); (3) אמפתיה – פריטים שנלקחו מאינדקס Interpersonal Reactivity של דיוויס (Davis, 1983a, 1983b, 1996).

לריאיון של השחקנים ללא מוגבלויות נוספו גם שאלות לגבי עמדות כלפי אנשים עם נכויות פריטים שנלקחו משאלון עמדות CATCH (Rosenbaum, Armstrong & King, 1986). בסוף השנה כלל השאלון גם שאלות לגבי הליגה, שמדדו מידת שביעות רצון ותרומה של הליגה לפרט ולקבוצה. כבר בתחילת השנה התברר לנו כי השחקנים יתקשו למלא בעצמם את השאלונים וכי מרביתם יזדקק לתיווך. לכן הפכו שאלונים אלה בסיס לראיונות מובנים שהתקיימו עם בני הנוער המשתתפים בתוכנית (הרחבה לגבי הראיונות בסעיף הבא). השאלונים כללו שאלות סגורות שחלקן דרש דירוג התשובות לפי סולם ליקרט (1=במידה הרבה ביותר ו-5=במידה הנמוכה ביותר) וכדי להקל על השחקנים הוכן שאלון שאיפשר להם להצביע על הדירוג בו בחרו. בנוסף, נכללו בשאלון גם שאלות פתוחות.

ב. שאלון למאמנים²

למאמנים פותח שאלון חודשי שבאמצעותו רצינו ללמוד על ההתרחשות בקבוצות. השאלון כלל דף נוכחות של השחקנים, תיאור מטרות האימונים של אותו חודש ומידת השגתן, קשיים שעלו ודברים לא צפויים (חיוביים או שליליים) שקרו באותו חודש. בשאלון היה אפשר להתייחס לכל שחקן ברמה האישית וברמת הקבוצה. שאלונים אלה נמסרו למאמנים בקבוצות ראשון לציון, חדרה ורמת-גן-ספיבק והם מולאו מדי חודש בחודשו, מספטמבר 2007 ועד יוני 2008.

ג. שאלון לעובדת הסוציאלית³

השאלון הוכן על מנת ללמוד על הפגישות עם משתתפי התכנית. והוא כלל שאלות כלליות הנוגעות למיקום הפעילות, מספר המשתתפים והאם נכחו במפגשים גורמים נוספים; שאלות שנועדו לברר מה הייתה תוכנית המפגש ומהם מטרות המפגש, למשל מה היו מטרות הפעילות; מהם הסיבות לבחירה במטרות אלה (האם היה אירוע ספציפי שהביא לבחירה בנושא); שאלות שמטרתן הייתה ללמוד על המתרחש במפגש (חסיון המשתתפים נשמר) למשל "רשמי תיאור עשיר של מהלך המפגש (נושאים שעלו, תגובות השחקנים); הערכת המפגש

---

² ראו נספח 2.

³ ראו נספח 3.

בעיניה של העובדת הסוציאלית "האם קרו במפגש דברים בלתי צפויים או שינוי ביחס לתכנון? אם כן תארי מה? מדוע? ומה עשית?; שאלות שנועדו להפיק תובנות ולקחים מהמפגש: "כיצד הרגשת במפגש, דווחי על לקחים ותובנות, התייחסי לתוצאות המפגש ביחס למטרות שהוצבו; ותכנון עתידי בעקבות המפגש: "האם בעקבות המפגש מתגבשת תוכנית למפגש הבא? מהי וכיצד היא מתקשרת למפגש זה?"

ראיונות

במהלך השנה קיימנו 131 ראיונות עם המעורבים בתוכנית ה"סל-גל", חלק מהראיונות היו סגורים והתבססו על שאלונים, חלקם ראיונות מובנים למחצה שהתבססו על נושאים שרצינו ללמוד במהלך השנה, וחלקם ראיונות מזדמנים שהתקיימו במהלך התצפיות השונות שבהן השתתפנו והתבססו על התצפיות ועל נושאי מחקר ההערכה השונים. הראיונות המובנים למחצה התקיימו בימי האימונים בשני מועדים, בתחילת השנה ובסופה. כך כל שחקן יצא בתורו מהאימון לפגישה עם המראיינים – חוקרים ומראיינים מנוסים המחזיקים בתואר שלישי בסוציולוגיה, בפסיכולוגיה ובחינוך. החוקרים הקריאו את השאלות לשחקנים ורשמו את תשובותיהם על גיליון השאלון. הראיונות המזדמנים התרחשו במהלך תצפיות החוקרים במפגשים השונים, באימונים ובמשחקי הליגה. בראיונות אלה ביקשנו ללמוד על תפיסתם של המשתתפים לגבי פעולותיהם, מחשבותיהם ורגשותיהם כלפי תוכנית ה"סל-גל". התקיימו 57 ראיונות אשר התבססו על השאלונים לשחקנים ו-25 ראיונות מזדמנים עם שחקנים מהקבוצות השונות.

ראיונות מובנים למחצה נערכו עם ראש התוכנית, מתאמת התוכנית, העובדות הסוציאליות, המאמנים וההורים בשלושה מועדים: בתחילת השנה, באמצע השנה ובסופה. בראיונות אלה רצינו ללמוד על האמונות והדעות של המפעילים לגבי הפרויקט ואופן התנהלותו, על קשיים, תרומות ועוד. בנוסף, קיימנו עם מפעילי התוכנית ראיונות מזדמנים שהתקיימו בנוכחותנו באתרים השונים שבהם התקיים פרויקט ה"סל-גל" ברחבי הארץ, במפגשים, באימונים, בוועדות, במשחקי ליגה, בשיחות טלפון בהתכתבות במיילים וכדומה.

במהלך השנה קיימנו כ-25 ראיונות עם ההורים, חלקם ראיונות מובנים למחצה, שנערכו בשיחות יזומות (במפגש פנים אל פנים או בטלפון), וחלקם ראיונות מזדמנים שנערכו עם הורים שהביאו את ילדיהם לאימונים או השתתפו במפגש הורים (שהתקיים בראשון לציון) או הגיעו לצפות בטורנירים, במשחקי הליגה או במפגש הסיום של השנה. כדי ללמוד על שינויים ניסינו לעקוב אחרי כמה שחקנים שעם הוריהם שוחחנו בתחילת השנה, במהלך השנה וגם בסופה. בין הורים אלה נכללים הורים לבני נוער עם מוגבלויות והורים לבני נוער שילדיהם ללא ועם המוגבלויות משתתפים בתוכנית. קיימנו ראיונות מזדמנים באמצע השנה

עם מורים שצפו בתלמידיהם בטורניר שהתקיים בראשון לציון. הם נשאלו לסיבת הגעתם למשחקים, לדעתם על שינויים בהתנהגותם של התלמידים שלהם, המשתתפים בתוכנית וכדומה. בלוח 2 מוצגת התפלגות הראיונות שערכנו במהלך השנה, לפי גורם ומועד.

לוח 2: הראיונות שנערכו, לפי גורם ומועד איסוף הנתונים

גורם	תחילת השנה	אמצע השנה	סוף השנה	סך הכול
מפעילי התוכנית:				
ראש התוכנית	1	1	1	3
מתאמת התוכנית	1	1	1	3
עובדות סוציאליות	1	1	1	3
	3	3	5	11
מאמנים	רשלי"צ, חדרה, רמת גן-ספיבק	רשלי"צ, חדרה, רמת גן-ספיבק	רשלי"צ, חדרה, ירושלים ומנדה	
הורים	5	10	10	25
שחקנים: ראיונות מובנים	27	-	30	57
ראיונות מזדמנים	10	5	10	25
אחרים:				
מורים	-	2	-	2
מנהל תוכנית הישגים	1	-	-	1
מארגן החשיפות	-	1	-	1
סך הכול ראיונות	49	24	58	131

מסמכים

נערך ניתוח של מסמכים רבים שנאספו במהלך מחקר ההערכה של פרויקט ה"סל-גל". בין המסמכים: טופס הזמנת עבודה לקבלת הצעות להערכה מחקרית ל"מפעלים מיוחדים" מ-10 בדצמבר 2005; סיכום דיון מ-3 במרס 2008 בעניין פתיחת ליגת "סל-גל"; סיכום מפגש הכנה לאירוע חשיפה מכפר מנדה והסבר על ספורט נכים שנשלח ב-11 בנובמבר 2007; זימון למחנה אימונים ברמת גן-ספיבק שנשלח ב-3 בדצמבר 2007; סיכום פגישת "סל-גל" שהתקיימה בירושלים ב-2 בינואר 2008; תיעוד תצפיות בשמונה פגישות של ועדת ההיגוי שהתקיימו

במהלך השנה ופרוטוקולים שנשלחו אל החוקרים המסכמים את הפגישות של ועדות אלה; עדכונים מזדמנים הנוגעים לפרויקט שנשלחו במהלך השנה (בהם: דיווח על התקדמות בכפר מנדה מ-16 בינואר; דיווח על התקדמות הפרויקט מ-17 באפריל 2008; מסמך המסכם "פעילות ספורטיבית מותאמת לאנשים עם נכויות (ללא תאריך); סיכום ראשוני של ליגת "סל-גל" תשס"ח מ-6 ביולי 2008; כתבות שפורסמו בעיתונים וסרטונים של כתבות מהטלוויזיה וכן מיילים ותדרוכים שנשלחו מדי פעם אל החוקרים במהלך השנה.

שיטה

ניתוח הנתונים נעשה בשני ערוצים: הערוץ המרכזי הוא ניתוח איכותני של הראיונות, התצפיות, המסמכים והשאלות הפתוחות בשאלון של השחקנים. נתונים אלה הוקלדו לתוכנת word. בשלב הראשון הם נותחו "ניתוח נושאי", לפי התיאורים והמילים המשקפים את הרגשות של הנחקרים, המחשבות, האמונות והידע שלהם לגבי הנושאים שעליהם דובר. כפי שגורס שקדי (2003) "אפשר לראות בניתוח הנושאי עיסוק בטקסט כחלון המאפשר מבט לתוך החוויה האנושית" (שם, 94). בשלב השני החל קיבוץ וארגון של הנתונים לקטגוריות קרובות וזיהוי היחסים ביניהן, כדי לגבש את הנושאים העיקריים והמשניים המרכיבים את פרקי הממצאים.

הערוץ המשני הוא ניתוח כמותי של השאלות הסגורות לשחקנים, שנאספו בשני מועדים, בתחילת הערכת התוכנית ובסופה. מכיוון שהייתה נידות בקבוצות: כמה מהשחקנים נכנסו או יצאו מהתוכנית בזמנים שונים במהלך השנה, ערכנו שתי בדיקות:

בדיקה אחת ערכה מבחני t למדגמים תלויים. בדיקה זו כוללת 21 נבדקים-שחקנים שרואיינו בשני המועדים כאמור, בתחילת הערכת התוכנית ובסופה. להלן הבדיקות שנערכו ומקדמי המהימנויות (אלפא של קרונבך) שנמצאו לגבי הפריטים השונים: מהימנות כללית של הפריטים השייכים לשביעות רצון כללית (6 פריטים): מהימנות כללית של הפריטים השייכים לדימוי עצמי (10 פריטים): 0.50; מהימנות כללית של הפריטים השייכים למסוגלות ותחושת התקדמות (3 פריטים): 0.53; מהימנות כללית של הפריטים השייכים לאמפטיה (9 פריטים): 0.57; מהימנות כללית של הפריטים השייכים לשביעות רצון מהקבוצה (3 פריטים): 0.69.

באמצעות מבחן וילקוקסון (wilcoxon) למדגמים מזווגים, נבנה מדד הבדק את איכות החיים, מורכב מחמישה עשר פריטים בסולם בעל שלושה דירוגים (1 דירוג נמוך ו-3 דירוג גבוה). לכל נבדק ניתן ציון (ככל שהציון גבוה יותר איכות החיים גבוהה יותר) בין 15 ל-45. כן נבנו ארבעה מדדים כללים שהמהימנות שלהם היתה גבוהה כדי לבדוק שביעות רצון, אמפטיה איכות חיים ושביעות רצון כללית מהקבוצה. הבדיקה השנייה ערכה מבחני t

למדגמים בלתי תלויים והיא כוללת את כל הנבדקים שרואיינו בתחילת התוכנית ובסופה
(n=57). יש לציין כי השוואה בין הבדיקה הראשונה לשנייה מראה כי לא קיים הבדל
משמעותי בין שני המדגמים.

ממצאים

יעדי התוכנית

בתחילת השנה ובסופה קיימנו ראיונות עם מפעילי התוכנית במטרה ללמוד על יעדיה. בין המרואיינים היו ראש התוכנית, מתאמת פרויקט ה"סל-גל", העובדת הסוציאלית, המאמן הראשי המשמש רכז מקצועי של התוכנית ומאמן נוסף.

הרעיון העובר כחוט השני בקרב מובילי התוכנית והמאמנים הוא לפתח קבוצה מקצוענית של בני נוער במשחק כדורסל בכיסאות גלגלים. עם זאת, נראה כי לכל אחד מהמרואיינים יש מטרות שונות. כך בתחילת השנה היו הבדלים בין המפעילים בקביעת המטרות, הבדלים שהצטמצמו בסוף השנה. ההבדלים נוגעים בעיקר לשאלת חשיבותו של הפן החברתי בתוכנית, כלומר לשילובם של בני נוער בעלי מוגבלויות בקהילה, ולמידת החשיבות שהתוכנית מייחסת לפיתוח של סובלנות בקהילה (בני נוער ללא מוגבלויות, מורים, מאמנים התאחדות הספורט וכדומה) לעומת חשיבות יצירת פעילויות בלתי פורמאליות לאנשים בעלי מוגבלויות. נראה כי על מפעילי התוכנית להיות מודעים לחוסר האחידות הקיימת באשר למטרותיה של התוכנית ולבחון היבט זה במהלך התוכנית, שכן חוסר תמימות דעים לגבי מטרותיו של ארגון עלול להביא לאי בהירות ולקשיים העלולים לפגום בהצלחתה.

מהראיונות שנערכו עם ראש התוכנית בתחילת השנה עלה כי מטרות העל של התוכנית, כפי שהוא תפס אותן היו להקים שש קבוצות נוער בני 12-25, שיהוו תשתית להמשך הפעילות של הענף בארץ. כמו כן ציפה כי בעקבות הפעלת התוכנית יחול שינוי כלשהו בתפיסה כלפי בעלי המוגבלויות בחברה. לדעתו תפקידה של התוכנית הוא לתת לפרויקט זריקת עידוד ולאחר מכן "להשאיר לגורמים המקומיים דברים שלמים שרק צריך לתחזק". בהקשר החברתי אמר ראש התוכנית כי הוא מצפה שיתקיימו "מבחינה חברתית תהליכים, תהליכי העצמה אישית ומעורבות חברתית". כמי שהגה ומוביל את תוכנית ה"סל-גל" מביע ראש התוכנית גם שאיפות מרחיקות לכת שעיקרן יצירת קשרים בין-לאומיים עם ארצות אחרות: "להגיד לך [שאני רוצה] שזה יצא מחוץ לגבולות ישראל? אני לא רואה את זה כבלתי אפשרי!".

באשר למטרות הציע מנהל התוכנית בסוף השנה שלוש נקודות מבט: בצד המעשי, מדובר בהקמת "מספר מסגרות של קבוצות שתהייה בהן פעילות יציבה. האתגר היה שישה אתרים שבכל אחת תהיה קבוצה. זה היו מטרות לטווח הבינוני של הפרויקט"; בצד המקצועי המטרה "להפיק מספר שחקנים שיהוו תשתית המשכית לליגת הכדורסל בארץ". ובצד

החברתי: בנוגע לבעלי המוגבלויות: "היו לנו מטרות בעצם לשלב אותם במסגרת של פעילות קבוצתית נורמטיבית"; ובנוגע לבני הנוער ללא המוגבלויות לשלב אותם בקבוצות כשותפים שווים.

מהראיונות שנערכו עם מתאמת פרויקט ה"סל-גל" במשך השנה עולה כי מטרת העל של התוכנית כפי שהיא ראתה אותה היא לקיים פעילות ספורט עבור שחקנים עם מוגבלויות בתוך הקהילה. מטרות נוספות הן: "לפתח את קבוצת הכדורסל לרמה של תחרות ומקצועיות לכל דבר"; לפתח "חיברות ומיומנויות חברתיות אצל השחקנים הנכים"; פיתוח אפשרויות להיכרות ולתמודדות עם השונה בקרב בני נוער ללא מוגבלויות. המטרה היא "שילוב במהופך", מונח שהוזכר קודם, שפירושו כי במקום השילוב הטיפוסי של בני נוער עם מוגבלויות בפעילויות של בני נוער ללא מוגבלויות, השילוב הוא הפוך, הפעילות מיועדת לילדים עם המוגבלויות ובני הנוער ללא המוגבלויות הם אלו המצטרפים. כך צפתה המתאמת "להקים כמה שיותר קבוצות כדורסל בכל הארץ, ואפשרות להשתלב בתוך הקהילה". לסיכום דבריה של מתאמת התוכנית בתחילת השנה וכן בסוף עולה כי היא ראתה את מטרות התוכנית בעיקר בפן החברתי-רגשי.

מן הראיון עם העובדת הסוציאלית עולה כי בתחילת השנה היא שמה דגש, כצפוי מתוקף תפקידה, על התחום החברתי-רגשי ופחות על הפן התחרותי. כאשר המראינת שאלה אותה לגבי המשקל שיש ליחס למטרות השונות היא השיבה כי היא רואה את חשיבות התוכנית קודם כל מנקודת הראות שלה כעובדת סוציאלית. בעיניה "הספורט הוא הכלי". בסוף השנה ציינה העובדת הסוציאלית את שלושת המפגשים שערכה בראשון לציון, בהם פעלה ליצירת גיבוש קבוצתי ויצירת קשרים בין השחקנים; הקבוצה הייתה למקום שניתן להעלות בו קשיים הדורשים פיתרון.

המאמן הראשי המוגדר כרכז המקצועי של התוכנית דיווח בתחילת השנה כי מטרת התוכנית בעיניו היא בראש וראשונה יצירת: "עתודה של ילדים שישחקו כדורסל מבחינה מקצוענית". מאמן זה רואה בתוכנית פוטנציאל לפיתוח קבוצה מקצוענית כמו גם לפיתוח קבוצה של מאמנים בעלי הכשרה מתאימה לאימון קבוצות כדורסל בכיסאות גלגלים. בריאיון בסוף השנה אמר המאמן כי הוא אינו שלם עם מטרה זו בשל הקושי להתמודד עם סוגים שונים של מוגבלויות. לכן בריאיון סוף השנה הגדיר מאמן זה את מטרותיו לעתיד כך: "...שהפעילות תתרחב. עוד קבוצות, עוד ילדים. להפעיל ליגה מסודרת לאורך עונה ארוכה יותר. חשוב יהיה להגיע יותר ויותר לנכים שיותר מתאימים לפעילות כמו נכים בפלג גוף

תחתון או קטועים. כמו בכדורסל על כיסא גלגלים רגיל- ללא פגיעות בפלג גוף עליון". המאמן השני, המאמן שתי קבוצות בתוכנית, התייחס בריאיון תחילת השנה למטרת-על מקצועית שבה ענף הכדורסל הרגיל בארץ משמש לתוכנית דוגמה, ועיקרה יצירת עתודה להקמת קבוצות כדורסל בכיסאות גלגלים. בריאיון שנערך באוגוסט 2008 שינה מאמן זה את דעתו לגבי מטרת התוכנית מאותה הסיבה שציין המאמן הראשי. מדברי שני המאמנים עולה כי יצירת עתודה של שחקנים לליגות בוגרות אינה עוד המטרה המרכזית של התוכנית, בשל המוגבלויות של בני הנוער, הכוללות פגיעות גופניות קשות ה מכפי שציפו. כמו כן, ניתן לראות שהמאמנים רואים בדרכים שונות את המטרות העתידיות: האחד, אינו מקבל את השינוי בלב שלם ואילו השני משלים עימו יותר. כלומר, אין אחידות דעים בין מפעילי התוכנית.

מדברים אלה עולה כי יש להבדיל בין המטרות המקצועיות של התוכנית לבין המטרות החברתיות שלה. המטרות החברתיות של התוכנית הן העצמה של אנשים עם מוגבלויות, קירוב בין נכים לבין בריאים וקבלה של נכים בחברה הכללית, ואילו המטרות המקצועיות הן יצירת ליגה תחרותית ועתודה לליגות בוגרות בענף ספורט. המגמה הנראית במהלך השנה שבה הוערכה התכנית מעידה על הכפפת חלק מהמטרות המקצועיות למטרות החברתיות. בפועל הוחלף הדגש במטרה המקצועית של יצירת עתודת שחקנים לליגות בוגרות בדגש על פיתוח סובלנות בקהילה, העצמת השחקנים הנכים ושיפור המיומנויות החברתיות והתפקוד הרגשי שלהם.

מדדים לבחינת הצלחתה של התוכנית

להלן נציג את מדדי הצלחת התוכנית כפי שעלו מהראיונות שנערכו עם מפעיליה בתחילת השנה, לפי המראיינים השונים.

ראש התוכנית ציין תשעה מדדים להצלחת התוכנית: 1. התרחבות – "לממש את הגדרת המטרה שיהיו שש קבוצות ושהן יצליחו להתקיים"; 2. עמידה בלוחות הזמנים – "פחות או יותר לעמוד בלוח הזמנים שכרגע עומדים בזה"; 3. התמדה – "צריך לדאוג לתחזוקה במיוחד במקומות הרחוקים [כמו חדרה, כפר מנדה, ירושלים וכדומה]"; 4. העצמה חברתית - "שבתוך הקבוצות עצמן, מבחינה חברתית שיתקיימו התהליכים שאנחנו מצפים ושל מעורבות חברתית, בין הילדים הנכים ללא נכים ושבעצם יהיה את היתרון של תחושת הקבוצתיות שחוונו אותה היום [לאחר טורניר שנערך בראשון בחודש דצמבר ובו השתתפו קבוצת ראשון לציון מול קבוצת רמת גן-ספיבק]"; 5. העצמה אישית – "שיתקיימו תהליכי העצמה אישית";

6. יצירת שינוי חברתי – "להגדיל את המאסה הקריטית כדי לייצר מנוף את התהליך החברתי. אם לא היו ילדים בריאים הם [קבוצת ראשון לציון] לא היו מצליחים להחזיק כדור מול רמת גן-ספיבק [קבוצה זו נתפסת כקבוצה חזקה]. כך שצריך 'לשחק' עם זה בחוכמה, למנוע את החולשות האפשריות שרק הילדים הבריאים ישחקו, על ידי כללים מתאימים ורגוליישין"; 7. מעורבות הורים – "לנצל את מעורבות ההורים ולמנף אותם בצורה זו או אחרת [כדי לעזור בתחזוקה וגיבוש הקבוצה]"; 8. הקמת ליגה לנוער בכיסאות גלגלים עצמאית – "אם נצליח להקים ליגת נוער ושהדבר הזה ימשיך להתקיים בעצמו, שתנוע בסוף הפרויקט בכוחות עצמה גם בעוד קבוצות בלי שנדחוף ונקים זאת [בפועל] – אז אלו החלומות הכי ורודים שלי"; 9. קשרים בין-לאומיים – "אנחנו מקיימים קשרים עם פלשתינאים ועם תורכיה. זה [ה"סל-גלי"] קיים בעולם הגדול אבל לא בעולם הנוער. בצורה ספוראדית, לא מובנית".

מתאמת התוכנית הציעה שישה מדדים להצלחת התוכנית: 1. התמדה – "קבוצה שמספר הילדים בה לא יפחת אלא יגדל [...] השתתפות לאורך כל השנה והתמדה"; 2. התרחבות – "הקמת עוד קבוצות ברחבי הארץ"; 3. העצמה חברתית – "בעיקר שיפור בצד החברתי, ילדים נפתחים יותר, שיחות ביניהם, גילויים חברתיים"; 4. שיפור פיזי – "שיפור בתפקוד המוטורי של הילדים"; 5. שביעות רצון – "שמחה של הילדים שירצו לבוא"; 6. מעורבות הורים – "רצון של הורים לבוא".

העובדת הסוציאלית ציינה שלושה מדדים להצלחה: 1. התמדה – "שהקבוצות ימשיכו לפעול" הבעיה נובעת בעיקר בשל בעיות תקציביות ונשירה של שחקנים; 2. העצמה חברתית – "שתהייה תחושת שייכות חברתית וזהות לקבוצות [...] יצירת פתיחות בקבוצות כך שירגישו נוח להעלות בעיות בין-אישיות. העלאת בעיות אלו תאפשר עבודה עם הקבוצות ופיתוח מיומנויות חברתיות"; 3. העצמה אישית – "העלאת הדימוי העצמי של השחקנים והפחתת סימפטומים כמו חרדה".

מאמן אחד הציע שלושה מדדים להצלחת התוכנית: 1. התרחבות – "פתיחת עוד קבוצות בכפר מנדה ואולי עוד קבוצה בירושלים [...] שנמצא יותר בני נוער שיהיו שחקני כדורסל"; 2. התמדה – "ילדים שמשחקים עכשיו ממשיכים לשחק בקבוצות השונות"; 3. שילוב – "שיצטרפו עוד חברה בריאים" (לדעתו, יבואו חברים או משפחות). והמאמן השני הציע שני מדדים להצלחה: 1. התמדה – "שיישארו לפחות מספרית אותה כמות של ילדים אם יהיה

יותר, יותר טוב אבל שלא ירד כי אנחנו על הגבול"; 2. שיפור – "מבחינת כדורסל, יש כמה שיכולים להשתלב בקבוצה הבוגרת חשוב שישפרו את יכולת קליעה".

ראש תוכנית "הישגים" שהיה מעורב בהקמת הקבוצה בכפר מנדה רואיין גם הוא לגבי מדדי הצלחה. מדבריו עולים שני היבטים עיקריים: 1. התמדה – "מאוד מעניין אותי אם ילד שהוא לא נכה ולא מחויב, אחרי שיגמר הגימיק יישאר לשחק"; 2. מתן חשיבות לפן החברתי – "בספורט אנחנו יודעים שהדברים לא יכולים להתנהל האחד בלי השני, הספורט והתחרות עם החברה [...] הפן החברתי הוא נורא חשוב [...] אני לא מכיר קבוצת כדורסל מעולה שהשותפים לא סובלים האחד את השני [...] צריך להקים את הקבוצות וליצור חיבור בין האנשים. מטרת העל ליצור שחקנים לליגות לא צריך כרגע לייחס לה משקל"; 3. מתן חשיבות לשילוב של בעלי מוגבלויות וילדים ללא מוגבלויות.

לסיכום, ניתוח המדדים להצלחת התוכנית מעלה כי המפעילים היו תמימי דעים בעיקר בצורך בהתמדה, שכן כולם ציינו היבט זה כמדד המצביע על הצלחת התוכנית. היבט נוסף הוא העצמה חברתית והתרחבות שצינו ארבעה מתוך ששת המרואיינים. שני מרואיינים ציינו כי העצמה אישית היא מדד חשוב לבחינת הצלחת התוכנית. את שאר ההיבטים שצינו ציין רק מרואיין אחד: עמידה בלוח זמנים, העצמה פיזית, יצירת שינוי חברתי, מעורבות הורים, הקמת ליגה עצמאית, קשרים בין-לאומיים, שביעות רצון, מעורבות הורים, שילוב בני נוער עם וללא מוגבלויות ושיפור מקצועי.

מכל האמור עולה כי נמצאה הסכמה לגבי רכיבים אוניברסאליים של תכניות חברתיות (לדוגמה, הרחבה והתמדה), ואילו במדדים הייחודיים של תוכנית ה"סל-גל" היו פערים משמעותיים בין הדרג הניהולי לבין המאמנים בשטח ואף בין אנשי הדרג הניהולי. מכיוון שהמדדים להצלחת התוכנית הינם נגזרת של מטרות התוכנית, אין ממצא זה מפתיע. לדוגמה, הפער בין המאמנים למנהלים בנושא החברתי אשר צוין בתת הפרק הקודם, בא לידי ביטוי בראיית מידת ה"שילוב במהופך" או קידום הסובלנות כלפי נכים במדד להצלחת התוכנית; תפקידם של מנהלים הוא בראש ובראשונה לתכנן את התוכנית הכללית ואילו המאמנים שמים דגש רב על ההיבט האישי (לדוגמה, קידום ילדים מסוימים) ובאופן טבעי הבדל זה בא לידי ביטוי גם במדדים להצלחה שהמאמנים הציבו לעומת המנהלים.

לאור נתונים אלה, הומלץ בדוח הביניים לקיים תהליך מכוון של בירור עמדות בין בעלי העניין בתוכנית על מנת שיגיעו להסכמה לגבי מדדי הצלחה של התוכנית. תהליך כזה, הנחוו, עשוי היה לסייע ליצור איזון בין מדדים שאינם מציאותיים לבין מדדים שאינם מאתגרים מספיק את התוכנית. בנוסף, חשבנו כי שקיפות של מדדי הצלחה עשוי לסייע למאמנים בעבודתם

היומיומית ולמפעילים בהמשך התכנון בעתיד. ואכן, בסוף השנה התקיימה פגישה ברוח זו שאליה הגיעו שלושה מאמנים (מתוך חמישה), שאחד מהם פרש מוקדם, מתאמת התוכנית וראש התוכנית (העובדת הסוציאלית לא השתתפה). אולם בשל צרכים מיידיים של התוכנית לא עלו נושאים אלה לדיון ולפי מיטב ידיעתנו, לא התקיימה פגישה כזאת עד סוף תקופת הערכת התוכנית.

ביצוע התוכנית

אחת משאלות המחקר מתמקדת במהלכים האופרטיביים שבוצעו בתהליך האיתור, המיון והבחירה של המשתתפים הנכים והבריאים לתוכנית. בפרק זה נבחן את הפעלת התוכנית לפי מספר נושאים: הצוות המקצועי המפעיל את התוכנית, גיוס השחקנים, קבוצות הפועלות בישובים שונים, קבוצות בהקמה, טורנירים, מחנה אימון ומשחקי ליגה, מפגשי גיבוש ותמיכה, קשרים עם הקהילה ופרסום באמצעי התקשורת.

הצוות המקצועי

א. ראש התוכנית

ראש התוכנית רואה את תפקידו בפיתוח החזון של התוכנית ובקביעת אבני הדרך לפיתוחה של התוכנית. בתחום המעשי הוא שואף "להקים מספר מסגרות של קבוצות שתהייה בהן פעילות יציבה. האתגר היה שישה אתרים שבכל אחת תהיה קבוצה. זה היו מטרות לטווח הבינוני שלה פרויקט". מטרה נוספת היא בפן המקצועי: "להפיק מספר שחקנים שיהוו תשתית המשכית לליגת הכדורסל בארץ". ראש התוכנית הדגיש כי מדובר בעבודת צוות שפעלה לאורך כל הדרך, ורוב האנשים פעלו רבות לטובת התוכנית בהם השחקנים שהיו מוכנים לנסוע ברחבי הארץ, המארחים שציידו את השחקנים באוכל והשקיעו בכך כספים, השופטים שהתגייסו ותרמו ממרצם להתאמת התוכנית לאוכלוסייה וגם המאמנים. כדוגמה לנכונות ללכת האחד לקראת השני מזכיר ראש הפרויקט כיצד בסוף השנה, כשהיה צריך לקבוע מיהו השחקן המצטיין, ויתר כל אחד מהמאמנים לטובת השני כשחשב שבקבוצה האחרת מצוי השחקן המצטיין. הוא אמר: "בדרך כלל כל אחד היה רוצה שהאנשים שלו יקבלו. וזה היה מדהים. כשראיתי את התוצאות הייתי מופתע. אחר כך כשראיתי את הסלים זה חיזק".

ברמת הניהול השוטף גרס ראש התוכנית כי מדובר בפרויקט מורכב המשלב בתוכו היבטים מגזריים שונים עם אינטרסים רבים ולעיתים מנוגדים. מעבר לניהול השוטף ולחזון היו הרבה

מאוד עניינים טכניים שהיה צריך לטפל בהם, למשל ההסעות, יצירת קישורים בין גורמים שונים ועוד.

ב. הרכז המקצועי ומאמן קבוצת חדרה

מאמן קבוצת חדרה תיאר כיצד עלה רעיון פיתוח תוכנית ה"סל-גל": "היה רעיון כזה שהתגלגל הרבה זמן. שמעתי על זה ממנהל התוכנית ואני הייתי שם. אני בא מהתחום של שחקן. בא בגישה מתחום המשחק עצמו, גם לכיוון יותר מקצועני, כדורסל". מאמן זה בא מתוך תפיסה=מקצוענית. הוא פעל בעיקר באימון של הקבוצה בחדרה, והוא שגייס את חבריה. בנוסף הוטל עליו להדריך את המאמנים הנוספים שיצטרפו בהמשך השנה. ואכן, כאשר הוקמה קבוצת כפר מנדה הוא נפגש מספר פעמים עם המאמן שנבחר לאמן את הקבוצה והדריך אותו. הגישה המקצועית שלו באה לידי ביטוי בכך שהוא חשב בתחילת השנה כי אין צורך להתערב בשילוב בין הילדים: "השילוב עם ילדים בריאים ונכים תעשה את שלה. כמעט בלעדי. רק מעצם העובדה שאני נמצא שם ומעביר להם פעילות משותפת ויוצר מהם גוף אחד שזה קבוצת כדורסל, זה יעשה את העניין". את אותה הגישה המקצוענית שביטא המאמן הראשי בתחילת השנה רואים גם בתוכניות שלו לבנות תוכנית לימוד והדרכה מסודרת לכדורסל בכיסאות גלגלים, תוכנית שלא הייתה קיימת בעברית באופן מסודר. ההתבוננות בתפיסת התפקיד של מאמן זה בסוף תקופת ההערכה מצביעה על כך שהוא מודע לקשיים הנובעים מההטרונגניות של המוגבלויות ולכן הוא הקדיש מאמץ רב בהקמת ליגה שתאיים לאוכלוסייה ייחודית זו. ניכר כי מאמן זה פועל על פי גישה הרואה חשיבות בעיקר בתחום הספורט התחרותי, המדגיש הישגיות ומקצוענות. במהלך השיחות עימו ובתצפיות על עבודתו ראינו כי הוא אינו חושב שיש להתערב ביצירת קשר בין השחקנים עם ובלי מוגבלויות וכי הוא מאמין כי עצם הנוכחות המשותפת במשחק הכדורסל תביא לתוצאה זו. בריאיון בסוף תקופת ההערכה הוא אף הביא דוגמה חיובית לחשיפה שסייעה ביצירת קשרים בין בריאים לנכים: "כאשר הם [שחקנים מקבוצת חדרה] ראו את החברה מספיבק או ראשון ששם יש נכים יותר קשים הם התחברו לזה ואני חושב שיצא מזה משהו טוב. אני יודע שחלקם מבליים גם מחוץ לפעילות. חבר'ה מחדרה הם בקשר כזה או אחר, אינטרנט או טלפון, עם חבר'ה מראשון. אז יצאו מזה קשרים בהחלט".

ג. מאמן קבוצת רמת גן-ספיבק וראשון לציון

המאמן השני בתוכנית, המדריך את הקבוצות רמת גן-ספיבק וראשון לציון הדגיש בראיון בתחילת השנה כי לימוד מיומנויות כדורסל הנכים צריך להיות מרכיב מרכזי בתפקידו

כמאמן. כמו כן היה חשוב לו מאוד לשמור על החניכים בקבוצה. כך למשל, אם מישהו החמיץ אימון הוא ראה את חובתו להתקשר ולבדוק את סיבת ההיעדרות. בראיון עימו הסביר המאמן כי חשוב לו לגבש את הקבוצה מבחינה חברתית, בעיקר בתחילת הקמתה וכאשר יכניסו משתתפים ללא מוגבלויות לקבוצה, בשלב מתקדם יותר, ניתן יהיה לעשות את השילוב עם השחקנים ללא המוגבלויות בצורה חלקה וטובה "כך שלא ידעו מי בריא ומי לא בריא". מדברים אלה עולה כי תפיסת המאמן כוללת מתן חשיבות לספורט אך גם לפן החברתי והגיבוש הקבוצתי.

בריאיון הראשון ניסח המאמן את המהלכים האופרטיביים שלו בהדרכה כך: "קודם כל, ההקמה של הקבוצות, קבוצות של ילדים שפחות או יותר מוגבלים [באופן דומה] בגיל מסוים [דומה] שעוברים אימונים של יסודות של כדורסל". כמו כן, שם מאמן זה דגש על חשיבות השילוב בין שחקנים עם ובלי מוגבלויות. הוא הסביר את חשיבות העבודה המקדימה עם קבוצת השחקנים בעלי מוגבלויות לפני שילוב השחקנים ללא המוגבלויות על מנת לגשר על פערים ביכולות הפיזיות ועל מנת שהגיבוש הראשוני של קבוצת השחקנים עם המוגבלויות יסייע להם לקבל את הבריאים מתוך הרגשת ביטחון והשתייכות. בסוף תקופת ההערכה תפיסת התפקיד של מאמן זה לא השתנתה.

ד. מאמן קבוצת כפר מנדה

מאמן קבוצת מנדה פעל ברציפות מחודש מרס 2008 ועד סוף חודש יוני. לדידו, במגזר הערבי היה צורך בקירוב לבבות הרבה מעבר למצופה. הקושי לגייס את בני הנוער לתוכנית בא לידי ביטוי גם באימונים עצמם: "הם לא אמרו שהם לא רוצים לחזור אבל משפת הגוף שלהם ראיתי שהם לא רגילים". לכן עיקר פעולותיו במהלך השנה נועדו לשכנע את הילדים להמשיך ולהתמיד באימונים. המאמן הקדיש את עיקר מאמציו לקרב את השחקנים למשחק, להסביר את המשחק והחוקים שלו, ובעיקר "להלהיב אותם" כדי שירצו לבוא גם למפגש הבא. מתברר שלא היה די בכך ומאמן זה הקדיש גם מאמצים לשכנע את ההורים. מאמן זה רואה שליחות בעבודתו. בהתחלה הוא חשב לאמן קבוצת נוער אתגרית שיש באימון שלה: "יותר כסף, פרסום, אקשן... אולם עם הזמן הוא נקשר לעבודתו עם בעלי המוגבלויות וחש בעבודתו "כמו להיות קרוב לאלוהים".

ה. מאמן קבוצת ירושלים

בריאיון שנערך עם מאמן קבוצת ירושלים עולה כי בפרק הזמן הקצר (שלושה מפגשים) שהיה עם הקבוצה "הבנתי שלא ניתן לשפר את הרמה מבחינת הכדורסל, אבל רציתי לתת לילדים

תחושה של לשבת על כיסא גלגלים, לנוע בעזרת כיסא לזרוק כדור, להחזיק כדור. הם מאוד נהנו. זה נתן להם רצון להשתתף. כי עובדה שהם התמידו ובאו". עם זאת מאמן זה התחבט לגבי היכולות של בני הנוער עם המוגבלויות ואיך לשלב את השחקנים ללא המוגבלויות .

מסיכום תפיסות המאמנים עולה כי קיימים הבדלים בין תפיסותיהם של המאמנים. מאמן חדרה (המדריך הראשי) רואה את תפקידו מלבד ברמת האימון של קבוצתו ושיפור מיומנויות גם בראייה רחבת היקף. הוא רוצה להביא לשינוי בעולם הספורט, שבו לא יהיה ידע מובנה של אימון נכים. בעבודתו הוא רואה חשיבות בעיקר בתחום הספורט ההישגי והתחרותי ומאמין כי השילוב בין בני הנוער (בעלי וללא המוגבלויות) אמור לקרות מאליו כיוון שהוא נמצא באימון ועוזר להם להתקדם במשחק. ראוי לציין כי בני הנוער בעלי המוגבלויות מעריצים מאמן זה ורואים בו דמות הראויה לחיקוי בשל התמודדותו עם נכותו. מאמן זה מאמין כי בני הנוער המתאימים לפעילות ה"סל-גל" הם בעיקר פגועי עמוד שדרה או קטועי רגליים, אם כי חל שינוי מסוים במהלך שנת ההערכה והוא גאה מאוד על יצירת תקנון וחוקי משחק המתאימים ליכולת המשחק של השחקנים המשתתפים.

מאמן ראשון לציון ורמת גן-ספיבק מייחס חשיבות לספורט ולהישגיות אך בה בעת מייחס חשיבות גם להתערבות בפן החברתי ולגיבוש. בני הנוער בקבוצה אוהבים אותו וקשורים אליו. בקבוצות שהוא מאמן יש בעיקר פגועי שיתוק מוחין ברמות משתנות והוא אינו חוסך מאמצים לתמוך בכל אחד מהם בנפרד, בהתאם לצורך. כך למשל הוא מקדיש זמן ומאמץ לעזור לבני הנוער ללמוד לעבור מכיסא הגלגלים שלהם לכיסא הספורטיבי, מקשיב לבעיותיהם וכדומה. מנייתוח הדוחות ניכר כי מאמן זה שם לב להתקדמותו של כל שחקן או שחקנית בכל אימון במהלך השנה.

מאמן כפר מנדה עוסק ב"קירוב לבבות" ומאמין כי לימוד מיומנויות הספורט יתקיים רק לאחר שבני הנוער וגם משפחותיהם ישתכנעו כי ההשתתפות בקבוצה חשובה ויתגברו על רגשות הבושה הקיימים בחברה. לעומתו מאמן ירושלים נמצא בתחילת הדרך וכעת מטרתו העיקרית היא גיבוש הקבוצה, ולא למידה של מיומנויות במשחק כדורסל.

1. מתאמת התוכנית

מתאמת התוכנית הגדירה בתחילת השנה את תפקידה כך: "התפקיד שלי בתוכנית הוא לגייס את השחקנים, לחזק את הקבוצות ולדעת מה קורה עם כל קבוצה, לאתר בעיות ולפתור אותן כמה שיותר מהר, לבדוק נוכחות ולשכנע בחשיבות הפרויקט". היא החלה בגיוס שחקנים בספטמבר 2006 כשהוקמה הקבוצה רמת גן-ספיבק ובהמשך עסקה בגיוס גם בחדרה. לדידה, התפקיד שלה מכוון לגיוס בעלי המוגבלויות: "הילדים הבריאים זה לא התפקיד שלי". והיא

פועלת במישורים רבים: "דרך פעילויות שריכזתי, וטיפולים אישיים היו ילדים שהכרתי באופן אישי". המתאמת מקבלת טלפונים של עובדים סוציאליים ושיקומיים באזור ומתקשרת לאנשים: "משיחה לשיחה קיבלתי טלפונים. זה לא פשוט. אני מדברת עם מישהו והוא פותח דלת נוספת לאיש שיכול לעזור". בראשון לציון היא נעזרה גם ברשות המקומית, ובעובדים סוציאליים עובדי השיקום וכדומה. אולם לדעתה, מרכזי השיקום בבתי החולים והביטוח הלאומי לא משתפים פעולה בשל החיסיון.

המתאמת הקדישה זמן רב לאיתור בני הנוער והיא משקיעה לילות כימים בקידום התוכנית. כמו כן היא אוספת נתונים מתוכנית ה"סל-גל" עבור עבודת הדוקטורט שלה, עובדה התורמת לתוכנית – וכל זאת בהתנדבות.

המתאמת גורסת וכך גם אנחנו המעריכים כי התוכנית זקוקה לדמות שתגבש את הקבוצה וגם תעסוק בתחזוקתה. היא משתמשת במונח "אם בית" וניתן לכנות זאת גם מדריכה חברתית. צורך זה עלה גם באחד הראיונות עם העובדת הסוציאלית, שהזכירה תפקיד דומה בהגדירה אותו "רכז חברתי". מהעבודה בשטח עולה כי בני הנוער זקוקים לאוזן קשבת בין האימונים. יש בני נוער, גורסת המתאמת (וכך גם עולה מהממצאים) שזהו המפגש היחיד שבו הם יוצאים מהבית ונפגשים עם אחרים משמעותיים כך שתפקיד זה יכול לכלול התמודדות עם קשיים ובעיות שמתגלים בשטח. מאמן כפר מנדה ציין כי בחורה מהפועל תל-אביב שהגיעה לכל האימונים עזרה לו עם "הבעיות הנפשיות של מי שרוצה ולא רוצה להשתתף. הייתי מבקש ממנה שתשב איתם. זה עזר לי".

המתאמת עסקה גם בתיאום ההסעות, נושא בעייתי בפני עצמו כיוון שההוצאה עבורן היא גבוהה והאחריות הנדרשת באיסוף בני הנוער בעלי המוגבלויות מהבית, מבית הספר או ממקום העבודה לאימון ובחזרה היא רבה. לדידה, ההורים לא מתבקשים היום כלל להשתתף בהסעות. ניסיון העבר הוכיח ש"היו ילדים שההורים לא שיתפו פעולה [במידה כזו ש]שלחנו מונית והם עדין לא שיתפו פעולה מספיק כדי להוריד את הילדים מהבית למונית". יש צורך להציע את התוכנית עם הסעות, אחרת הילדים בעלי המוגבלויות לא יגיעו לאימונים.

לסיכום, נראה כי עבודתה של מתאמת התוכנית בגיוס בני הנוער בעלי המוגבלויות לתוכנית והתמיכה שהיא נותנת להם בשלב הראשוני הינה חשובה וראויה לשבח, אולם העובדה כי היא עוסקת בכך בהתנדבות ואינה מתוגמלת על כך מהווה בעיה בקבוצות המרוחקות שאליהן היא אינה מגיעה. הניסיון מראה כי דרוש גורם שיתחזק את הגיוס באתרי הפעילות השונים של

תוכנית ה"סל-גל", שאינו פועל מרמת גן- ספיבק אלא גורם מקומי כפי שנעשה בכפר מנדה. בנוסף, דרוש גורם שירכז את הנושאים החברתיים-טיפוליים, כפי שנרחיב בסעיף הבא.

ז. העובדת הסוציאלית

העובדת הסוציאלית חזרה לפעילות באוגוסט 2007 לאחר חופשת לידה, אולם היא החלה את פעילותה בתוכנית בעיקר בסמסטר של שנה זו. לקראת חודש פברואר ביקשנו ללמוד מהעובדת הסוציאלית כיצד היא תופסת את תפקידה. מדבריה עלה כי היא רואה את תפקידה בעיקר במתן תמיכה בתחומים החברתיים והרגשיים של התוכנית, בעיקר לקבוצה בראשון לציון ובמידה מסוימת גם לקבוצה ברמת גן-ספיבק. העובדת הסוציאלית ציינה במהלך הריאיון כי היא לא היתה ואינה מעורבת כלל בנעשה בקבוצה בחדרה.

כמו כן סיפרה כי בכוונתה להשתתף בעיקר בביקורים חודשיים בראשון לציון ובהם תקיים מפגשים קבוצתיים על חשבון זמן האימון. בעקבות זאת הכנו שאלון לעובדת הסוציאלית והיא התבקשה למלאו לאחר כל מפגש חברתי. בסך הכול התקיימו בראשון לציון שלושה מפגשים במחצית השנייה של השנה. לדבריה היה בכוונתה לערוך מפגש דומה גם ברמת גן-ספיבק, למרות שבעיניה לא נדרשת פעילות רבה בתחום החברתי באתר זה. לפי מיטב ידיעתנו לא התקיים מפגש כזה עד סוף השנה. תפקיד אחר שראתה לעצמה העובדת הסוציאלית הוא יצירת קשר עם ההורים, ולדבריה תחל לפעול בנושא זה בפברואר 2008. אנו נכחנו במפגש אחד שהתקיים בראשון לציון עם הורי השחקנים, ובו הם התבקשו לעזור בגיוס כספים להסעות. העובדת הסוציאלית הוסיפה ואמרה כי היא מתכוונת לפנות לסניפים שונים של איל"ן ואף למשרד הרווחה לצורך גיוס כספים. לפי מיטב ידיעתנו, ישנו קושי רב לגייס כספים והמשימה הופנתה גם למנהל התוכנית והוא פועל בנושא זה, לפי הבנתו.

בסיום הפגישה שהתקיימה באמצע השנה דיווחה העובדת הסוציאלית כי עבודתה תתמקד בגיוס של שחקנים ללא מוגבלויות לקבוצת רמת גן-ספיבק. עד סוף השנה לא מצאנו שינויים בגודל הקבוצה, אם כי הגיעו שלושה שחקנים מקיבוץ שפיים אשר השתתפו גם במשחקי הליגה. העובדת הסוציאלית דיווחה לנו במחצית השנה כי תוקם קבוצת בוגרים בראשון לציון וכ-16 שחקנים פוטנציאליים ביקשו להשתתף באימונים. אולם כמה ימים לפני האימון הראשון נודע לנו על דחייתו של המפגש בשל אי יכולתם של מספר משתתפים להגיע ועד סוף השנה לא נקבע מועד חדש.

לסיכום, העובדת הסוציאלית עסקה בעיקר בקבוצת ראשון לציון. היא ערכה שלושה מפגשים טיפוליים וכן מפגש עם ההורים. בנוסף היא השתתפה בפעילויות חוץ כמו מדורת ל"ג בעומר ומפגש סיום של הליגה. הקבוצות הרחוקות, חדרה, ירושלים וכפר מנדה אינן בתחום

אחריותה, כך גם לפי המלצתנו. רצוי שלכל קבוצה יהיה איש קשר חברתי-טיפולי שאיננו מתנדב, שתפקידו יהיה לפתור בעיות שמתעוררות עקב ההרכב הייחודי של קבוצות ה"סל-גל".

ח. מארגן החשיפות בבתי הספר

בתחילת התוכנית ראו המפעילים חשיבות בארגון "אירועי חשיפה" ברחבי הארץ, שבהם תוצג תוכנית ה"סל-גל" בפני תלמידי בתי הספר. תחום זה התפתח, לדעת מנהל התוכנית, בזכות היוזם של אירועים אלו שהצטרף לעמותה לפני כשנתיים. לצורך הכנת דוח הביניים יצרנו עימו קשר כדי לראיין אותו על תפיסת התפקיד שלו ועל הפעילות המתוכננת השנה והתברר לנו כי מאז תחילת השנה הוא קיים עשרות אירועים כאלה ברחבי הארץ. את תפקידו ב"סל-גל" הוא רואה כ"בייבי שלי, כל עולמי, חלומי ואני לפחות 10 פעמים ביום עובד על זה. רק היום סגרתי 6 מפגשים לשבועיים הקרובים". את כל המידע האינפורמטיבי ובעיקר החוויות על "אירועי החשיפה" ניתן למצוא באתר: www.salgal.org.

בדוח הביניים דיווחנו כי האירועים שנערכו בתחילת השנה במסגרת תוכנית ה"סל-גל" לא נוצלו לגיוס שחקנים לקבוצות. לאור עובדה זו המלצנו להדק את הקשר עם פעילותו של מארגן "אירועי החשיפות" באמצעות הרחבת הפרויקט למקומות שבהם יערכו "מופעי החשיפה" ברחבי הארץ. לאור המלצות אלה הוחלט כי החשיפות יתקיימו במקומות הדורשים גיוס שחקנים כמו איזור חדרה, שבה קיים חשש כי בשל מספר השחקנים הקטן ובשל נשירה של שחקנים – תיסגר הקבוצה. גם בירושלים דרוש "אירוע חשיפה" כדי להפיץ את קיומו של הפרויקט בבירה. בראיון סוף השנה אמר מנהל התוכנית כי מארגן "החשיפות" לא פעל עם תוכנית ה"סל-גל" מאז ניתנו ההמלצות בדוח ההערכה שהוגש בחודש פברואר. עם זאת, הוא "יתחיל מן הסתם בתחילת שנת הלימודים. יהיה עניין בירושלים אבל כל הויסות הוא מעוניין לעשות איפה שיש לו זימונים ואני רוצה חשיפות איפה שיש לי קבוצות. אז טיפלתי הרבה בממשך הזה. אבל זה לא קושי, זה טיפול שוטף". נראה כי יש ליצור מנגנון שיקלוט את בני הנוער המביעים עניין ולצרפם לקבוצות השונות.

גיוס שחקנים

בתוכנית ה"סל-גל" אמורים להשתתף בני נוער בעלי מוגבלויות לצד משתתפים ללא מוגבלויות. מכיוון שמדובר בשתי אוכלוסיות שונות, גיוסן שונה במהותו כפי שיוצג להלן.

א. שחקנים בעלי מוגבלויות

בקול הקורא נאמר כי השחקנים יהיו בני 10-18, ובעלי מחלות מולדות, כגון שדירה שסועה, או פוליו, קטיעות גפיים או בעלי פגיעות נרכשות, כגון פגיעה בחוט השדרה, קטיעות טראומטיות, פגיעות ראש ואחרות. הכוונה הייתה שהשחקנים, בנים ובנות, שיתאימו לתוכנית יהיו בעלי יציבות מסוימת בישיבה, שליטה טובה למדי בגפיים עליונות ויכולת קוגניטיבית נורמטיבית. בפועל, גויסו בבני נוער (בנים ובנות) בני 7-25 עם מגבלויות פיזיות שונות ובהם מספר רב של ילדים עם שיתוק מוחין. בקבוצת חדרה ובקבוצת באר שבע אין בנות.

היו הבדלים בין הקבוצות בכל הקשור לגיוס שחקנים. ברמת גן-ספיבק פנתה המתאמת לילדים שהכירה באופן אישי בתפקידה כרכזת ספורט ברמת גן-ספיבק. אולם מכיוון שרבים מהם השתתפו בפעילויות אחרות, לא כולם הגיעו והם גם לא התמידו. בעיה נוספת הייתה טווח הגילאים הרחב בקבוצה והשתתפות של חלק מהשחקנים ביותר מקבוצה אחת. יש לציין כי במכתב שיצא מטעם מנהל התוכנית עולה כי "קבוצת הבנות [החדשה] ברמת גן תשולב בעתיד בקבוצת "סל-גל" רמת גן כולל הבנות הנכות והבריאות וכך [יהיה] תוסף [של] נופך חשוב של בנות לקבוצה". אנו מברכים על החלטה זו ומניחים כי היא התקבלה כדי לתת מענה למספר המשתתפים הקטן בשתי הקבוצות וגם, כפי שטוען ראש הפרויקט, כדי לעורר עניין חברתי.

בחדרה המדריך אסף את השחקנים ומרביתם נבחרו לפי סוג הנכות, בעיקר בעיות בחוט השדרה ולא שחקנים עם שיתוק מוחין. המאמן מייחס חשיבות בעיקר לפן הספורטיבי, והרכב הקבוצה משקף אוריינטציה זו. לאחרונה, טען המאמן, כי כדי להגיע למספר שחקנים רב יותר יש לקיים אימון לכולם ואז יהיה אפשר לבחור מתוכם את השחקנים המתאימים ביותר. כלומר עם הזמן חל שינוי בתפיסתו של המאמן. מכיוון שבחדרה יש מעט שחקנים ויש מי שעומדים לעזוב, החליטו מנהל התוכנית והמתאמת לעשות מאמצים נוספים באמצע השנה. יש לציין כי למרות החלטה זו לא מצאנו פעולות לגיוס שחקנים באזור ולא חל שינוי במספר המשתתפים.

בראשון לציון בני הנוער הם בעיקר עם שיתוק מוחין (CP) והם גויסו במיוחד לפעילות זו על-ידי המתאמת, והיא שיצרה קשר עם גורמים רבים כמו עובדים סוציאליים ועובדי שיקום באזור. בכל הזדמנות שנקרתה בדרכה היא שאלה על בני נוער בעלי מוגבלויות, ובהדרגה איתרה מספרי טלפון של הילדים והגיעה אל הוריהם. כך הצליחה המתאמת לגייס מספר גדול למדי של שחקנים לקבוצה. לאחר איתור בני הנוער נוהגת המתאמת להתקשר לילד ולהוריו

ולחסיביר להם על התוכנית. ההורים קיבלו מידע לגבי התשלום וההסעות. מדבריה של המתאמת עלה כי רכיב חשוב בשיחות הוא טיפול בפחדים של חלק מהורים, שהפעילות תזיק למצב הגופני של הילד. בשיחה עימם היא נהגה להדגיש את היתרונות הפיזיים יותר משיקולים אחרים (חברתי, פעילות). בתקופה הראשונה של הפעילות בקבוצה המתאמת אף התקשרה למשפחות כדי להזכיר להם שהפעילות מתקיימת. המתאמת ראתה במעורבות של ההורים סיבה נוספת להצלחת גיוס הילדים בראשון לציון.

בכפר מנדה מנהל המתני"ס הוא שארגן את הקבוצה. בקבוצה יש שחקנים עם נכויות שונות, כמחציתם בעלי מוגבלויות רק ברגליים (3) והשאר בעלי נכויות גם בידיים. המאמן של כפר מנדה הרחיב את פעולת הגיוס והיא כללה גם ביקור בבתי הילדים כדי לשכנע אותם ובעיקר את הוריהם להצטרף לקבוצה. לטענתו, אצל כמה מהמשפחות הוא ביקר כחמש פעמים ויותר. בירושלים עדין לא ברור מהי מצבת השחקנים, שכן עד לכתיבת דוח זה נפגשה הקבוצה שלוש פעמים בלבד. נראה כי השאלה כיצד לגייס שחקנים חשובה יותר מהעיסוק בסוג הפגיעה של השחקנים.

מהערכה זו עולה כי יש קושי רב להגיע לבני נוער בעלי מוגבלויות המתאימים לתוכנית, שכן קשה לקבל אינפורמציה מהביטוח הלאומי, המרכזים של משרד החינוך (מרכזי מתי"א), מרכזי שיקום בבתי חולים וגורמים אחרים, בגלל חובת החיסיון והשמירה על פרטיותם של בני הנוער בעלי המוגבלויות. המתאמת גורסת כי גיוס השחקנים בראשון לציון נעשה בשיתוף פעולה מלא יותר מצד הראשות המקומית, העובדים הסוציאליים והשיקום בהשוואה לשאר המקומות.

יש לציין כי למרות זאת, ולאחר קבלת אישור מהוועדה למסירת מידע במוסד לביטוח לאומי, שלח הביטוח הלאומי מכתב לאלפי בני הנוער המקבלים קצבת ילד נכה בגילאי 16 ומעלה עם נכויות המתאימות למאפייני אוכלוסיית היעד. במכתב המלווה מטעם המוסד צוין כי מקבל הגמלה מוזמן להתעניין בשלוש תוכניות שקיבלו סיוע מהמוסד באותן שנים ואשר היו מיועדות לאוכלוסיית יעד דומה. למכתב זה נלווה דף מידע על כל התוכניות שהוכן על ידי מפעיליהן ובו ניתן מידע על התוכנית כולל הפניה לאיש קשר ופרטיו בעקבות מכתב זה דיווחה מתאמת התוכנית כי התקבלו כ-15 פניות ממקומות שונים בארץ, מהן שני ילדים הצטרפו לקבוצות קיימות בראשון לציון וברמת גן-ספיבק. יש לציין כי שיתוף פעולה נחוץ במקרים כאלה וכי חשוב שמכתב כזה יישלח שוב בהמשך. לדעת מנהל התוכנית יש לפרסם את התוכנית גם באמצעות האינטרנט, באתרים של ארגונים שונים.

קושי נוסף בגיוס שחקנים בעלי מוגבלויות הוא במציאת פתרונות מתאימים להסעתם לאימונים. יש גם קושי לגייס את בני הנוער עם המוגבלויות שהם ניידים בגלל הקושי הרגשי להושיב נערים הולכים על כיסאות גלגלים. ההורים, ולפעמים גם בני הנוער עצמם, רואים בכך צעד אחורנית. בנוסף, קשה לגייס ילדים שאינם בכיתה אחת או בבית ספר אחד.

לסיכום, נראה כי בתחילת השנה לא הייתה בצוות ה"סל-גל" תמימות דעים לגבי הפוטנציאל של אנשים בעלי שיתוק מוחין לתוכנית ה"סל-גל" והיותם משאב חשוב שאינו מצדיק את ניפויים מהתוכנית. ועוד זאת: הניסיון ברמת גן-ספיבק ובראשון לציון הראה כי ישנם שחקנים עם שיתוק מוחין שהתחילו "ממקום שלא מסוגלים לקלוע לסל" והיום הם שחקנים טובים.

את המידע הזה אימץ המאמן מכפר מנדה, שעבד עם בני הנוער כארבעה חודשים, ועל מאמן ירושלים לאמץ זאת, שכן הוא עדיין אינו מעלה בדעתו אימון של בעלי נכויות קשות כל כך בכיסאות גלגלים ובכדור.

הפער בין התפיסות לגבי הנכות המתאימה, הוא נושא לדיון שאכן התנהל במהלך השנה וצריך להתקיים גם בהמשך. המדריך הראשי גורס כי השחקנים המתאימים ביותר למשחק בנבחרת הכדורסל הם פגועי חוט השדרה ולכן לא פעל לקידום בני נוער פגועי שיתוק מוחין. אולם כשהבין שה"סל-גל" הוא "משחק אחר" קיבל את הדין. עם זאת, לא מצאנו גידול במספר השחקנים בקבוצה שהוא מאמן, קבוצת חדרה, ובעיקר לא מצאנו בין השחקנים שנוספו בני נוער עם מוגבלויות אחרות.

לעומתו חושבים אחרים, בהם מנהל התוכנית, העובדת הסוציאלית, מאמן ראשון לציון ורמת גן-ספיבק ומתאמת התוכנית כי יש לצרף ל"סל-גל" גם ילדים עם שיתוק מוחין שכן נוכחות רבה יותר של בני נוער עשויה לתרום לקידום הקבוצה גם אם לא תביא בהתחלה להתקדמות בתחום הספורט. לדידם, יש לבחון אם קבוצה, למשל רמת גן-ספיבק שיש בה שחקנים בני 25-12 ופער הגיל בה גדול, תפעל לאורך זמן.

ב. שחקנים ללא מוגבלויות

ההחלטה לשתף בני נוער ללא מוגבלויות בתוכנית ה"סל-גל" נועדה להגדיל את הקבוצות בפריפריה, ששם קשה לגייס מספר רב של בני נוער בעלי מוגבלויות. וכן בשל תפיסת השילוב הרואה בפעילות המשותפת חשיבות רבה בפיתוח הסובלנות כלפי אנשים עם מוגבלויות בקרב בני הנוער והקהילה ותרומה להעצמת תחושת השייכות של אנשים עם מוגבלויות לקהילה.

למרות שהתוכנית לשלב בני נוער ללא מוגבלויות בקבוצות היא אחת המטרות המרכזיות של התוכנית נראה כי בתחילת השנה לא יישמו מפעילי התוכנית בפועל את הגישה הזו.

מהתצפיות והראיונות שנערכו באתרים השונים בחודשים הראשונים עולה כי הצטרפותם של בני הנוער ללא מוגבלויות היה ספורדי ובאקראי, קרי בני נוער שהזדמנו למקום. מדובר בעיקר באחים, בחברים, בבנים לאבות עם מוגבלויות, בבני נוער שהגיעו מתוך תחושת מחויבות אישית (שלושה מהם השתתפו עד סוף השנה בליגה). כמו כן היו בני נוער מתנדבים שהצטרפו לזמן קצר במיוחד, לפעמים לחודש בלבד. מדובר בקבוצה מחוץ לארץ שהשתתפה במהלך השנה לא הייתה רצופה. יש לציין כי לא מצאנו בקבוצות שהוקמו בתחילת השנה ואף בסופה אף נער או נערה שהצטרפו בעקבות "אירועי החשיפה".

נראה כי סוגיית גיוס השחקנים עדין לא ברורה למפעילי התוכנית עצמם. כך למשל, המדיניות הייתה לצרף את בני הנוער ללא המוגבלויות רק לאחר כחודשיים כדי לאפשר לבעלי המוגבלויות להתחזק ולצבור ביטחון עצמי בטרם מכניסים לקבוצות ילדים בריאים, אולם בירושלים השתתפו כבר במפגש ההיכרות הראשון בני הנוער ללא המוגבלויות. חשוב לדעתנו לא לאבד את בני הנוער ללא המוגבלויות שהביעו עניין ויש למצוא דרך לשמור על קשר עימם ולצרפם בהקדם האפשרי.

לסיכום, יש לערוך תיאום ציפיות בין מפעילי התוכנית לבין המאמנים לגבי מקומם של השחקנים ללא המוגבלויות. נראה כי הצטרפות ספורדית של בני נוער מתוך מחויבות אישית לזמן קצר או ארוך יוצרת אי שקט וחוסר בהירות במערכת. אם הוחלט לשתף בני נוער ללא מוגבלויות בתוכנית, יש להתייחס אליהם כשווים גם בעניינים פורמאליים כמו רישום, נוכחות באימונים, קשר עם הורים וכדומה בדומה ליחס שמוענק לבני הנוער בעלי המוגבלויות שכן זו מטרת התוכנית. ויש חשש כי פן זה לא יחזיק מעמד לאורך זמן.

על המפעילים לגבש דעה ברורה ולפעול מתוך תמימות דעים באשר לאוכלוסייה המתאימה לגיוס לתוכנית, הן לגבי בעלי המוגבלויות והן לגבי שחקנים ללא מוגבלויות. כמו כן על המפעילים לבחון מהו הזמן המתאים לגיוס כל אחת מהאוכלוסיות, הדרך לגיוסן ודרכי השילוב ביניהן.

נראה כי גיוס השחקנים הוא בנפשה של התוכנית וכי יש לפעול באורח קבוע לגיוס שחקנים. קיימת בעיה של גודל הקבוצות, בכמה מקומות למשל בחדרה וברמת גן-ספיבק הקבוצות קטנות מאד ונמצאות במצב שביר.

אנו ממליצים על הקמת מנגנון מובנה שיפעל לגיוס שחקנים באופן קבוע ולא ספורדי בכל אחת מהקבוצות, לפי הצרכים והמאפיינים של כל קבוצה.

ג. מוטיבציות השחקנים להשתתפות בחוג ה"סל-גל"

המחקר מראה כי הצטרפותם של מבוגרים לקורסים, סדנאות וחוגים של פנאי מונעת בין השאר מבחירה אוטונומית מכמה סיבות: רצון ליצור משמעות, אהבת התחום, רצון להגשים חלום, רצון ללמוד תחום חדש, בחירה אינטרסנטית המביאה בחשבון "אחרים משמעותיים או שאיפה לסטאטוס חברתי גבוה יותר ובחירה אינסטרומנטאלית המונעת למשל משאיפות לקריירה (היוש, 2007).

כדי ללמוד על מוטיבציות הפנאי של בני הנוער המשחקים ב"סל-גל" הם נשאלו בריאיון בתחילת השנה מדוע החליטו להצטרף לחוג וכל שחקן התבקש לציין מספר סיבות להצטרפותו לחוג.

מתוך התבוננות בסיבות שהניעו את השחקנים להצטרף לחוג ה"סל-גל" ניתן לזהות שתי מגמות. המגמה הבולטת יותר קשורה לגורמים חיצוניים: השפעת אחרים משמעותיים (6), הזמנה שקיבלו מאחרים (6), רצון להרחיב את המעגל החברתי (4), קרבת מקום הפעילות לבית (2), עוד פעילות (1), ברירת מחדל במקום כדורגל (1) ורכישת כישורי חיים (1). רק תשובות מעטות נבעו מבחירה אוטונומית המונעת מעניין אישי פנימי הכולל משיכה לספורט (6), משיכה למשחק שנראה נחמד (6) ורצון להגשים חלום להיות שחקן (1). היות שהגורמים החיצוניים, בעיקר השפעת אנשים אחרים והזמנות שהופנו לשחקנים הם הבולטים ביותר, חשוב לאתר גורמים אלה בעתיד ולפנות באמצעותם לשחקנים פוטנציאליים אחרים.

המחקר מראה (היוש, 2007) כי פעמים רבות בעת ההתנסות בעיסוקי הפנאי והחוויות והתגמולים שמקבלים מכך, חל שינויי אצל המשתתפים והם המשיכו בעיסוקי הפנאי בשל מציאת תגמולים פנימיים ומשמעותיים, בשונה מהסיבות החיצוניות שבגללן הצטרפו בהתחלה.

במהלך הראיונות בתחילת השנה ובסופה נשאלו שחקני ה"סל-גל" אם נתקלו בבעיות כלשהן. מתוך 26 המשתתפים שענו על שאלה זו בתחילת השנה 77 אחוז ענו בשלילה ו-23 אחוז הנותרים ענו בחיוב; ובסוף השנה ענו 67 אחוז מסך 30 השחקנים שענו על שאלה זו בשלילה ו-33 אחוז ענו בחיוב.

שאלה פתוחה שמטרתה הייתה לעמוד על הבעיות בתוכנית ה"סל-גל" גילתה שבתחילת השנה רוב התייחסות לצורך בשיפור היו בנוגע לחוסר בציוד (3), ויכוחים עם חברים מהקבוצה (3), קשיי מימון אוטובוסים לבני הנוער ללא המוגבלויות (2) ותלונות לגבי האוכל בספיבק (2). ואילו בסוף השנה התייחסו הקשיים להסעות (2) וכל השאר לקשיים הקשורים למיומנויות

הכדורסל כגון הקושי להגיע לסל, הצורך להשקיע בקליעה, בכדור, במסירה ובהפעלת הכיסא. ממצאים אלה מצביעים על כך שבסוף השנה התמקדו השחקנים בקשיים הקשורים לעולם הספורט והתקדמותם בתחום זה ופחות להיבטים חיצוניים. ממצא זה אנו יכולים ללמוד כי מדובר בתוכנית מוצלחת במיוחד המביאה את משתתפיה בה לראות כי הקשיים שלהם נובעים מהרצון להשתפר ולהיות טובים יותר בתחום הכדורסל ואינם נוגעים לתחומים אחרים.

כאשר נשאלו השחקנים כיצד בעיות אלו נפתרו, הם התייחסו בעיקר להתמדה באימונים כפתרון לקשיים בניידות כיסא הגלגלים ובמיומנויות כדורסל ולמאמן כמי שעוזר בפתרון הבעיות החברתיות.

בסעיף הבא נבחן את המתרחש בקבוצות השונות לפי שני היבטים: קבוצות פועלות – קבוצות הפועלות לאורך זמן במקומות שונים ברחבי הארץ; וקבוצות בהקמה – קבוצות הנמצאות בשלבים ראשוניים של הקמה ונוספו לתוכנית במהלך מחקר הערכה זה.

קבוצות פועלות

מחקר ההערכה התמקד בשלוש קבוצות של תוכנית ה"סל-גל": חדרה, קבוצה שהחלה את פעילותה כחצי שנה לפני התחלת מחקר הערכה זה, רמת גן-ספיבק, הקבוצה הצעירה, וראשון לציון – קבוצות שהחלו את פעילותן עם תחילתו של המחקר ההערכה הנוכחי. לא עקבנו אחר שתי קבוצות אשר החלו את פעילותן זמן רב לפני התחלת מחקר ההערכה: קבוצת הבוגרים של רמת גן-ספיבק וקבוצת באר שבע.

בחירת המקומות שבהם מופעלת התוכנית מותנית בכמה גורמים: יצירת קשרים בין-אישיים עם גורמים מקומיים המעוניינים להשתתף בהפעלת הפרויקט, מציאת מקום מתאים ונגיש לבעלי מוגבלויות שבו הקבוצה תוכל להתאמן, ארגון והתאמה של ציוד בעיקר כיסאות גלגלים המיועדים לספורט, מציאת מקום בטוח לאכסן את הציוד וגיוס כוח אדם מתאים ומוכשר להדריך משחק כדורסל בכיסאות גלגלים.

א. חדרה

הקבוצה בחדרה הוקמה בינואר 2007 אם כי הפעילות החלה רק בחודש דצמבר 2007. בתחילת ספטמבר הסתבר שלא יוכלו להמשיך להתאמן באולם שבו התאמנו בשנה הקודמת. המאמן הסביר כי בשל העובדה שהקבוצות אינן משלמות עבור השימוש באולם העדיפה הרשות המקומית קבוצות שמשלמות עבור השימוש באולם, זאת בשעות שבהן יש ביקוש לאולם (שעות אחר הצהריים). בסוף חודש נובמבר נמצא אולם חלופי והקבוצה החלה את

הפעילות. היה צורך להביא לאולם זה כיסאות גלגלים עבור השחקנים מכיוון שבאולם הקודם השתמשו בכיסאות של הקבוצה הבוגרת המשחקת בליגה ומתאמנת במקום. התברר שהשעה שנקבעה לאימונים, 14:30, היא שעה בעייתית עבור השחקנים. במשך השנה השתתפו בקבוצה 7-5 שחקנים, בני 17 ויותר, מהם 4 בעלי מוגבלויות ו-3 ללא מוגבלויות. בקבוצה יש תאומים, אח אחד עם מוגבלויות והשני בלי מוגבלויות.

בחדרה אין הסעות והשחקנים מגיעים בכוחות עצמם (הם נוהגים ברכבם האישי) או מוסעים על-ידי הוריהם או אחיהם. למעט בחור אחד, המוגבלויות של השחקנים הן בשל פגיעות בעמוד השדרה. בשנה שעברה היו בקבוצה שחקנים נוספים אך הם נשרו. האימונים מתקיימים רק פעם בשבוע.

בלוח 3 מוצגים סך הכול אימונים, שיעור ההשתתפות באימונים ומספר השחקנים בחדרה, לפי חודש.

לוח 3: סך כל האימונים, שיעור ההשתתפות באימונים ומספר השחקנים בחדרה, לפי חודש

השתתפות באימונים	ספטמבר (2007)	אוקטובר (2007)	נובמבר (2007)	דצמבר (2007)	ינואר (2008)
סך כול האימונים	-	-	-	4	4
שיעור נוכחות שחקנים עם מוגבלויות	-	-	-	81.0	81.0
מספר שחקנים נוכחים עם מוגבלויות	-	-	-	4	4
שיעור נוכחות שחקנים ללא מוגבלויות	-	-	-	38.0	25.0
מספר שחקנים נוכחים ללא מוגבלויות	-	-	-	3	3

השתתפות באימונים	פברואר (2008)	מרס (2008)	אפריל (2008)	מאי (2008)	יוני (2008)
סך כל האימונים	4	4	4	3	אין דיווח
שיעור נוכחות שחקנים עם מוגבלויות	75.0	56.2	91.7	88.8	אין דיווח
מספר שחקנים נוכחים עם מוגבלויות	4	* 4	3	3	אין דיווח
שיעור נוכחות שחקנים ללא מוגבלויות	100	75.0	75.0	66.6	אין דיווח
מספר שחקנים נוכחים ללא מוגבלויות	*1	1	**2	2	אין דיווח

* אחד השחקנים עם מוגבלויות רשום, אך אינו מגיע כלל
** שחקן ללא מוגבלויות שהיה רשום בחורף, חזר

מלוח 3 עולה, שעד פברואר השתתפו 4 שחקנים עם מוגבלויות ולאחר מכן השתתפו רק שלושה שחקנים עם מוגבלויות. בחודשים הראשונים היו רשומים 3 שחקנים ללא מוגבלויות אך שניים מהם לא הגיעו כלל לאימונים בשל סיבות אישיות כמו מבחנים, בגרויות וכדומה. לפי דברי המאמן שחקנים אלה היו אמורים לחזור לאימונים בתחילת ינואר אם כי מהטבלה ניתן ללמוד כי דבר זה לא התרחש. בפועל בפברואר ומרס היה שחקן אחד ללא מוגבלויות והחל מחודש אפריל חזר שחקן נוסף לפעילות. מעניין לציין כי אחד השחקנים עם המוגבלויות בקבוצה נשר כיוון שלא הצליח להגיע להישגים – הוא היה השחקן היחיד בעל שיתוק מוחין. ואילו אחיו התאום, שהינו ללא מוגבלויות, המשיך להשתתף בקבוצה עד סוף השנה.

מאמן הקבוצה בחדרה ציין בראיון עימו בתחילת השנה כי מטרתו העיקרית לאחר החזרה לאימונים היא "לקדם את יכולת המשחק של השחקנים" והמטרות שציין היו בהתאם, לדוגמה, "לימוד ותרגול הגנה 1 X 1 ו 2 X 2" ו"תרגול מסירות חופשיות תחת לחץ". המאמן דיווח שבאביב המוטיבציה של השחקנים עלתה כאשר התכוננו לקראת משחקי הליגה. אולם בסופו של דבר, הגיעו רק ארבעה שחקנים למשחקי הליגה, והקבוצה "שאלה" שחקן נוסף מקבוצה אחרת כדי לשחק.

בסוף השנה אמרה מתאמת התוכנית שלדעתה חדרה היא הקבוצה שיש בה כל הבעיות האפשריות: בעיות בגיוס שחקנים, התנאים הכי פחות מספקים, בעיות בציוד (עגלות לא מתאימות) ולא היה עוזר מאמן. יש לציין שבחדרה לא התקיימה כלל פעילות חברתית בראיון בסוף תקופת ההערכה הביע מאמן הקבוצה ספק לגבי יכולתה של הקבוצה להמשיך בשנה הבאה.

לסיכום, קבוצה זו מורכבת בעיקר מבעלי מוגבלויות חוץ משיתוק מוחין ובכך היא שונה מקבוצות ראשון ורמת גן-ספיבק. הקבוצה פעלה עם מעט מאוד שחקנים דבר שהקשה על סדירות האימונים, ולפיכך יש חשש כי קבוצה זו לא תתקיים בהמשך.

ג. רמת גן-ספיבק

הקמת הקבוצה ברמת גן בינואר 2007 הייתה מהלך טבעי שכן המקום מספק תנאים מתאימים הכוללים אולם (למרות שבאולם הגדול אין מזגנים בקיץ דבר המקשה על הפעילות), כיסאות גלגלים ואוכלוסיית יעד שגויסה מכלל המשתתפים בספיבק.

אימוני הקבוצה בספיבק התחדשו בספטמבר לאחר סיום חופשת הקיץ. מאמן הקבוצה ראה צורך בחזרה לשגרת אימונים ורענון המיומנויות הבסיסיות. במהלך תקופת ההערכה השתתפו באופן סדיר ברמת גן-ספיבק 8-10 שחקנים בעלי מוגבלויות בני 12-25 מספר השחקנים בעלי מוגבלויות התייצב על שמונה שחקנים במחצית השנייה של השנה. נראה

שהגרעין הקשה של הקבוצה הוא דווקא המחזקים מהקבוצה הבוגרת. ישנם ארבעה משתתפים בקבוצה, כולם מעל גיל 18, והם התבקשו על ידי מתאמת הפרויקט להצטרף לקבוצה כדי לחזק אותה ולעודד את הצעירים יותר. משתתפים אלו מגיעים בעקביות לאימונים ויש להם תפקיד חשוב בקבוצה. האימונים מתקיימים פעמיים בשבוע חוץ מבחגים ובחופשות. בלוח 4 נציג את סך כול האימונים, שיעור ההשתתפות באימונים ומספר השחקנים ברמת גן-ספיבק, לפי חודש.

לוח 4: סך כל האימונים, שיעור ההשתתפות באימונים ומספר השחקנים ברמת גן-ספיבק, לפי חודש

השתתפות באימונים	ספטמבר (2007)	אוקטובר (2007)	נובמבר (2007)	דצמבר (2007)	ינואר (2008)
סך הכל האימונים	4	6	9	6	8
שיעור נוכחות שחקנים עם מוגבלויות	43.7	64.1	50.4	73.3	68.8
מספר שחקנים עם מוגבלויות	12	13	10	10	10
הצטרפות שחקנים עם מוגבלויות	-	1	-	3	-
נשירת שחקנים עם מוגבלויות	-	-	3	3	-

השתתפות באימונים	פברואר (2008)	מרס (2008)	אפריל (2008)	מאי (2008)	יוני (2008)
סך הכל האימונים	8	6	5	7	8
שיעור נוכחות שחקנים עם מוגבלויות	85.2	85.3	82.5	82.1	87.5
מספר שחקנים עם מוגבלויות	8	8	8	8	8
שיעור נוכחות שחקנים ללא מוגבלויות	87.5	75.0	60.0	48.5	55.0
מספר שחקנים ללא מוגבלויות	1	2	5	5	5

מלוח 4 ניתן ללמוד כי נוכחות השחקנים עם המוגבלויות באימונים בקבוצת רמת גן-ספיבק התייצבה במחצית השנייה של השנה ושיעור ההשתתפות עומד על כ-85 אחוז. לגבי השחקנים ללא מוגבלויות עולה כי בנובמבר 2007 הצטרפו לקבוצה שמונה שחקנים מתוך מחויבות אישית: בימי שני השתתפו ארבעה בחורים ובימי חמישי השתתפו ארבע בחורות. מאמן הקבוצה דיווח כי שילובם של ארבעת הבנים נתקל בקשיים לעומת ארבע הבנות שהשתלבו

בצורה "נפלאה, הוסיפו למורל החברתי רבות, והשחקנים הגיבו בהתלהבות לשינוי ולאווירה שנוצרה באימונים אלו". מכיוון שגם הבנים וגם הבנות הגיעו לאימון אחד בלבד כל שבוע, המאמן לא ראה אותם חלק מהקבוצה ועובדה זו באה לידי ביטוי גם בכך ששמותיהם לא צורפו לשאלונים החודשיים שהוא מגיש לצוות ההערכה. אולם בחודש מרס דיווח המאמן שקבוצת התלמידים המתנדבים "החלה להתפרע במהלך האימון והחלטתי בצעד חריג להעניף אותם מהאימונים". המאמן חש שחוסר העקביות של המתנדבים שהצטרפו לקבוצה פוגע במעט בתכנון האימונים ובשמירה על הרכב שחקנים קבוע. בחודש אפריל שלושה מתנדבים מקיבוץ שפיים הביעו עניין להשתתף בליגה. הובהר להם שהם צריכים להגיע באופן סדיר וסוכם שיגיעו אחת לשבוע. הם רשומים בדפי הנוכחות החל מחודש אפריל ומספר המשתתפים משקף הסדר זה.

בשאלונים החודשיים לגבי הקבוצה ברמת גן-ספיבק נראה כי בתחילת השנה הדגש היה על החזרת השחקנים לשגרה לאחר חופשת הקיץ וניסיון לשמר את ההישגים של השנה שעברה. בחודשים לאחר מכן הציב המאמן לעצמו ולקבוצה מטרות מקצועיות בתחום הכדורסל, לדוגמה באוקטובר המטרות היו: "כדרור בשינויי כיוון, קליעות לסל, משחקים ביתרון מספרי להתקפה" ובדצמבר "ביצוע חסימות במהלך התקפה והגנה אחד על אחד". המאמן התייחס גם לנושא החברתי וציין שהוא מקווה לקיים מפגשים נוספים עם הקבוצה מחדרה.

במחצית השנייה של השנה בלטה המוטיבציה לקראת משחקי הליגה. האימונים התמקדו בהקניית חוקים, שיתוף פעולה, תפקידים במגרש ויסודות המשחק כגון כדרור, שליטה בכדור ובכיסא הגלגלים וכדומה. הנוכחות של השחקנים עם המוגבלויות הייתה גבוהה. אם כי יש לציין כי שלושה מהשחקנים עם המוגבלויות לא הגיעו למשחקי הליגה למרות המוטיבציה והאווירה שנוצרה סביב משחקים אלו. (לא דווחה סיבת היעדרותם). ברמת גן-ספיבק לא התקיימו פעילויות חברתיות ושיחות קבוצתיות כפי שהיה בראשון לציון. מחנה האימונים בחנוכה היה אירוע חשוב לקבוצה והעלה את המוטיבציה ותרם ולגיבוש. כמו כן הייתה פעילות חברתית אחת משותפת, מדורת ל"ג בעומר עם השחקנים מראשון לציון (בנושא זה ראו, להלן).

לסיכום, קבוצת רמת גן-ספיבק מורכבת מכמה בני נוער עם מוגבלויות המתוגברים על-ידי שחקנים מקבוצת הבוגרים, וכן משתתפים בה שחקנים ללא מוגבלויות אך התחלופה הייתה גבוהה. כל אלה יצרו קבוצה שיש לגבש בכל פעם מחדש. לאחרונה דווח לנו שהוחלט לצרף את קבוצת הבנות שהוקמה באביב. זהו מהלך שנראה נכון ומתאים הן מבחינת מספר השחקנים והן מבחינת ההרכב המגדרי, שעשוי להוסיף פן חשוב בצד החברתי.

ג. ראשון לציון

הקמת הקבוצה בראשון לציון בספטמבר 2007 התאפשרה הודות לאולם הקהילתי הממוזג המותאם גם לאוכלוסייה עם צרכים מיוחדים. התנאים באולם ברמה גבוהה והם כוללים נגישות, נכונות של הצוות המפעיל את המקום לתמוך ולעזור מעל ומעבר לנדרש או למצופה, כיסאות גלגלים זמינים המאופסנים ומטופלים ברמה גבוהה, ובעיקר נגישות לכיסאות באמצעות מתקני הרמה והורדה. הקבוצה הוקמה גם הודות למדריך המקצועי המשמש גם מאמן ברמת גן-ספיבק, והודות לשיתוף הפעולה בין מתאמת התוכנית לבין גורמים שונים: הרשות המקומית, עובדים סוציאליים ועובדי שיקום. בלוח 5 מוצג סך הכול אימונים, שיעור ההשתתפות באימונים ומספר השחקנים בראשון לציון, לפי חודש.

לוח 5: סך הכל האימונים, שיעור ההשתתפות באימונים ומספר השחקנים בראשון לציון, לפי חודש

השתתפות באימונים	ספטמבר (2007)	אוקטובר (2007)	נובמבר (2007)	דצמבר (2007)	ינואר (2008)
סך הכל האימונים	7	8	8	8	9
שיעור נוכחות שחקנים עם מוגבלויות	71.4	71.4	76.6	75	72.9
מספר שחקנים נוכחים עם מוגבלויות	10	10	14	15	16
שיעור נוכחות שחקנים ללא מוגבלויות	-	-	72.9	62.5	85.7
מספר שחקנים נוכחים ללא מוגבלויות	-	-	6	8	7

השתתפות באימונים	פברואר (2008)	מרס (2008)	אפריל (2008)	מאי (2008)	יוני (2008)
סך הכל האימונים	7	7	5	8	8
שיעור נוכחות שחקנים עם מוגבלויות	62.2	70.4	90.0	81.2	71.4
מספר שחקנים נוכחים עם מוגבלויות	14	14	14	14	14
שיעור נוכחות שחקנים ללא מוגבלויות	51.0	75.5	100.0	67.8	78.5
מספר שחקנים נוכחים ללא מוגבלויות	7	7	7	7	7

מלוח 5 ניתן לראות, כי בראשון לציון התקיימו בממוצע 8 אימונים בחודש. בתחילת השנה הצטרפו עשרה שחקנים עם מוגבלויות ומספר השחקנים עלה ל-16 בינואר ובמחצית השנייה של השנה נותרו 14 שחקנים. שיעור הנוכחות הממוצע של השחקנים בעלי המוגבלויות הוא 74.25 אחוז. מספר השחקנים ללא מוגבלויות הוא שבעה שחקנים ושיעור הנוכחות שלהם היה 74.23 אחוז. לזה של השחקנים עם מוגבלויות.

מניתוח השאלון למאמנים עולה כי בראשון לציון בחודש הראשון (ספטמבר) להפעלת התוכנית ציפה המאמן "להריץ את הפעילות, להכיר לשחקנים את המשחק, את הנסיעה על כיסא גלגלים, פעילויות מהנות ליצור חוויה חיובית ורצון להמשיך בפעילות ולהתמיד בה". מטרות אלה משקפות הן את הפן הספורטיבי והן את הפן החברתי והחוויתי בהפעלת התוכנית. בחודשים הבאים המטרות היו יותר ספורטיביות ולכן כאשר התעוררו בעיות בהקשר זה המאמן טיפל בכך. הוא ציין כי: "יש מספר קטן של ילדים אשר נתקלים בבעיות חברתיות שונות וזקוקים לעידוד ולחיזוקים על מנת להשאירם במסגרת. הנושא מטופל בשיחות אישיות, חיזוקים חיוביים במהלך האימון תוך שילובם של ילדים אשר הם יוכלו להתחבר אליהם יותר בקלות".

במחצית השנייה של השנה שיעורי הנוכחות נשארו גבוהים והמאמן דיווח גם על התקדמות של חלק גדול מהשחקנים במשחק. המאמן הביע מעט אכזבה מכך שרק שני ילדים הגיעו לצפות במשחק ראוה בין נבחרת ישראל ונבחרת אנגליה בכדורסל נכים.

ההודעה על פתיחת הליגה בחודש מרס הביאה להעלאת המוטיבציה של המשתתפים ולשיתוף פעולה ביניהם. באותו זמן חילקו את השחקנים לשלוש קבוצות (הקבוצות שישחקו בליגה). לא כל הילדים היו מרוצים מהחלוקה, והיה צורך לעזור להם לקבל את החלוקה לקבוצות. הפעילויות החברתיות נמשכו – בקבוצה חברים ילדי שלישיה אשר אחת מהן מוגבלת בתנועה ומשתמשת בכיסא גלגלים ושני האחרים (בן ובת) ללא מוגבלות. השלישיה מהווה כוח חברתי חשוב בקבוצת ראשון וכאשר חגגו את יום הולדתם משפחתם הגיעה ונוצרה אוירה מיוחדת במינה. כמו כן המאמן דאג להכין מסיבת יום הולדת לשתי בנות, שמצבן הכלכלי של משפחותיהן קשה. גם חגיגה זו תרמה לאווירה החברתית.

במאי וביוני המשיך המאמן לעבוד עם הקבוצה על חסימות בהתקפה, על שיתוף שחקני הנקודה ועל שיתוף פעולה בין השחקנים במהלך משחק. המאמן ציין כי הוא מרוצה מהשילוב של שחקני הנקודה במשחקים ומתרומתם לקבוצה הן מבחינת הקליעה לסל והן מבחינת הביטחון העצמי שלהם "שעלה מאוד". המאמן ציין כי העובדה שאחת מקבוצות הליגה

המשתייכות לקבוצת ראשון לציון זכו במקום השני בליגה הייתה הפתעה נעימה שנתנה חיזוק לכלל השחקנים בקבוצה.

בראשון לציון פעל במהלך השנה עוזר מאמן שהינו שחקן עם מוגבלויות מקבוצת רמת גן-ספיבק. פעילות זו הייתה בהתנדבות ורק הוצאות הנסיעות לאימונים ובחזרה שולמו לו. הוא התראיין בסוף השנה וסיפר על השינוי בסטאטוס שלו משחקן לעוזר מאמן והביע דאגה לגבי המימון של ה"סל-גל" (במיוחד להסעות) בשנה הבאה. הבעיות שעוזר מאמן זה העלה משקפות את מעמדו החדש. הוא סיפר בכנות רבה על מקרים שבהם שחקנים "חשבו שאני תופס יותר מדי פוזה כעוזר מאמן". הוא היה מופתע מהביקורת וציין שהוא מוכן לקבל ביקורת בונה. בסופו של דבר התנצל בפני השחקנים וכך נפתרה הבעיה. בסוף השנה השחקנים הפתיעו את עוזר המאמן וחגגו לו את יום הולדתו.

קבוצת ראשון לציון היא קבוצה שיש בה ייחוד מבחינה חברתית לעומת שאר הקבוצות (העניין יוצג בהרחבה בסעיף 3.2.6.2 "מפגשי תמיכה טיפוליים").

קבוצות בהקמה

בסעיף זה נדווח על שלוש קבוצות בהקמה: בכפר מנדה, שהינו יישוב ערבי הנמצא בצפון הארץ, בירושלים וקבוצת בנות שהחלה את פעילותה בספיבק. יש לציין כי במשך השנה דווח על שני ניסיונות ראשוניים להקים קבוצות באום אל פאחם וקבוצת בוגרים בראשון לציון, שלא יצאו לפועל בסופו של דבר.

א. כפר מנדה

הקשר עם המתנ"ס בכפר מנדה נוצר באמצעות מנהל תוכנית "הישגים" הקשור לפרויקטים אחרים במקום. מנהל המתנ"ס סייע לתוכנית. כיסאות גלגלים הובאו מהמרכז, מדריך מקומי בעל תעודת מאמן כדורסל (ללא ניסיון בספורט בכסא גלגלים) מונה לתפקיד והחל לקבל הדרכה מהמאמן הראשי של תוכנית ה"סל-גל. בדצמבר התקיים "אירוע חשיפה" שהיה שותף בו מארגן "אירועי החשיפות". הוא הציג בפני הורים וילדים בעיקר מהכפר את השחקנים (מרביתם משתתפים באימוני שחייה) ואת תוכנית ה"סל-גל", בנוסף לענפי ספורט נוספים המתאימים גם לנכויות אחרות ביניהם ג'ודו, בדמינגטון וטניס שולחן.

המפגש הראשון של בני הנוער בכפר מנדה עם המאמן התקיים בחודש ינואר. לפי דיווח שקיבלנו הגיעו כ-15 משתתפים פוטנציאליים. בתחילת חודש פברואר דווח לנו שהמאמן פוטר ובמקומו מונה מאמן חדש. המאמן הראשי צפה באימון אחד בלבד בכפר מנדה במהלך שנת מחקר הערכה זה.

מדוחות המאמן שהתקבלו מחודשים מאי-יוני עולה כי השתתפו תשעה ילדים בני 8-12 (ארבע בנות וחמש בנים), מהם שבעה בעלי מוגבלויות ושניים, אחים, ללא מוגבלויות. המאמן ציין ששתי הבנות כמעט לא יצאו מהבית עד להצטרפותן ל"סל-גל" והיה מאוד קשה לשכנע אותן להצטרף. השחקנים הגיעו בתדירות גבוהה לאימונים. שבעה אימונים התקיימו בחודש מאי ושמונה אימונים בחודש יוני. שיעור הנוכחות של השחקנים עם מוגבלויות היה 93.9 אחוז במאי ו-94.6 אחוז ביוני. שיעור השתתפותם של שני השחקנים ללא מוגבלויות היה 100 אחוז במאי, ו-81.3 אחוז בחודש יוני.

המאמן ציין כי בחודשים אלה הוא נתן לשחקנים ליהנות ולהשתעשע כדי להגביר את ההנאה מהמשחק וכדי להגביר את המוטיבציה. הם שיחקו בעיקר תופסת, כדי לתרגל את מיומנות הפעלת כיסא הגלגלים וכן תרגלו את מיומנות החזקת הכדור. יש לציין כי בכפר מנדה עדיין אין סלים נמוכים דבר שמקשה על הילדים (בסוף השנה דווח לנו כי הבעיה נמצאת בטיפול וכי עד תחילת השנה יהיו סלים נמוכים בקבוצה).

נציין כי העובדת הסוציאלית דיווחה בראיון עימה שהתקיים בחודש ינואר כי היא מחפשת מימון לאדם שישמש "מלווה חברתי" לקבוצה ובסוף השנה היא דיווחה כי ארגון "מכבי" הסכים לתמוך בפרויקט זה. מאמן כפר מנדה ציין את חשיבות נוכחותה של נציגה שאכן נכחה בכל האימונים ותמכה בשחקנים בעיקר בפן החברתי והאישי.

לסיכום, קבוצת מנדה נמצאת רק בתחילת דרכה וקשה לצפות את דרכי התפתחותה. יחד עם זאת ברור שהרכב הקבוצה שיש בה ילדים צעירים, שונה במהותו מהרכב שאר הקבוצות, עובדה היכולה להוות קושי בהמשך, אם רוצים לשלב אותם במשחקי הליגה.

ג. ירושלים

בירושלים החלו לבחון את האפשרות להקים קבוצת "סל-גל" רק לקראת סוף שנת הלימודים תשס"ח. לתהליך זה חברו גורמים שונים בהם מרכז איל"ן בבירה, מרכז "מחר", מרכז פעילות התנדבותית ומאמנים של קבוצת הכדורסל וקבוצות טניס בכיסאות גלגלים. הוחלט להפעיל את הקבוצה ב"בית הספר למדעים ואומנויות" שבבירה.

המפגש הראשון התקיים ב-29.4 והשתתפו בו 8-9 שחקנים עם מוגבלויות ו-5-6 שחקנים ללא מוגבלויות מבית הספר המארח את הפרויקט שהביעו נכונות, במסגרת המחויבות האישית, להשתתף במשחקי ה"סל-גל". עד סוף השנה התקיימו עוד שני אימונים בלבד. מדבריו של מאמן הקבוצה נראה כי מספר השחקנים עדיין אינו סופי. לדעת המאמן יש לשקול את שילובם של בני הנוער ללא מוגבלויות בתחילת השנה הבאה, ויש תחילה לחזק את השחקנים בעלי המוגבלויות.

ג. קבוצת בנות רמת גן-ספיבק

הניסיון להקים קבוצת בנות בספיבק החל בפגישה של הבנות ואמותיהן ב-9 באפריל 2008. ברשימה היו כעשרים מועמדות לקבוצה. לפגישה הגיעו רק שש בנות והשתתפו בה גם ראש הפרויקט, מתאמת הפרויקט, העובדת סוציאלית וכן נציג מהנהלת ספיבק.

ראש הפרויקט הסביר לקבוצה שהמטרה היא להקים קבוצה הכוללת שחקניות מגיל 10 עד 24 שתשתתף בשנה לאחר מכן בליגת הנוער. בנוסף, הם מעוניינים להצמיח עתודה שתשתתף בתחרויות עולמיות. המתאמת הדגישה את היתרונות הפיזיים של המשחק. הוסבר גם שהוחלט על קבוצה של בנות בלבד בכדי להשתמש בתקציבים של ההתאחדות לבנות. העובדת סוציאלית הדגישה גם את חשיבות פיתוח העצמאות של השחקניות. הוחלט שהאימונים יהיו אחת לשבוע. אחת האמהות העלתה את בעיית ההסעות (השחקניות אמורות להגיע ללא הסעות מאורגנות). לאחר מכן התנסו בכיסאות הגלגלים בהדרכת המאמן.

האימונים החלו, אך הגיעו אליהם מעט מאוד שחקניות (בתצפית של אחת החוקרות נכחו 2 שחקניות בלבד). גם תקופת החגים והחופשות פגעו ברצף האימונים. לא צורפו שחקניות ללא מוגבלויות לקבוצה. בסוף השנה דווח לנו שהוחלט לצרף את השחקניות לקבוצה הקיימת של רמת-גן-ספיבק ולא המשיך עם קבוצה של בנות בלבד.

ד. סיכום קבוצות פועלות ובהקמה

סיכום זה מתייחס לנוכחות באימונים, להרכב הקבוצות ולאופי הפעילות.

נוכחות באימונים – בחדרה רמת ההשתתפות נמוכה מאוד הן בקרב בעלי המוגבלויות והן בקרב השחקנים ללא המוגבלויות. האימונים מתקיימים רק פעם בשבוע והקבוצה נמצאת בשלב שביר שכן חלק מהמשתתפים מדווחים על אפשרות כי יפרשו בקרוב בשל סיבות אובייקטיביות. בקבוצת רמת גן-ספיבק רמת ההשתתפות בינונית גם כאשר קבוצה זו מתוגברת על ידי שחקנים מקבוצת הבוגרים. בכל חודש ישנם גם שינויים פרסונאליים, שחקנים פורשים ומתווספים לקבוצה. עם זאת שיעור הנוכחות של מי שמגיעים לאימונים עולה בהדרגה. בקבוצת ראשון לציון מספר השחקנים עם המוגבלויות וללא המוגבלויות הוא יציב, האימונים סדירים והנוכחות היא טובה. לקראת השנה הבאה יש להשקיע מאמצים בתגבור קבוצת חדרה וכן בהגדלת מצבת השחקנים ברמת גן-ספיבק, מהלך שהחל עם ההחלטה לצרף את הבנות מקבוצת הבנות בספיבק לקבוצה זו.

גילאי השחקנים – השחקנים בקבוצת מנדה הם הצעירים ביותר מבין הקבוצות. בקבוצת ראשון לציון ניתן למצוא שחקנים צעירים לצד שחקנים בוגרים בגיל 20 ויותר. בקבוצת רמת גן-ספיבק יש כמה שחקנים צעירים אך הגרעין הקשה של הקבוצה הם הבוגרים שצורפו כדי לחזקה. פתרון זה מנע אומנם את סגירת הקבוצה אך יצר קושי אחר, הנובע מפערי הגילאים בין בני הנוער הצעירים לבין הבוגרים. בקבוצת חדרה כל השחקנים הם בוגרים, מעל גיל 18, וחלקם עומדים לפרוש ולפנות לחיי עבודה או צבא. בירושלים עדיין לא ניתן לקבוע מהי מצבת השחקנים כיוון שהקבוצה לא החלה פעילות סדירה.

סוג המוגבלויות – בכל הקבוצות יש שחקנים עם שיתוק מוחין מלבד חדרה, ששם השחקן היחיד המתאים לקטגוריה זו – נשר לקראת סוף השנה (לשאר השחקנים בקבוצה פגיעות בעמוד השדרה).

אופי הפעילות – בראשון לציון, לעומת המקומות האחרים, הושם השנה דגש גם על הפן החברתי-טיפולי. נדון בכך בהרחבה בסעיף 2.5 "מפגשים חברתיים-טיפוליים".

שימור הקיים ועידוד פעילות נוספת – בדוח זה דובר רבות על חשיבות הגיוס הראשוני של בני הנוער. כמו כן מודעים הגורמים השונים לצורך להמשיך את פעולות הגיוס שכן מטבע הדברים קיימת נשירה ויש צורך לשמור על גודל מסוים של הקבוצות כדי שהאימונים יתאפשרו. טורנירים ואימונים משותפים הם מהפעילויות המרכזיות של תכנית ה"סל-גלי" לשימור הקיים ולעידוד פעילות נוספת. גולת הכותרת הינה פעילות הליגה שאורגנה בסוף תקופת ההערכה.

טורנירים, מחנה אימון ומשחקי ליגה

בסעיף זה נדווח על טורניר שהתקיים בין קבוצת רמת גן-ספיבק לקבוצת ראשון לציון, על מחנה אימונים שבו השתתפו שלוש הקבוצות, רמת גן-ספיבק, ראשון לציון וחדרה ועל מפגשי הליגה שהתקיימו במחצית השנייה של השנה.

א. טורניר בין רמת גן-ספיבק לראשון לציון

בסוף נובמבר (27 בנובמבר 2007) התקיים טורניר בין קבוצת רמת גן-ספיבק לבין קבוצת ראשון לציון, במגרשם של האחרונים. בפתחת הטורניר נאמרו דברי תודה ובתום הנאומים חולקו לשחקני הבית חולצות, נערכו צילומים והמשחק יצא לדרך.

במשחק שהתקיים בשלושה חודשים לאחר הקמת הקבוצה בלט הגיבוש החברתי של הקבוצות הכולל את כל השחקנים בעלי המוגבלויות וללא המוגבלויות שנרתמו כאחד למשימה הספורטיבית. ההורים שנכחו באולם, שניצפו באימון הראשון לראשון לציון חרדים

וחסרי ביטחון לגבי הסיכוי שילדם יתאים או יסכים להשתתף בקבוצה, הביעו הפעם התלהבות והרבו לקרוא קריאות עידוד.

ב. מחנה אימון בחנוכה

ביום שני ה-10 בדצמבר 2007, שהיה בחופשת חנוכה, התקיים ברמת גן-ספיבק מחנה אימונים שבו השתתפו ארבעים שחקנים משלוש הקבוצות הפועלות בתוכנית ה"סל-גל", רמת גן-ספיבק, חדרה וראשון לציון. יום האימונים החל בבוקר בהדלקת נרות חנוכה, אחר כך החלו האימונים, בצהריים התקיימה ארוחת צהרים ולאחר מנוחה המשחקים נמשכו עד השעה 14:45. בחלקו האחרון של היום התנהל טורניר בין הקבוצות.

בדרך כלל ניכרה התלהבות רבה: המשתתפים עודדו זה את זה ונרקמו קשרים בין-אישיים. למרות הפערים הברורים ביכולות המשחק בין השחקנים ללא המוגבלויות שקלעו את מרבית הסלים לבין בעלי המוגבלויות כולם נהנו והיו מעורבים. האווירה הנינוחה והנעימה ששררה באה לידי ביטוי גם בדבריהם של כמה שחקנים שנשאלו על הרגשתם בסוף היום. הם דיווחו כי הם מאוד נהנו מהאימונים, מטקס הדלקת הנרות וגם מהאוכל על האש. השחקנים תיארו את יום האימונים הזה כנקודת שיא וכך דיווחו גם חלק מהאמהות (שלא השתתפו אך שמעו הדים מילדיהם) שציינו כי בני הנוער נהנו מאוד ממחנה האימונים. כל אנשי הצוות המקצועי הביעו שביעות רצון מהטורניר.

ג. משחקי ליגה

בכל הקבוצות יש חשיבות למשחקי הליגה. הליגה התקיימה בחמישה מחזורים, בכל אחד מתקיימים משחקים בין כל הקבוצות. הליגה הוקמה במרס באפריל התקיימו משחקים עד סוף השנה. מפגש סיום העונה התקיים באמצע אוגוסט ובו הוכרזו הקבוצות שהגיעו למקומות הראשונים, ניתנו מדליות ונבחרו שחקנים מצטיינים בקטגוריות שונות.

ברמת גן-ספיבק תרמה ההשתתפות בליגה לגידול במספר השחקנים ללא מוגבלויות בקבוצה. מאמן הקבוצה בחדרה ראה בהקמת הליגה הישג מרכזי של ה"סל-גל" בשנת ההערכה הנוכחית, בייחוד בתחום הגברת המוטיבציה בקרב השחקנים. כמו כן חמישה ממשיבי השאלון ציינו שהליגה הייתה החוויה הטובה ביותר והזכורה גם במשך האימונים. ממספר גורמים גם נודע כי הליגה שימשה מנוף ליצירת קשרים בין משתתפים מקבוצות שונות. מריכוז הממצאים של קליעות לסל, אשר נעשה על ידי מנהל התוכנית עולה כי הליגה אכן מאפשרת לשחקנים בעלי דרגות ניקוד שונות להשתתף ולהצליח.

יחד עם זאת היו גם אחרים מעטים שביקרו את התנהלות הליגה. כך למשל משתתף מרמת גן- ספיבק הביע את חוסר שביעות רצונו מכך שהליגה מתקיימת רק בראשון לציון. כדאי לציון שכמה עניינים שציון משתתף זה נמצאים גם במסקנות של המאמנים בראיונות שנערכו איתם.

לסיכום, הטורנירים, מחנה האימון ומשחקי הליגה היו נקודות שיא הן עבור השחקנים והן עבור מפעילי התוכנית. פעילויות אלה העלו את המוטיבציה של השחקנים, תרמו לשיפור מיומנויות המשחק ואפשרו מפגשים חברתיים בין השחקנים. ארגון משחקי הליגה קביעת חוקי המשחק וקביעת כללי הניקוד שימשו בסיס לשילובם של שחקנים ברמות שונות במשחקים.

מפגשי גיבוש ותמיכה

למרות שעיקר פעילות ה"סל-גל" היא פעילות ספורט תחרותי, מפעיליה ראו לנכון לשלב בכל הקבוצות גם היבטים חברתיים-טיפוליים. בסופו של דבר פעילות זו התקיימה בקבוצת ראשון לציון בלבד בשני סוגי פעילויות: מפגשי גיבוש חברתיים ומפגשי תמיכה טיפוליים.

א. מפגשי גיבוש חברתיים

במהלך שלושת החודשים הראשונים התקיימה התערבות חברתית מובנית מצד מתאמת התוכנית, שנערכה במסגרת עבודת הדוקטורט שלה. התערבות זו כללה הפעלה של משחקים שונים במהלך האימונים הראשונים (כ-20 דקות בכל פעם). בהיותה גורם "אמהיי" הנמצא בקשר חם עם הילדים היא קיימה עימם שיחות, הבהרות, תמיכה ועידוד במהלך האימונים, לפנייהם ואחריהם. אחת המטרות הייתה לפתח תרבות של קבוצה שכללה, בין היתר, ציון ימי הולדת ועריכת מסיבות ימי הולדת ששימשו גם מפגש חברתי.

ימי הולדת – בפעילויות של המתאמת בראשון לציון נוצר גיבוש חברתי והווי קבוצתי שתרם מאוד להידוק היחסים החברתיים בתוך הקבוצה, זאת באמצעות יוזמה של חגיגת ימי הולדת של השחקנים לאחר האימונים. המתאמת התקשרה בתחילת השנה להורים וביקשה מהם לשתף עימה פעולה. במהלך השנה היא הזכירה להורים לשלוח לאימון עוגות ושתייה למסיבות. אנו נכחנו לפחות בשני מקרים בהם חגגו את ימי ההולדת וכן דווח לנו על מקרים נוספים, בהם נערכו מסיבות יום הולדת לעוזר המאמן. אחד הילדים שבהם צפינו התרגש מאוד ביום הולדתו עד כדי כך שהתקשה לחכות לסוף האימון, למסיבה. מעניין לציון כי גם נהג ההסעות, שהמתין במהלך האימון לשחקנים באולם, השתתף גם הוא באירוע, ועזר

בארגון הכיבוד, הזזת רהיטים והחזרתם למקום. במהלך החגיגה הילדים שוחחו ביניהם בעליצות, צחקו ונהנו, עובדה התורמת מאוד להידוק הקשרים החברתיים. מתאמת התוכנית גרסה כי למרות שברמת גן-ספיבק חגגו פעם אחת יום הולדת לאחד השחקנים, לא היה לכך המשך משום שאין בקבוצה זו את אותו הקשר עם ההורים. לדעתה, הסיבה להבדל בין רמת גן-ספיבק לראשון לציון היא שבראשון לציון השחקנים צעירים יותר וקיים גם דף קשר הכולל את שמות ההורים. לא כך ברמת גן-ספיבק.

ל"ג בעומר – המפגש החברתי בל"ג בעומר שהתקיים בספיבק כלל 25 שחקנים משתי קבוצות (מהם 18 שחקנים עם מוגבלויות), רמת גן-ספיבק וראשון לציון. השתתפו גם המאמן של הקבוצות, המתאמת של התוכנית, בן זוגה ושתי בנותיהן. כמו כן נכחו הורים של שני אחים, הנהגים של ההסעות (שישבו באזור אך לא השתתפו), ואחת המעריכות של התוכנית. מטרת המפגש היו לפתח גיבוש קבוצתי ולקיים פעילות חברתית. היוזמה לאירוע הייתה של השחקנים שביקשו לערוך פעילויות חברתיות ומאחר של"ג בעומר התקרב – הוחלט על מדורה.

המפגש החל בארוחה (בשר על האש, סלטים ושתייה) ולאחר מכן התקיימו משחקים חברתיים שניהלה העובדת סוציאלית בסיועה של מתאמת הפרויקט. משחקים כגון "לא נפסיק לשיר" – תחרות שירים בנושאים שונים, ומשחק "אמת או שקר" שבו מתנדב מספר שני סיפורים והקבוצה צריכה להחליט איזה מהם אמת ואיזה מהם שקר. ניכר היה כי קיים שיתוף הפעולה בתחרות השירים והפעילות שנמשכה זמן רב. השחקנים נהנו בפעילות השנייה אך רובם התקשו לבדות סיפור מתאים – כך שהמשחק הסתמך על אנשי הצוות שהציגו את הסיפורים. באמצע האירוע נערך סיור של נציגי איל"ן במקום, הם הצטלמו עם השחקנים וקיבלו דברי הסבר על הפעילות.

לדעתן של העובדת הסוציאלית והמעריכה של התוכנית האווירה הייתה מאוד מהנה. אמנם חברי הקבוצות השונות ישבו לרוב בנפרד אבל הייתה גם אינטראקציה ביניהם. את המפגש ניהלה העובדת הסוציאלית והשחקנים היו יותר פאסיביים. יש לציין כי לקראת הסוף כולם עזבו את המקום בלי להיפרד משאר המשתתפים. נראה שיש מקום לפתח מיומנויות חברתיות שיאפשרו יותר יוזמה מצד חברי הקבוצה בפעילויות חברתיות. המשוב של השחקנים לגבי האירוע היה חיובי והם סיפרו שנהנו.

ב. מפגשי תמיכה טיפוליים

העובדת הסוציאלית שחזרה בינואר מחופשת לידה, ביקשה לקיים מפגשים קבוצתיים אחת לשלושה שבועות – חודש. בפועל התקיימו שלושה מפגשים, בפברואר במרס וביוני מטרת

המפגשים היא לדעתה: "לתת לגיטימציה לשחקנים להעלות את הקשיים ביחס לנושאים שהטרידו אותם, לאפשר ונטילציה ועיבוד רגשי, לנסח כללי התנהגות קבוצתיים בשיתוף חברי הקבוצה ולערוך פעילות חברתית בכדי לבדוק את גיבוש הזהות הקבוצתית". העובדת הסוציאלית ראתה במפגשים אלה הרבה יותר ממפגש של קבוצה המשחקת כדורסל ביחד, והיא הביעה עניין לפתח כיוונים אלו בתוכנית. העובדת סוציאלית מילאה שאלונים שבהם תיארה את המפגשים (על השאלון ראו בהרחבה בפרק על המתודולוגיה: "שאלונים").

המפגש הראשון התקיים בסוף חודש פברואר בראשון לציון, נועד להעניק תמיכה חברתית ורגשית לקבוצה (אנו לא הוזמנו למפגש זה). במפגש זה הוקדש זמן להיכרות עם העובדת סוציאלית ועידוד השחקנים לשתף את חברי הקבוצה בתחושותיהם. העובדת הסוציאלית ציינה את הקושי של שחקנים להעלות נושאים "לא נעימים" ואת הצורך של השחקנים בקבלת תמיכה של הסביבה בכדי לעשות זאת. היא הגיעה למסקנה שיש "לגיטימציה רחבה להעלאת קשיים שונים ולהתייחס להיבטים של כישורים ומיומנויות חברתיות בכל פעילות הן חברתית והן ספורטיבית תוך שיחה ועיבוד רגשי מתאים ולהתייחס גם לאירועים המתרחשים מחוץ לפעילות הסל-גל".

העובדת הסוציאלית דיווחה לנו כי מפגש זה התקיים על חשבון חלק מזמן האימון וכי השתתפו בו גם המאמן ומתאמת התוכנית. לדעתה, הייתה לשחקנים אפשרות להעלות בעיות בקבוצה, כמו למשל הטרדות מצד אחד השחקנים הבעיה טופלה בשיחה הקבוצתית והובילה לשיחה על כללי התנהגות נאותים. לדעתה של העובדת הסוציאלית המפגש התנהל באווירה נינוחה ובטוחה והיא ראתה בשיחות הללו גם אפשרות להשפיע על תחומי חיים אחרים של השחקנים.

במפגש השני ניתנה אפשרות לכל אחד מחברי הקבוצה לומר כיצד הוא חש ומהם הנושאים שמטרידים אותו. כן התקיימה פעילות חברתית שבה היה צריך לבחור קלף מתוך חבילת קלפים טיפוליים ובאמצעותו להסביר כיצד חשים בקבוצה. עוד דווח לנו כי התקיים פיסול קבוצתי שבאמצעותו ניתן היה ללמוד על התהליך הקבוצתי, על מקומם של השחקנים בקבוצה ועל תפקידיהם. במפגש זה הועלתה בעיית ההתנהגות החברתית של אחד השחקנים והועלו פתרונות בקבוצה. בחלק השני מרבית חברי הקבוצה דיברו על תרומת הקבוצה עבורם – ולא על מקומם בקבוצה. העובדת סוציאלית ציינה שחלק מהשחקנים שיתפו פעולה אך התלוננו שהמפגש נערך בשעת האימון, וכי הם לא מעוניינים בפעילות חברתית אלא בספורט.

המפגש השלישי נערך ביוזמתה של העובדת הסוציאלית כדי לטפל בכעסים שנוצרו בקבוצה בעקבות סדנה שהשתתפו בה רק כמה מהשחקנים בשל קשיי תחבורה ותקציב. בתוכנית נתנו

חברי הקבוצה ביטוי לתחושתיהם לגבי הנסיעה, נבדקו נושאים אחרים המטרידים אותם סיכום ונערכה מסיבת יום הולדת לעוזר המאמן שתוכננה לפני המפגש. השחקנים טענו שהם מופלים לרעה, בעיקר לעומת קבוצת רמת גן-ספיבק. העובדת הסוציאלית ציינה כי הכעס של השחקנים הוא ביטוי לגיבוש הקבוצתי ולתחושת השייכות ובירכה את השחקנים על כך.

עוד נושא שעלה בפגישה זו היה תחושת האפליה שהביעו השחקנים ללא המוגבלות על כך שהם מגיעים לאימונים ללא הסעה מאורגנת וגם העלו טענות כלפי הנהגים שמסרבים להעלות אותם גם כאשר יש מקומות בהסעה. בנוסף, פנו אל העובדת הסוציאלית כמה שחקנים בעניינים אישיים. ככלל, הייתה תחושה שיש גיבוש קבוצתי ופחות תחושת מבוכה של השחקנים. היא חשה כי קיימת בקבוצה "כמיהה לפעילות חברתית מגבשת בכלל ושהות אינדיבידואלית בפרט". לדעת העובדת הסוציאלית יש לקיים בעתיד מפגשים דומים אך לא במקום האימונים.

לסיכום, נראה כי השילוב בין פעילות חברתית-טיפולית ופעילות ספורטיבית היא בעלת חשיבות לתוכנית ואנו קוראים למצוא דרכים לשלב זאת גם בקבוצות אחרות.

קשרים עם הקהילה

בסעיף זה נבחן את יחסי הגומלין בין תוכנית ה"סל-גל" ל"אחרים משמעותיים". תחילה נבחן את מקומם של ההורים בתוכנית, ובהמשך את מקומם של המורים ואת קהילת בעלי המוגבלות התומכת בקבוצת ראשון לציון בפרט ובמשחקי הליגה בכלל.

א. הורים

בתשובה לשאלה 5 בשאלון לשחקנים "מה דעתם של ההורים שלך על ההצטרפות שלך לקבוצה?" ענו 23 מרואיינים (מתוך 27) כי ההורים מרוצים, תומכים, מעודדים, שמחים ומרוצים מכך. בני הנוער דיווחו כי הם מרוצים מתגובתם של ההורים וגם ציפו לכך. בתשובה לשאלה "האם היית רוצה שההורים יבואו לאימונים?" ענו כמחציתם (12) בחיוב לעומת 11 שענו בשלילה. לעומת זאת בתשובה לשאלה "האם היית רוצה שההורים יבואו למשחקים?" ענו מרבית המרואיינים בחיוב (19) ורק אחדים (4) ענו בשלילה. נראה כי השתתפותם הפעילה של ההורים רווחת בעיקר בקבוצת ראשון לציון. מרבית ההורים הגיעו לאימון הראשון וגם לטורניר שהתקיים בסוף חודש נובמבר. ברמת גן-ספיבק ההורים כמעט אינם שותפים וכך גם בחדרה. קבוצת חדרה היא קבוצה של אנשים מבוגרים, ולכן גורס מאמן הקבוצה אין צורך

במעורבות הורים. רוב השחקנים מגיעים לאימונים ברכבם. אחת האמהות ניסתה בתחילת השנה לעזור למאמן להשיג אולם לאימונים בבנימינה אך ללא הצלחה.

מהתצפיות ומהריאיון עם המאמן של רמת גן-ספיבק ושל בראשון לציון עולה כי קיים הבדל משמעותי בין מעורבות ההורים בשתי הקבוצות. לדעתו, ייתכן שהדבר קשור לגיל השחקנים: בקבוצת ראשון לציון גיל השחקנים נע בין 12-21 לעומת רמת גן-ספיבק שבה השחקנים מבוגרים יותר. המאמן מזכיר את ימי ההולדת בראשון לציון ומציין כי ביום ההולדת מקבל בעל השמחה מתנה – כדורסל, מה שלא קורה ברמת גן-ספיבק. לדעתו, הסיבה לכך היא הגיל, אולי בשל חוסר המעורבות של ההורים "יש יותר בעיה לגייס את ההורים ברמת גן". ולדעתו כדאי לשקול "אם לא כדאי לדחוף את הנושא קדימה".

המתאמת של התוכנית דיווחה כי הקשר עם ההורים בחדרה ובספיבק הוא אכן מועט: "הם מתקשרים מדי פעם, אך אין הרבה פניות מהורים". בהתחלה, גורסת המתאמת, השיחות עם ההורים נסובו סביב הבקשות להסעה והיו גם מספר שיחות בנושא של בעיות של התאמת כיסאות גלגלים. אולם כיום הן הולכות ופוחתות. עם זאת מציינת המתאמת מקרה שבו לפני מחנה אימונים התקשרו ההורים של אחת הנערות הסובלת מחרדות וביקשו שבמחנה האימון לא יהיו בלונים. מאידך, בשיחות שמתקיימות המתאמת מקבלת מההורים תגובות חיוביות. ארגון ימי הולדת מצריך תיאום ואכן, בראשון לציון יש תיאום בין ההורים למנהלת דבר שאינו קיים, כאמור, ברמת גן-ספיבק.

מן הממצאים עולה כי יש הבדלים משמעותיים במעורבות ההורים בקבוצות השונות אשר בחלקם נגזרים מן האופי השונה של הקבוצות. גיל המשתתפים ורמת המוגבלות שלהם משפיעים על מידת המעורבות של ההורים. בנוסף, המקרה של רמת גן-ספיבק הוא ייחודי מכיוון שחוג ה"סל-גל" ממוקם בתוך ארגון גדול המכיל פעילויות מגוונות לילדים ונוער עם מוגבלויות. עם זאת, נשאלת השאלה אם מידת מעורבותם של הורים בקבוצות השונות גורמת באופן מטפורי ל"עשירים להתעשר ולעניים להיות עניים יותר". יש לבחון מצבים של אי-שוויון בין הקבוצות, בשל נוכחות רבה או מעטה של הורים.

ג. חברים

בריאיון נשאלו השחקנים אם סיפרו לחבריהם על השתתפותם בחוג זה. מתשובות השחקנים עולה כי בתחילת השנה ענו 24 מתוך 27 נשאלים (88.9 אחוז) בחיוב (שהם סיפרו לחבריהם) ובסוף השנה ענו 29 מתוך 30 נשאלים (93 אחוז) תשובה כמעט זהה. בתשובה לשאלה "מה היתה תגובתם של חבריך על העובדה שאתה משתתף ב"סל-גל"? ענו הנשאלים בחיוב

והתגובות כללו היגדים כמו: "כל הכבוד", "מעודדים אותי", "מאוד שמחו בשבילי ואישית אני מאוד מתלהב מהמצב... הם שמחים בשבילי", "אמרו זה טוב, מצוין, רק יועיל לפעילות שלך ויוסיף" וכדומה. שני שחקנים בעלי מוגבלויות ציינו את התגובות הצוננות של החברים. למשל: "לא רציתי שהם ידעו. הם חברים הכי טובים שלי.. בעצם סיפרתי להם אבל לא בפרטים"; "זרקתי מילה אבל הם לא התעניינו אז לא המשכתי". שחקן ללא מוגבלויות אמר: "הם לא אהבו את זה כל כך בגלל כיסאות הגלגלים". אין עדות לכך שחברים מעורבים בפרויקט (מגיעים לאימונים, טורנירים, משחקי ליגה). צריך להזמין חברים אלה באופן מפורש יותר, המכוון לקדם את מטרת החשיפה של התוכנית בקהילה כולה.

ג. מורים

בתחילת השנה ובסופה נשאלו בני הנוער "האם סיפרת למחנכות/ שלך שאת/ה משתתפת/ ב"סל-גל?". בשתי התקופות עולה כי כמחצית מבני הנוער סיפרו למורותיהם שהם משתתפים בחוג ה"סל-גל" (בתחילת השנה ענו 50 אחוז מ-22 הנשאלים כי הם סיפרו למורותיהם ומחציתם טענו שלא סיפרו; ובסוף השנה ענו 52.4 אחוז מ-21 הנשאלים בחיוב לשאלה זו ו-47.6 אחוז (10) ענו בשלילה. מבין אלה שסיפרו למורים על השתתפותם בקבוצת הכדורסל בכיסאות גלגלים הייתה התגובה מצד המורים חיובית עד חיובית מאוד: "היא התלהבה"; "אמרה תמשיך"; "שמחה"; "עודדה אותי להמשיך"; "בסדר לא משהו". שתי מורות גילו עניין מעבר להבעת שמחה זו. מורה אחת אמרה "זה טוב בשביל הספורט" ומורה אחרת "שאלה אותי על תוצאות". בקרב בני הנוער שענו בשלילה על שיתוף המורות אמרו המשתתפים: "מה יצא לי מזה?" ונער אחר אמר כי הוא סיפר למורה לספורט אך לא למחנכת. מתוך שלושת הילדים ללא המוגבלויות שענו על שאלה זו רק משתתף אחד דיווח למחנכת שלו כי הוא משתתף במשחק כדורסל על כיסאות גלגלים: "אני עושה את זה במסגרת המחויבות האישית, סיפרתי לסייעות, הן מאוד התלהבו, שזה יפה שאני מעבירה פה את הזמן".

נציין כי בטורניר שנערך בראשון לציון ישבו בקהל שלוש מורות טיפוליות של כמה מבני נוער המשחקים בקבוצת ראשון לציון. אחת מהן אמרה: "הבנות התקשרו ואמרו שיש משחק ובאנו. יש עוד סייעת, המדריכה של מתי"א. שמחנו מאוד בשבילן שהן עושות את זה. בכל זאת זה הספורט היחידי שהן יכולות לעשות. הן מאוד מחכות לזה. הן מספרות שהן מנצחות וזה סוף הדרך. אני זוכרת שיום אחד אחת מהבנות רצתה 'לעשות את הגבות' לפני שהיא באה לאימון [כדי להיראות טוב יותר]". כאמור בסעיף הקודם, כדאי לשקול הזמנת גורמים שונים מבתי הספר כולל מחנכות הכיתות (ולא רק הצוות הטיפולי) לפעילויות השונות של ה"סל-גל".

ד. קהילת הנכים בראשון לציון

הנהלת אולם הספורט בראשון לציון קיבלה את תוכנית ה"סל-גל" בזרועות פתוחות. במקום כבר פועלת קבוצת "נכי מרכז השפלה". לקראת משחקי הליגה הכינו חברי הקהילה כריכים פשוטים עבור השחקנים ועם הזמן ההשקעה בצעירים המשתתפים בתוכנית ה"סל-גל" גדלה. קהילת הנכים החלה להגיע למשחקי הליגה ולהכין ארוחה של ממש, שכללה סלטים, כריכים, שתייה חמה וקרה והרבה עידוד וחום מצד הבוגרים כלפי הצעירים. נראה כי מספר האנשים שהגיעו לצפות במשחקים גדל עם הזמן. באירוע סוף השנה קיבלה קבוצת נכי ראשון לציון אות הוקרה על תרומתם. יש להניח שנוכחותם מאפשרת לשחקנים עם המוגבלויות לראות מודלים של אנשים פעילים על אף מוגבלותם, שעמם הם יוכלו להזדהות.

ה. פרסום באמצעי תקשורת

במהלך שנת ההערכה ובעיקר בסופה קיבלה תוכנית ה"סל-גל" חשיפה באמצעי התקשורת הכתובה והאלקטרונית". החשיפה התמקדה במשחקי הליגה ובאירועי סיכום השנה. על אירוע הסיכום של הליגה התפרסמו שתי כתבות בעיתונים "ידיעות אחרונות" ו"מעריב" וכמו כן נערכו ראיונות בתוכנית טלוויזיה ב"ערוץ 2". הכתבה ב"ידיעות אחרונות" הייתה קצרה וכללה תמונה עם כיתוב המסביר שנערך הטורניר המסכם של ה"סל-גל" בראשון לציון ופרטים על הליגה, המשחק והמשתתפים. בכתבה השנייה הסבירו בפירוט על שיטת הניקוד הדיפרנציאלית המתחשבת בנכותו של המשתתף. כמו כן, הכתבות שמו דגש על ההשוואה בין שחקנים עם וללא מוגבלויות. כך, לדוגמה, אחת הכתבות נפתחה במילים: "על המגרש יושבים כל השחקנים בכיסאות גלגלים ובלתי אפשרי כמעט להבחין מי מהם בריא ומי מהם סובל מנכות". על כך הוסיף ראש התוכנית: "בעקבות החשיפה באמצעי התקשורת אני יכול לקוות שנכים עם לקות קלה יגידו שאם בריאים יכולים, גם אני יכול. הם גם יכולים לשחק בנבחרת ישראל שבריאם לא יכולים".

איננו יכולים לדעת כיום מה תהיה תרומת החשיפה של תוכנית ה"סל-גל" לאמצעי התקשורת מבחינת שינוי עמדות. אנו מקווים כי המשך חשיפת התוכנית תתרום הן לקירוב הקהילה הרחבה לבעלי המוגבלויות והן לגיוס כספים הדרושים כל כך לתוכנית.

ו. סיכום קשרים עם הקהילה

בני הנוער שואבים מטבעם עידוד לפעילותם מ"אחרים משמעותיים", בהם המורים, המחנכים, התלמידים בבית ספרם והקהילה הרחבה יותר. יש לזכור כי אחת ממטרות התוכנית היא לתרום לשינוי תפיסתי של הקהילה. אולם מממצאים אלה עולה כי בני הנוער

אינם ששים לשתף את מוריהם בעובדת היותם משתייכים לקבוצות ה"סל-גל" וגם לא נעשות פעולות מכוונות ל"קירוב לבבות" של הגורמים החינוכיים לתוכנית ה"סל-גל". כפי שאמר ראש התוכנית ייתכן שיש לתת על כך את הדעת בהמשך. נראה כי כדאי לשקול להזמין בעתיד את הצוותים החינוכיים ואת התלמידים של בתי הספר בעיר שבה מתקיים טורניר. די בכמה בתי ספר, מורים ותלמידים כאחד, שיגיעו בעקבות הזמנה כזו, כדי לקרב אותם לתוכנית ה"סל-גל" ללא השקעה מיוחדת ומאמץ.

קהילת הנכים בראשון לציון לעומת זאת קיבלה על עצמה תפקיד בפעילות ה"סל-גל" ונוכחותה האופטימית, המעודדת והטעימה(!) עוררה תגובות חיוביות בקרב השחקנים. אנו מניחים כי בהשתלבותה של קהילה זו ב"סל-גל" יש הרבה מעבר לכך, שכן הם משמשים דוגמה לבני הנוער בעלי המוגבלויות.

תרומות

מניתוח הממצאים עולה כי קיימת תחושה טובה מתוכנית ה"סל-גל" המשותפת לכל המעורבים בה: השחקנים, ההורים, המאמנים ומפעילי התוכנית. כולם מדווחים על תחושת שביעות רצון, תרומות בתחום הרגשי, תרומות מהשילוב בין השחקנים עם המוגבלויות וללא מוגבלויות, תרומות בתחום חברתי ותרומות בתחום הפיזי. בסוף סעיף זה מוצגות תחושות אלה באמצעות בחינתם של ביטויים מטפוריים לגבי תרומתה של תוכנית ה"סל-גל" שנאמרו על ידי השחקנים.

תחושת שביעות רצון

שביעות רצונם של השחקנים נבחנה בשאלות לפי דירוג בסולם ליקרט בעל חמש דרגות של מידת שביעות הרצון (1=לא נכון ו-5=נכון מאוד). בלוח 6 נציג את מובהקות השינויים בשביעות הרצון לפי מועד, שנבדקה באמצעות מבחן t למדגמים דומים.

לוח 6: מבחן t למדגמים דומים להשוואה בין פריטי שביעות רצון, לפי מועד
(N=21) (לא נכון עד 5 נכון מאוד)

Sig.	df	t	סטיית תקן	ממוצע	קבוצה	הקף את התשובה בהתאם להרגשתך
.80	20	-.244	1.24	4.43	לפני	אני אוהב/ת לשחק כדורסל
			1.20	4.52	אחרי	
.02	20	-2.358	1.14	4.29	לפני	הייתי ממליץ/ה לחברים להצטרף לחוג
			.30	4.90	אחרי	
.04	20	-2.200	1.40	4.19	לפני	כאשר אני באימון כדורסל, הזמן עובר מהר
			.30	4.90	אחרי	
.81	20	-.237	1.43	1.71	לפני	תוכנית הסל גל לא מתאימה לי*
			1.43	1.81	אחרי	
.07	20	-1.910	.98	4.48	לפני	אני מנסה להגיע לכל האימונים
			.30	4.90	אחרי	
.31	20	-1.031	1.20	4.62	לפני	אני מרוצה מהשתתפותי בחוג
			.30	4.90	אחרי	
.02	20	-2.442	.76	4.38	לפני	שביעות רצון מדד כללי
			.24	4.82	אחרי	

*היגד הפוך

מלוח 6 ניתן לראות כי בקרב הנשאלים קיימת שביעות רצון כללית גבוהה מתוכנית ה"סל-גל" וכי תחושה זו גדלה מתחילת השנה עד סופה. ניתן לראות כי סטיות התקן בסוף השנה הצטמצמו, מה שמעיד על הומוגניות רבה יותר בתשובות הנחקרים. במדד שביעות הרצון הכללי נמצא הבדל בין התקופות, כמו גם בשני הפריטים: "הייתי ממליץ/ה לחברים להצטרף לחוג" ו"כאשר אני באימון כדורסל הזמן עובר מהר".

על שביעות רצונם של השחקנים מההשתתפות ב"סל-גל" ניתן ללמוד גם מתשובותיהם לשאלה: "מה היית אומר/ת לנערה/ה שרוצה להצטרף לחוג זה?" (שאלה 14). בתחילת השנה כל השחקנים שרואיינו, מלבד אחד, דיווחו כי היו ממליצים לאחרים להצטרף לחוג. הביטויים השכיחים היו "כיף" ו"כדאי לו". בסוף השנה שוב ציינו השחקנים את הכיף, והכדאיות כפי ששמענו בתחילת השנה, אולם היו גם טיעונים חדשים הקשורים לעניין שהדבר מספק לבעלי מוגבלויות: "חשוב להיות בפעולה, לא רק לשבת מול מחשב" ושיש להשקיע מאמץ רב בכך.

בסוף השנה נשאלו השחקנים בשאלה פתוחה מהי דעתם על הציוד, ההדרכה, לוח הזמנים של האימונים ומספר המשחקים. בדרך כלל גם בתשובה לנושאים אלה ביטאו המשתתפים בתוכנית שביעות רצון גבוהה.

הילדים דיווחו שגם הוריהם היו שבעי רצון מהתוכנית, הן בתחילת השנה ($M=4.65$; $sd=0.63$; $N=26$) והן בסופה ($M=4.70$; $sd=0.60$; $N=30$), בסולם בן 5 דרגות. ואכן, מהראיונות שנערכו עם ההורים ומהתצפיות בהם עולה כי הם שבעי רצון מהתוכנית. כך למשל אמרה אחת האמהות: "התוכנית טובה. אני מרוצה. זו חוויה". ההורים היו מרוצים מהקשר עם מפעילי התוכנית (המאמן והמתאמת). אב לנער המשותק בפלג גופו התחתון דיבר על אמון כמעט מלא בצוות המקצועי, הוא אמר: "אנחנו נמצאים בספיבק כמה שנים טובות, אז המתאמת תפסה אותי והציעה לי, משכה אותי לפעילות החברתית שיש בתוכנית... אתה יודע מה, זה לא נכון, זה לא יפה להגיד, אבל לא ידענו שום דבר בהתחלה, לא התעמקתי ואנחנו פשוט סומכים על הצוות". לדעתו: "התוכנית פתחה לבני הרבה מאוד אופקים שקודם לא היו לו ואנחנו מאוד מאוד מרוצים מהתוכנית".

תרומות בתחום הרגשי

בסעיף זה נציג את התרומות בתחום הרגשי לפי שלושה ממדים: דימוי עצמי, אמפתיה ואיכות חיים.

א. דימוי עצמי

הדימוי העצמי נבחן במחקר זה על פי המודל של הרטר (Harter, 2003) על פיו דימוי עצמי גלובלי ודימוי עצמי בתחום מסוים הם מושגים שונים וניתנים להבחנה. למרואיינים ניתנו פריטים אשר בוחנים אספקטים שונים של דימוי העצמי (דימוי עצמי פיזי אישי וחברתי) בתחילת התכנית ובסופה. ראוי לציין שבטווח הזמן הקצר שעבר בין מילוי השאלונים (כחצי שנה) אין לצפות לשינויים משמעותיים. לוח 7 מראה בדיקה של מובהקות השינויים בפריטי דימוי עצמי לפי מועד.

לוח 7: מבחן t למדגמים דומים להשוואה בין פריטי דימוי עצמי, לפי מועד
(N=21) (1=לא נכון עד 5=נכון מאוד)

Sig.	df	t	סטיית תקן	ממוצע	קבוצה	הקף את התשובה בהתאם להרגשתך
			1.11	4.33	לפני	
.54	20	.623	1.31	4.14	אחרי	אני נער בריא
			.47	1.14	לפני	
.18	20	-1.391	1.43	1.62	אחרי	קשה להתחבר אתי *
			1.41	4.10	לפני	
.22	20	-1.247	.74	4.57	אחרי	אני חושב שאני נראה נחמד
			1.02	4.38	לפני	
1.00	20	.000	1.16	4.38	אחרי	אני מרגיש טוב רוב הזמן
			1.44	3.76	לפני	
.36	20	.923	1.66	3.48	אחרי	כשמשוהו קשה לי אני מנסה לשכוח מזה
			.68	4.60	לפני	
.31	19	1.041	1.63	4.15	אחרי	אני נער חברתי
			1.48	3.75	לפני	
.27	15	1.127	1.62	3.13	אחרי	אם הייתי יכול הייתי משנה כמה חלקים מגופי*
			1.41	4.00	לפני	
.50	1	-1.000	.00	5.00	אחרי	אני נער חברותי
			1.18	4.40	לפני	
.26	19	-1.143	.73	4.70	אחרי	אני מנסה להתנהג בצורה שיהיו מרוצים ממני
			.85	3.90	לפני	
.51	19	.657	1.26	3.70	אחרי	אני תמיד יכול להסתדר בעצמי
			1.10	4.29	לפני	
.60	20	-.525	1.03	4.48	אחרי	אני בסדר בדיוק כמו שאני

* היגד הפוך

מלוח 7 עולה כי הדימוי העצמי של המשתתפים בתכנית ה"סל-גל" שנבחן בסוף תקופת ההערכה, לא היה גבוה באופן משמעותי מהדימוי העצמי בתחילת ההערכה. ממצא זה היה צפוי בהתחשב בקושי ליצור שינוי בתכונות מהותיות כל כך של תפקוד רגשי והקושי למדוד תכונות אלה, כמו גם בשל העובדה שההערכה התבצעה לאורך תקופה של פחות משנה ולא מיד עם תחילת תכנית ההתערבות.

תחושת המסוגלות העצמית שהתקבלה באה לידי ביטוי בשאלות שדרשו דירוג בסולם ליקרט בעל חמש דרגות של תחושת המסוגלות העצמית (1=לא נכון ו-5=נכון מאוד). בלוח 8 מוצגים שלושה פריטים הבוחנים את מובהקות השינויים בתחושת המסוגלות שנערכו באמצעות מבחן t.

לוח 8: מבחן t למדגמים דומים להשוואה בין פריטי מסוגלות עצמית, לפי מועד
(1=לא נכון עד 5=נכון מאוד) (N=21)

Sig.	df	t	סטיית תקן	ממוצע	קבוצה	הקף את התשובה בהתאם להרגשתך
.32	20	1.000	1.36	2.19	לפני	לא התקדמתי ביכולת שלי לשחק כדורסל*
			1.37	1.76	אחרי	
.26	20	-1.160	1.20	4.43	לפני	המאמן עוזר לי ללמוד לשחק טוב יותר
			.53	4.76	אחרי	
.26	20	-1.156	.67	4.57	לפני	ההורים שלי שמחים שהצטרפתי לחוג
			.51	4.81	אחרי	

* היגד הפוך

מלוח 8 ניתן לראות כי לא חל שינוי מובהק בתחושת המסוגלות וההתקדמות מתחילת השנה לסופה, אם כי סטיות התקן בסוף השנה הצטמצמו, מה שמעיד על הומוגניות רבה יותר בתשובות המשיבים. אולם שיפור בתחושת המסוגלות העצמית נראה בעיקר מהראיונות שערכנו עם השחקנים במהלך השנה ובסופה, כפי שיוצג להלן: "זה שאני מרגישה שאני טובה במשהו", "פעם ראשונה רק הבטתי לא הצלחתי לקלוע סל, היום פעם שנייה, קלעתי סל", "לדעת לשחק זה כיף" "נותן לי סיפוק שאני עוזר לשחקנים שבמצב יותר גרוע".

להלן מספר מובאות מתשובות העונים על השאלה "ספר/י על חוויה טובה שהייתה לך במשך האימונים" המדגימות את חשיבותו של נושא זה בעיני השחקנים: "כששחקנו נגד חדרה, הכנסתי שם סל. ונצחנו. זה היה סל מכריע, אמרו לי: 'כל הכבוד'. אמא שלי אמרה, היא הייתה שם"; "זה שאנחנו רוצים לנצח תמיד. זה [נותן לי להרגיש] שאני טובה במשהו, בעוד

דברים אני טובה, באמנות. אני טובה כשלחברות שלי יש בעיות הן באות אלי, אני מייעצת להן"; "שהיה לי סיפוק ממהלכים טובים שהובלתי, שאמרו לי שאני משחקת טוב, משיתוף הפעולה בין כולם". מעניין לציין כי בעוד שבראיונות תחילת השנה 10 מתוך 25 נשאלים העלו חוויות הקשורות למסוגלות עצמית בסוף השנה קודדו רק 5 תשובות מתוך 31 בקטגוריה זו. ממעקב אחר השחקנים במהלך השנה עולה כי ישנה תחושה של שיפור הביטחון העצמי ובבגרות. כך למשל, אמרו בהקשר זה: "הסל-גל" ביגר אותי - השתנית בשנה הזאת חבל על הזמן", "הסל-גל" לימד אותי לא לוותר לאף אחד". אם אחת שבנה יושב דרך קבע על כיסא גלגלים דיווחה: "זה נותן לו ביטחון שיש עוד הרבה כמוהו, הוא תמיר ראה הליכונים, קביים, וכאן כולם על כסאות גלגלים, זה עושה את העבודה".

התצפיות והראיונות עם השחקנים וההורים סיפקו לנו מידע לגבי היבטים שונים בדימוי העצמי של המשתתפים. קבלה עצמית הוא מרכיב חשוב של דימוי עצמי ושל איכות החיים. אחת האימהות דיווחה כי התוכנית סייעה לבנה לקבל את הנכות שלו. היא אמרה: "דרך התוכנית הוא קיבל את העניין של הנכות שלו. יש לו חברים נכים, וזה לא היה קודם. בעבר, הוא לא רצה להיות בספינק סרב לשחק בפעילויות שונות. רק דרך תוכנית הזו הוא קבל את הנכות, זה עשה לו ממש טוב". אחד האבות לילדים בעלי המוגבלויות דיבר על החדרת עניין לחיים. הוא אמר: "חבל שאנשים עם מוגבלויות יכנסו למצב של דיכאון, סליחה על המילה הקשה, או חוסר מעש. הסל-גל" זה דבר מבורך. אנחנו ההורים תומכים ויש גם קשר בין ההורים. אני הבאתי עוד הורים".

ב. אמפתיה

אמפתיה מוגדרת באופן כללי כ"תגובות של אינדיבידואל לצפייה בחוויה של אחר" (Davis, 1983b, p. 113). במרוצת השנים הוצע מספר רב של מודלים אשר ניסו להסביר ולחקור אמפתיה. הצד השווה במודלים רבים הוא הבחנה בין רכיב קוגניטיבי לבין רכיב רגשי של אמפתיה ויחסי הגומלין ביניהם. (Mehrabian, and Epstein, 1972; Hogan, 1969) כך, לדוגמה, קופר (1970) הציע מודל התפתחותי של אמפתיה בו הוא מקשר יכולת זו להתפתחות של סדרה של יכולות קוגניטיביות ורגשיות (Cooper, 1970). התיאוריה של קופר קובעת שלכל אדם יש פוטנציאל לאמפתיה שמיושג תלוי בסביבה ובחוויות אותם הוא עובר. אמדי (Emde, 1989) הציע את המושג "אמפתיה התפתחותית", אשר על מנת להגיע לשלב המתקדם ביותר בהתפתחותה יש צורך במרכיב הקוגניטיבי של קבלת פרספקטיבה, כמו גם מרכיבים רגשיים מודעים ולא מודעים. דיוויס (1983a; 1983b) פיתח כלי מדידה לאמפתיה

המבוסס על מודל ההתפתחותי רב-ממדי. שאלון התגובות הבין-אישית (The Interpersonal Reactivity Index) כולל ארבעה סולמות: קבלת פרספקטיבה, פנטזיה, דאגה אמפתית ומצוקה אישית. במחקר זה השתמשנו בפריטים מתוך שאלון האמפתיה של דיוויס אשר הותאמו לאוכלוסיית היעד שלנו. בלוח 9 מוצגת בדיקת מובהקות השינויים באמפתיה, שנערכו באמצעות מבחן t למדגמים דומים.

לוח 9: מבחן t למדגמים דומים להשוואה בין פריטי אמפתיה, לפי מועד
(N=21) (1=לא נכון עד 5=נכון מאוד)

Sig.	df	t	סטיית תקן	ממוצע	קבוצה	הקף את התשובה בהתאם להרגשתך
.64	20	.469	1.09	4.00	לפני	אכפת לי מאנשים שיש להם פחות מזל בחיים ממני
			1.56	3.81	אחרי	
.93	20	.082	1.49	2.86	לפני	קשה לי לראות דברים מנקודת המבט של אדם אחר*
			1.80	2.81	אחרי	
.87	20	-.156	.81	4.19	לפני	כשאני רואה שמנצלים מישהו אני מרגיש שאני צריך להגן עליו
			1.26	4.24	אחרי	
.87	20	.161	1.62	3.05	לפני	קרה לי שאחרי שראיתי סרט או מחזה אני מרגיש כאילו אני אחת הדמויות
			1.64	3.00	אחרי	
.22	20	-1.240	1.31	2.33	לפני	כשאני רואה מישהו שממש צריך עזרה במצב חירום, אני מתפרק*
			1.70	2.90	אחרי	
.27	20	1.124	1.40	3.81	לפני	לפני שאני מבקר מישהו, אני מנסה לדמיין איך אני הייתי מרגיש אם הייתי במקומו
			1.55	3.29	אחרי	
.35	19	-.952	.99	1.95	לפני	לא כל כך אכפת לי מאחרים כאשר יש להם בעיות
			1.75	2.40	אחרי	
.06	19	-1.927	1.42	3.65	לפני	אני מאמין שיש שני צדדים לכל שאלה ומנסה לבחון את שניהם
			1.15	4.20	אחרי	
.01	20	-2.685	.92	3.43	לפני	אני מדמיין איך הדברים נראים מנקודת מבט של חברי כדי להבין אותם טוב יותר
			.87	4.19	אחרי	
.50	20	-.686	.64	3.66	לפני	אמפתיה מדד כללי
			.76	3.79	אחרי	

*היגד הפוך

עיון בנתונים המוצגים בלוח 9 מראה כי מלבד פריט אחד לא חלו שינויים מובהקים בין תחילת התוכנית לבין סופה. הפריט שחל בו שינוי מובהק הוא: "אני מדמיין איך הדברים נראים מנקודת מבט של חברי כדי להבין אותם טוב יותר". עם זאת ניתן לראות כי בשישה היגדים ובמדד הכללי של אמפתיה הקבוצה שנבדקה מבטאת תחושה של אמפתיה במידה רבה יותר בסוף התוכנית מאשר בתחילתה. מאידך, מידע איכותני מחזק את התרשמותם של החוקרים, שרבים מהפריטים היו קשים להבנה וייתכן שהדבר פגע בתקפות הממצאים.

מן הנתונים שנאספו עולה כי ההשתתפות בתוכנית ה"סל-גל" הגבירה את האמפתיה בקרב חלק מההורים. זאת יכולנו לראות באחד המפגשים הראשונים כאשר אפשרו להורים לשבת בכיסאות הגלגלים ולשחק על המגרש. פעילות זו, אמרה אחת האימהות, אם לילד בעל מוגבלויות החווה בכל שעות היממה את המוגבלות שבה נתון ילדה: "אף פעם לא פחדתי מזה [מהכיסא]. כשאת יושבת על כיסא את מבדילה בין מי שעומד בגובה עיניים למי שלא. כשמישהו עומד לידך את רואה את הבטן שלו או את הגב. כדי לראות [את המבט] את צריכה להרים את העיניים. כשכולם יושבים – כולם בגובה עיניים. אז, כשאת יושבת את מגלה איך נראה העולם במצב הזה. מה הקושי להגיע לכל מקום, לעשות דברים. בבית אני לפעמים מתיישבת על הכיסא אבל כאן זה שונה, צריך להתמודד עם הסל, להעביר כדור. זה היה לי חדש!".

תרומות בתחום החברתי

הפן החברתי הינו בעל חשיבות רבה בתוכנית ה"סל-גל". עבור חלק משחקנים זו הייתה הפעילות החברתית-קבוצתית היחידה בה הם השתתפו. בסעיף זה נציג תחילה את הממצאים שנאספו במהלך הראיונות עם השחקנים. בהמשך נציג נתונים איכותניים שנאספו במהלך התצפיות שערכנו במהלך השנה. אחר כך נציג את התרומות בתחום החברתי באמצעות בדיקת קשרים בין השחקנים, בחיי היום-יום, מעבר לאימונים. אחר כך נציג ממצאים משאלה פתוחה שבה התבקשו השחקנים, בהתחלה ובסוף השנה, לתאר חוויה חיובית מההשתתפות ב"סל-גל". ולבסוף נתאר את התייחסותם של מפעילי התוכנית לתרומות של תוכנית ה"סל-גל" בהקשר החברתי. בלוח 10 מוצגים ממוצעים וסטיות תקן לממדי שביעות רצון מהקבוצה, לפי מועד.

לוח 10: מבחן t למדגמים דומים להשוואה בין פריטי שביעות רצון מהקבוצה, לפי מועד
(N=21) (1=לא נכון עד 5=נכון מאוד)

Sig.	df	t	סטיית תקן	ממוצע	קבוצה	הקף את התשובה בהתאם להרגשתך
.05	20	-1.644	1.27	3.71	לפני	13 אני מרגישה/ה טוב עם החברים בקבוצת ה"סל-גל"
			1.20	4.19	אחרי	
.30	20	-.507	1.24	1.57	לפני	14 הקבוצה שלנו מתקדמת יפה
			1.13	1.76	אחרי	
.08	20	-1.435	.92	4.43	לפני	19 אני לא מרגישה/ה טוב בקבוצה*
			.43	4.76	אחרי	
.23	20	-.745	.94	4.19	לפני	שביעות רצון כללית מהקבוצה
			.66	4.38	אחרי	

*היגד הפוך

מלוח 10 ניתן לראות כי בכל ההיגדים חל שיפור בתחושת שביעות הרצון אם כי המדד שנמצא מובהק הוא "אני מרגישה/ה טוב עם החברים בקבוצת ה"סל-גל". השחקנים חשים סיפוק גדול יותר מהמפגש החברתי המזדמן בהשתתפות ב"סל-גל", מתחילת השנה עד סופה. אפשר לראות כי סטיות התקן בסוף השנה הצטמצמו מה שמעיד על הומוגניות רבה יותר בתשובות.

כאשר השחקנים נשאלו בתחילת השנה "כיצד אתה מסתדר עם אחרים בקבוצה?" (שאלה 18 בשאלון), הם ענו מצויף/נהדר/מעולה (9), בסדר/טוב (14). שחקן אחד ציין "בסדר" ורק משתתף/ת אחד/ת ענה "ככה ככה". 14 מהמשיבים ענו כי הם מקיימים קשר עם חברי הקבוצה גם אחרי האימון (5 ציינו כי הם מדברים בטלפון, 3 ענו כי הם מדברים דרך המחשב ב-ICQ ו-12 שחקנים ציינו כי הם לא מקיימים קשרים ביניהם אחרי האימון (משתתף אחד לא ענה). 4 משתתפים ציינו כי הם מקיימים קשר עם חבר/ה אחד ו-3 ציינו כי הם מקיימים קשר עם אלו הלומדים איתם באותו בית הספר. רק משתתף אחד סיפר כי הוא יוצא לסרטים עם אחד מהשחקנים האחרים.

רבים דיברו על הזדמנויות כמו חגים בהם היו מסיבות משותפות, גיבוש של הקבוצה והזדמנויות להכיר זה את זה טוב יותר, למשל "מוציאים אותנו לכל מיני מקומות... יושבים ואוכלים יחד... זה מאחד, זה עושה לי טוב שקיים דבר כזה". אחד השחקנים העיד: "התחברתי לחברים אנשים שהם על כיסאות גלגלים מה שקודם לא הייתי". לגבי חלק

מהשאלות נערכו מבחני חי בריבוע לבדיקת הבדלים לפני התכנית ובסופה, ולא נמצא הבדל בתשובות הנבדקים לפני התכנית ולאחריה. דרך נוספת לבחון את הממד החברתי הייתה באמצעות בדיקת קשרים בין שחקנים, מלבד האימונים. לצורך כך שאלנו במהלך הראיונות את השחקנים "האם אתה בקשר עם השחקנים האחרים בחוג לאחר האימון?". בלוח 11 מוצגות התוצאות לשאלה זו לפי מועד (בתחילת השנה ובסופה).

לוח 11: מבחן χ^2 המשווה בין תוצאות השאלה "האם אתה בקשר עם השחקנים האחרים בחוג לאחר האימון?", לפי מועד (N=21)

סוף השנה	תחילת השנה	האם אתה בקשר עם השחקנים האחרים בחוג לאחר האימון
17	12	כן
(81.0%)	(57.1%)	
4	9	לא
(19.0%)	(42.9%)	
100%	100%	סך הכול

מלוח 11 עולה כי אחוז המשתתפים המדווחים על קשר עם משתתפים אחרים בסוף שנת הפעילות הינו גבוה באופן משמעותי בהשוואה לשיעור המשתתפים שענו כך בתחילת ההערכה, על פי מבחן חי בריבוע $p=0.02$. ממצא זה מאושש גם מדיווחים שניתנו לנו בשאלות האיכותיות ובראיונות. הקשרים שנוצרו בין בני הנוער בקבוצה בראשון לציון באו לידי ביטוי בכך שהשחקנים קנו מתנות לאחד הנערים שעבר ניתוח והתכוונו לבוא לבקר אותנו בבית למרות שהוא גר בעיר אחרת.

השחקנים התבקשו לתאר חוויה טובה שהייתה להם במשך האימונים. מניתוחי התוכן של תגובותיהם עולה כי אחוז ניכר מהם הזכיר את הפן החברתי. המשתתפים ציינו את המפגש בין הקבוצות האחרות בתוכנית ה"סל-גל" כנקודת שיא. בראיונות תחילת השנה ענו שלושה מרואיינים בלבד שמפגשים עם קבוצות אחרות היו חשובים להם ואילו בסוף השנה 10 מתוך 31 שענו על השאלה דיברו על מפגשים כאלו ובעיקר על הליגה.

חשיבות הפן החברתי ב"סל-גל" עלה גם מדבריהם של ההורים. כך למשל, אמר אב לילד נכה המשולב בבית ספר רגיל שראה חשיבות בחיבור לקבוצה מעורבת. בנו הולך עם קביים אך הושב על כיסא גלגלים לצורך המשחק: "הוא לא מוותר לבוא למשחק ועושה את כל

המאמצים... זה נותן לו שייכות וחיבור לאנשים בצורה מדהימה. זה היה חסר שזה לא היה עד עכשיו".

תחושת שביעות הרצון מהפן החברתי הייתה גם בדבריהם של מפעילי התוכנית. בראיון סוף השנה ציין מנהל התוכנית כי המטרה לשלב בני נוער עם מוגבלויות במסגרת של פעילות קבוצתית נורמטיבית "הייתה הצלחה מאוד מאוד משמעותית". המתאמת סיפרה כמה אנקדוטות המדגימות את הקשרים החברתיים שנוצרים בין השחקנים: "היה ילד מראשון לציון שראיתי אותו מדבר עם בחור מחדרה. האחרון נתן לו את מספר הפלאפון שלו. בשום סיטואציה אחרת לא היו מגיעים לזה." אחת הנערות סיפרה לה שהיא "קיבלה 16 הודעות SMS מנערה אחרת שלא יכלה להגיע. היא אמרה לי בגאווה: 'בחיים לא קבלתי כל כך הרבה שיחות'". קבוצה של שלושה נערים הרגישו חזקים כקבוצה והתלוננו יחד על נהג שעישן לדעתה, כמעט כל השחקנים מרגישים טוב מאוד/מצוין בקבוצה. חלקם נהנים גם מקשרים אלו מעבר לשעות האימונים, ויש מקום לעודד קשרים לאחר שעות האימונים. הערוצים של טלפון ומחשב הם חיוניים. בני הנוער מביעים התעניינות באירועים חברתיים (כמו ל"ג בעומר) ומבקשים שהיא תיזום עוד אירועים כאלו: "המהפכים לילד הנכה, לקהילה ולמשפחה הם ההצלחה ועבורי הכדורסל זה הישג משני".

העובדת הסוציאלית גם הביעה שביעות רצון מהפן החברתי של התוכנית בעיקר בראשון לציון, ששם הייתה מעורבת. היא ציינה את הגיבוש הקבוצתי, הקשרים בין השחקנים והדינמיקה הקבוצתית החיובית בתוך הקבוצה. בקבוצה היה ילד שהתנהגותו הייתה בעייתית, אך לאחר עבודה פרטנית איתו ושיחות עם הוריו ועם הקבוצה, הוא חזר לקבוצה. המפגשים הקבוצתיים היו חשובים מאוד לחלק מן הילדים, אחרים – לא ראו בהם צורך. כמו כן העובדת הסוציאלית ציינה את הקשר הטוב בין המאמן ומתאמת הפרויקט לבין השחקנים. כפי שהיא תיארה את מטרות העל של התוכנית ואת ממדי ההצלחה שלה נראה כי המוקד החברתי-רגשי הוא בעל המשמעות.

תרומת השילוב בין השחקנים

בסעיף זה נתייחס לשני היבטים: ההיבט הספורטיבי וההיבט החברתי.

מבחינה ספורטיבית – ראש התוכנית דיווח כי לקראת סוף השנה הוא ערך ניתוח של הניקוד לפי התפלגות הקליעות לסל במשחקי הליגה. מן הנתונים עולה כי שליש מהקליעות קלעו שחקני הנקודה שהם השחקנים בעלי המוגבלויות הקשות ביותר. לדעתו, ממצא זה מוכיח "שהצלחנו מאוד במהלך שעשינו בשיתוף הנכים הקשים. החשש שלי היה שבגלל שהם לא

יצליחו לקלוע הם יאבדו מוטיבציה. וזה ממש ממש לא קרה. גם האופן שבו הם שותפו היה נורמאלי. הם קיבלו מסירות באופן נכון ויכלו לקלוע הפעולות היו אינטגרטיביות ונורמטיביות למשחק. זה לא פגע בשטף של המשחק וזה לא תמיד המצב בשילוב". ממצאים אלה מחזקים את הגישה הטוענת ששילוב של שחקנים בלי מוגבלויות בספורט אינה פוגעת ביכולת של השחקנים עם המוגבלויות להצליח. גם מאמן הקבוצה בראשון לציון העיד כי השחקנים עם וללא המוגבלויות מגובשים. הוא אמר: "במשחק עצמו הקבוצות מעורבות ולא שמים לב מי בריא ומי נכה".

השילוב בפעילות ספורט מביא ליצירת קשרים חברתיים בקבוצת השווים. לדוגמא, אחד ההורים ציין את החשיבות שהוא רואה בהזדמנות של בני הנוער לקיים קשרים חברתיים עם "אחרים". הוא אמר: "הבן מעולם לא התנסה במשחק שהוא לא משחק קופסא כשווה בין שווים. הוא לא התנסה אף פעם באינטראקציה חברתית כשווה בין שווים מחוץ לספסל ושולחן... מיומנויות כדורסל לא חשובות לי, מעניין אותי הקטע החברתי והאישיותי, שהוא לומד להיות חלק מקבוצה".

יש לזכור כי מרבית בני הנוער ללא המוגבלויות המשתתפים ב"סל-גל", מלבד מי שהצטרפו מתוך מחויבות אישית, קשורים לבעלי המוגבלויות בקשר משפחתי (אחים) או חברים וההורים רואים זאת כאות לחיבור הטוב ביניהם. אחת השחקניות ללא מוגבלויות ציינה שהיא מעריכה מאוד את ההתנסות ושהיא למדה "איך להתנהג עם ילדים עם מוגבלויות למרות שיש לי ניסיון עם אחותי".

בראיונות תחילת השנה היו כמה נשאלים שהתייחסו לתוכנית ה"סל-גל" כמקום בו הם מרגישים סיפוק ממתן עזרה לזולת ויצירת קשר עם אוכלוסיית הנזקקים בכיסאות גלגלים: "אני מצטרף לילדים הצעירים ואני מחזק אותם, 'אל תתייאשו'. " מרואיינת בסוף השנה אמרה: "התחברתי לחברת אנשים שהם על כסאות גלגלים, מה שקודם לא הייתי", תגובה המעידה על שינוי בעמדותיה.

רכישת מיומנויות ספורט ושיפור בתפקוד הפיזי

תרומה נוספת למשתתפים בתוכנית ה"סל-גל" קשורה להצלחה ברכישת מיומנויות כדורסל ושיפור בתפקוד הפיזי. מעניין לציין כי מנהל התוכנית חש שמטרה זו לא נכללה בין המטרות של התוכנית אך בדיעבד יש עדות לשינויים. הוא אמר: "אלה היו תפוקות שלא חשבנו עליהם. אנחנו יודעים כמה זה קשה לשפר את התפקוד של היד וזה נושא שעומד על הפרק בספרות המקצועית כי הילדים משמינים ועם ההשמנה הם נעשים כבדים ועוד יותר מאבדים את

התפקוד ומקשים על המטפלים. אז אם שומרים על התנועה והוצאת אנרגיה זו פעילות שיש בה באופן משמעותי הוצאות אנרגיה". בריאיון סוף השנה, מנהל התוכנית ציין שגם בני הנוער ללא המוגבלויות הפיקו מהתוכנית תועלת וחל שיפור במצבם הפיזי. חמישה שחקנים דיווחו כי חל שיפור במיומנות שלהם בכל הקשור לכיסא הגלגלים (נסיעה, מעבר מכיסא לכיסא) שניים אחרים דיברו על שיפור פיזי וחיזוק ידיים וכתפיים.

את התרומה של ה"סל-גל" לשיפור התפקוד הפיזי של השחקנים בעלי המוגבלויות ציינו גם הורים רבים שדיברו בהתרגשות על השיפור הפיזי שחל בתפקוד ילדיהם. אמרה אחת האימהות שלבנה שיתוק מוחין: "אני מתפעלת איך הוא מגלגל את הכיסא בשתי ידיים מה שהוא לא עושה בכיסא שלו! אני ממש המומה! אני אומרת לבעלי, תראה, ביומיום הוא לא מסכים לעשות את זה. כשהולכים עם הכיסא שלו הוא רוצה שמישהו ידחף אותו. זה משהו מדהים!" אביו של הילד ראה כיצד הוא עובר מכיסא הספורט לכיסא שלו באופן עצמאי, כשהוא נעזר בסולם המצוי באולם, פעולה שהנער למד כבר בהתחלת האימונים. למראה זה נקוו דמעות בעיניו. אמא נוספת סיפרה ש": "התוכנית" מקנה ביטחון בתנועות. הילד הספיק ליפול והבין גם שלא נורא ליפול. יש לו תנועות יותר מובנות. יש שיפור מבחינה גופנית וגם רגשית". חלק מההורים מדווחים כי בעקבות ההשתתפות בתוכנית הילדים החלו להתעניין בענף הספורט – כדורסל. אמרה אחת האימהות: "הילד חי ונושם ספורט. אחרי התפילין הוא פותח את העיתון וקורא את מדור הספורט".

איכות חיים

איכות חיים הינה מושג רחב אשר על היבטים שונים שלו כבר נכתב בפרק התרומות. התצפיות והראיונות עם השחקנים וההורים סיפקו לנו מידע לגבי היבטים שונים של הדימוי העצמי של המשתתפים. כדי לבחון את איכות החיים של השחקנים ב"סל-גל" ערכנו מבחן מאן ויטני לבדיקת שינויים במדגמים בלתי תלויים עבור פריטים מדורגים, והם מוצגים בלוח 12.

לוח 12: מבחן וילקוקסון (Wilcoxon) למדגמים תלויים עבור משתני איכות חיים
(N=21) (=1 דירוג נמוך, =3 דירוג גבוה)

Sig.	Z	סטיית תקן	ממוצע	קבוצה	הדירוג	היגד
.01	-2.333	.65	2.33	לפני	1. לא הרבה	כמה "כיף והנאה יש לך בחיים?
					2. במידה מסוימת	
					3. הרבה	
.15	-1.000	.43	2.24	לפני	1. גרוע יותר	בהשוואה לאחרים, האם את/ה מסתדר/ת?
					2. כמו כל אחד	
					3. טוב יותר	
.23	-.711	.57	2.67	לפני	1. לעתים קרובות, לפחות פעם או פעמיים בשבוע	כמה פעמים בחודש את/ה מרגיש בודד/ה?
					2. לפחות 5 או 6 פעמים בחודש	
					3. לעתים רחוקות, אף פעם לא יותר מפעם או פעמיים בחודש	
.28	-.577	.21	2.95	לפני	1. תמיד	האם את/ה מרגיש/ה לא שייך/ת במצבים חברתיים?
					2. בדרך כלל	
					3. לעתים רחוקות או אף פעם	
.18	-1.000	.51	2.19	לפני	1. פחות מוצלח/ת מהאדם הממוצע	כמה מוצלח/ת את/ה חושבת את עצמך לעומת אחרים?
					2. מוצלח כמו האדם הממוצע	
					3. יותר מוצלח מהאדם הממוצע	
.35	-.378	.38	2.83	לפני	1. כאל שונה מאד מאחרים	איך מתייחסים אליך בבית ספרך?
					2. כאל שונה במעט מאחרים	
					3. כמו לתלמידים אחרים	
.05	-1.633	.84	2.47	לפני	1. לא	האם את/ה לומד/ת בבית הספר דברים שיעזרו לך בחיים?
					2. אינני בטוח, ייתכן	
					3. בהחלט כן	
.38	-.302	.62	2.47	לפני	1. לא, אני לא מרגיש שהציונים שאני מקבל הוגנים	האם את/ה מרגיש/ה שאת/ה מקבל/ת ציונים הוגנים?
					2. לפעמים כן ולפעמים לא	
					3. בהחלט כן	
		.70	2.50	אחרי		

Sig.	Z	סטיית תקן	ממוצע	קבוצה	הדירוג	היגד
					1. מישהו אחר מחליט בשבילי	
.30	-0.513	.51	2.81	לפני	2. אני עושה לפי מה שכולם עושים	האם אתה/מחליט/ה לגבי הדברים שאתה עושה יומיום?
		.56	2.71	אחרי	3. אני מחליט לבד מה אני עושה	
		.50	2.57	לפני		עד כמה אתה מחליט/ה בעצמך על כל הדברים שאתה עושה מדי יום, כמו הליכה לישון, אוכל ובילויים?
.04	-1.667	.40	2.81	אחרי	1. כמעט שלא 2. במידה מסוימת 3. תמיד	
		.58	2.52	לפני	1. לפעמים 2. בכל יום, אבל אני צריך לקבל רשות	מתי יכולים לבקר אותך חברים בבית?
.50	.000	.75	2.52	אחרי	3. ככל שאני רוצה, או לעתים קרובות מאד	
		.75	2.45	לפני	1. בדרך כלל אינך יכול לעשות מה שאתה רוצה	
.14	-1.051	.64	2.71	אחרי	2. חייך די מתוכננים עבורך 3. חייך חופשיים לגמרי	באופן כללי תוכל/י לומר ש :
		.50	2.52	לפני	1. אף פעם לא, או לעתים רחוקות מאד	
.07	-1.414	.56	2.71	אחרי	2. לפעמים 3. ככל שאני רוצה, או לעתים קרובות	האם חברים מבקרים אותך בביתך?
		.73	2.33	לפני	1. לעתים רחוקות מאד, או אף פעם	
.07	-1.414	.68	2.55	אחרי	2. לפעמים 3. רוב הזמן	האם חברי משפחתך גורמים לך להרגיש?
		.43	2.76	לפני	1. כאדם מבחוץ 2. בדרך כלל כחלק מהמשפחה	האם אתה משתתף/ת באופן פעיל בפעילויות בילוי כמו: מסיבות, קולנוע, קניות, תנועת נוער?
.50	.000	.43	2.76	אחרי	3. כחלק חשוב במשפחה	

מלוח 12 עולה כי שינויים מובהקים באיכות החיים של השחקנים מובעים בשלושה היגדים: "כמה כיף והנאה יש לך בחיים?"; "האם את/ה לומד/ת בבית הספר דברים שיעזרו לך בחיים?"; "ויעד כמה את/ה מחליט/ה בעצמך על כל הדברים שאת/ה עושה מדי יום, כמו הליכה לישון, אוכל ובילויים?". בכל שאר הפריטים לא חלים שינויים מובהקים (התבוננות בממצאים מעלה כי ב-9 פריטים חלה עלייה לעומת ארבעה פריטים שיש בהם ירידה באיכות החיים). גם כאן אנו מניחים שטווח הזמן שחל בין הבדיקה הראשונה לשנייה הוא קצר מדי כדי לקבל תוצאות מובהקות במדד איכות החיים. בלוח 13 מוצגת בדיקת מובהקות השינויים של מדד איכות חיים, שנערך באמצעות מבחן t.

לוח 13: מבחן t למדגמים דומים למדד איכות חיים המשווה בין הפריטים, לפי מועד
(N=21) (1=לא נכון עד 5=נכון מאוד)

Sig.	df	t	סטיית תקן	ממוצע	קבוצה	הקף את התשובה בהתאם להרגשתך
			4.17	36.90	לפני	
.23	20	-1.215				איכות חיים מדד כללי
			4.17	38.14	אחרי	

מלוח 13 עולה כי לא חל שינוי מובהק בין מדד איכות החיים לפני ואחרי ההשתתפות בתוכנית ה"סל-גל", אם כי חלה עלייה בממוצע. נציין כי הסבר לתופעה שהוצגה גם בלוחות הקודמים, מתקשר לעובדה שהמדידה נערכה בטווח זמן קצר מדי כדי להשפיע ולשנות בהיבט זה שהינו קשה למדידה ולשינוי. מאידך הנתונים האיכותניים סיפקו מידע לגבי שיפור באיכות החיים של בעלי המוגבלויות. אחד האבות לילדים בעלי המוגבלויות דיבר על החדרת עניין לחיים. הוא אמר: "חבל שאנשים עם מוגבלויות יכנסו למצב של דיכאון, סליחה על המילה הקשה, או חוסר מעש. ה"סל-גל" זה דבר מבורך. אנחנו ההורים תומכים ויש גם קשר בין ההורים. אני הבאתי עוד הורים".

קבלה עצמית הוא מרכיב חשוב של איכות חיים ודימוי עצמי. אחת האימהות דיווחה כי התוכנית סייעה לבנה לקבל את הנכות שלו. היא אמרה: "עכשיו יש לו חברים נכים, וזה לא היה קודם. בעבר, הוא לא רצה להיות בספיבק וסרב לשחק בפעילויות שונות. רק דרך תוכנית הזו הוא קבל את הנכות, זה עשה לו ממש טוב".

פריטים משאלון איכות חיים של שאלוק ועמיתיו (Woodill, 1993, 1996; Shalock, 1993, 1996; Renwick, Brown & Raphael, 1994) הוצגו לשחקנים בראיונות אישיים. הפריטים כללו היגדים שהתייחסו לתחושת "הכיף וההנאה שיש לנבדקים בחיים"; "לכמה פעמים בחודש אתה מרגיש/ה בודד?"; תחושת שייכות חברתית מהחברים המשפחה והמורים; עצמאות בחיי היום-יום וכדומה.

מן הנתונים עולה כי מסך 15 הפריטים שהתייחסו לאיכות חיים נמצאו הבדלים מובהקים לפני-אחרי רק בפריט אחד בלבד ("עד כמה אתה מחליט/ה בעצמך על כל הדברים שאתה עושה מדי יום, כמו הליכה לישון, אוכל ובילויים?"). ייתכן שהעובדה שלא נמצאו הבדלים קשורה לכך שהכלי אינו מאפשר להבחין בשינויים. ייתכן שהסולם שבו השתמשנו (1-5) היה צר מדי ולא רגיש לשינויים; ייתכן כי הזמן שעבר מתחילת ההערכה עד סופה לא הספיק כדי לחולל שינויים; ייתכן כי תשובות השחקנים הושפעו מרצייה חברתית; ואף ייתכן כי השחקנים נמנעו מלשתף את החוקרים בבעיות.

ביטויים מטפוריים של תרומת ה"סל-גל" לשחקנים

באחת השאלות בריאיון בתחילת השנה ובסופה התבקשו השחקנים להשלים את המשפט "כשאני משחק/ת כדורסל בכיסא גלגלים אני מרגיש/ה כמו...". בשאלה זו רצינו להתוודע לדפוסי חשיבה סמויים של השחקנים, שאינם באים תמיד לידי ביטוי בתשובות ישירות לשאלות, זאת על מנת שנוכל לחזק הנחות או מגמות שיתגלו במהלך ניתוח הנתונים. אסטרטגיה זו מבוססת על הממצא שמטאפורות מפעילות מהלך מחשבתי הנתון פחות לצנזורה עצמית-רציונאלית ויותר פתוח ובעל פוטנציאל לחשוף דפוסי חשיבה העלולים להיות מוסתרים, בשל רצייה חברתית (Albritton, 1995).

ניתוח תשובותיהם של השחקנים מעלה כי שתי תשובות חזרו על עצמן, שבע פעמים בתחילת השנה ושבע פעמים בסוף השנה ובהן השחקנים אמרו שכאשר הם משחקים כדורסל בכיסא גלגלים הם מרגישים "כמו כולם" או "כמו בן אדם רגיל". תשובות אלה מצביעות על כך שהחוויה של ה"סל-גל" סיפקה לשחקנים הזדמנות לחוש כמו בני נוער ללא מוגבלויות, דבר שאינו יכול להתרחש פעמים רבות משך היום. תשובה נוספת שחזרה על עצמה הרבה הייתה כשאני משחק/ת כדורסל בכיסא גלגלים אני מרגיש "כמו שחקן כדורסל" (6 פעמים בתחילת השנה ו-7 פעמים בסוף השנה), כאשר לפעמים השחקנים הוסיפו לתיאור פירוט נוסף: "כמו ב-NBA" ו"כמו מייקל ג'ורדן". מתשובות אלה ניתן להבין שההשתתפות ב"סל-גל" נתנה לשחקנים הזדמנות להרגיש כמו ספורטאי וכי דבר זה היה חשוב מאוד למשתתפים.

בתשובות אחרות תיארו חלק מהשחקנים במטאפורות את התחושות בעת משחק. בתחילת השנה התגובות כללו ביטויים כמו: כשאני משחקת כדורסל בכיסא גלגלים אני מרגישה "כאילו שאני רצה", כאילו "שאני שמה גז במכונית", אני מרגיש "מהיר", "ציפור (שעפה עם הרוח)", "סוף סוף אני יכול לזוז", "באופניים", "מכונית מרוץ פורמולה 1", חץ (של חץ וקשת) ו"טיל". אנו רואים כי דימויים אלה מתקשרים לתחושות של תנועה, תזוזה, מהירות, עוצמה, תחושות שאינן יום-יומית אצל בעלי מוגבלויות.

מדברי המשתתפים עולה כי ההשתתפות ב"סל-גל" מקנה למשתתפים תחושות עילאיות וחיוביות במיוחד. מבין הדימויים שמשתתפים העלו היגדים כמו: "אני מרגיש יותר חופשי ויותר פתוח לעולם". "כמו מלך, לא צריך יותר מזה", "בעננים", "אלוף", "תותח, כריש" ו"גבר". שחקנית ללא מוגבלויות אמרה כי היא מרגישה "שטוב לי ואני מרגישה יותר נינוחה ובטוחה מכדור סל רגיל".

שלושה משתתפים בעלי מוגבלויות ביטאו תסכולים וקושי בתחילת השנה. אחת המשתתפות אמרה שהיא מרגישה "שזה קשה לי כי לא התרגלתי ואני נתקלת באנשים", ואילו משתתף אחר טען בתחילת השנה כי כאשר הוא משחק בכיסא הגלגלים הוא חש "כמו חמור". בסוף השנה אותו בחור נשאל שוב כיצד הוא חש והוא השיב "כמו שחקן", כלומר, הוא הפנים את התחושה של משתתף בכדורסל, בלא התחושות הקשות שליוו את הישיבה בכיסא גלגלים. שחקנית נוספת שהביע קושי, ביטאה זאת בנימה יותר אופטימית ואמרה: "אני מרגישה מוגבלת אבל אני מצליחה להגיע להישגים גבוהים".

שחקנית אחרת ללא מוגבלויות השיבה: "איכשהו אני מרגישה כמו שאחותי מרגישה ביומים". עבורה זו הייתה חוויה שהביאה להזדהות עם אחותה המשתמשת בכיסא גלגלים כל הזמן. והייתה גם שחקנית ללא מוגבלויות שהתייחסה להשתתפותה ממבט אחר, הנוגע להשפעה על השחקנים עם מוגבלויות: "אני מרגישה שאני משפרת את השמחה של הנכים".

לסיכום, התמות שעלו בשאלה פתוחה זו מלמדות על החשיבות של החוויות החיוביות שהשחקנים חשים בעוצמה רבה במשחק ה"סל-גל", המאפשרות תחושה של שוויון מסוים, בין אנשים עם ובלי מוגבלויות. כמו כן הן מלמדות על החשיבות של התהוות זהות העצמי של הספורטאי, ועל תחושות חיוביות הנובעות מהתנועה המהירה בספורט.

סיכום תרומות

מהממצאים עולה כי קיימת שביעות רצון כללית גבוהה מההשתתפות בתוכנית ה"סל-גל" וכי תחושה זו מתחזקת לקראת סוף השנה. המשתתפים שבעי רצון מהציוד, מההדרכה, מלוח הזמנים וממספר המשחקים. כל השחקנים מרוצים מאוד מתפקוד המאמנים. תחושה זו עולה גם מדבריהם של ההורים כי תוכנית ה"סל-גל" מהווה נקודת מפנה, שכן עד להצטרפותם של ילדיהם לקבוצה הם לא השתתפו בחוגים ולא יצאו הרבה מהבית. כלומר, המשתתפים שבעי רצון מהספורט עצמו, מההדרכה שהם מקבלים ומהקשרים החברתיים הנרקמים ביניהם.

למרות שהתוכנית אינה התערבות פסיכולוגית ואינה מתיימרת להיות כזו, ניכר שיפור בדימוי העצמי של משתתפים בתוכנית בעיקר בדימוי העצמי הגופני. מגמה זו באה לידי ביטוי גם במטאפורות שהעלו המשתתפים לגבי הרגשתם כאשר הם משחקים ב"סל-גל". מידע איכותני מצביע על כך שההשתתפות בתוכנית ה"סל-גל" תרמה לשיפור תחושת הביטחון העצמי והבגרות של השחקנים, לשיפור בתחושת הקבלה העצמית ולתחושה של עניין בחיים. נראה כי חלק מהבדיקות הכמותיות לא הצביעו על שינויים וזאת מכמה סיבות אפשריות: תחומים אלו היו קשים להבנה בקרב הנבדקים; לא עבר די זמן מהמדידה הראשונה למדידה השנייה כדי לחשוף שינויים משמעותיים; מדובר במשתתפים קשים למדידה.

תרומה עקיפה נוספת של התוכנית היא יכולתם של המשתתפים להביע אמפתיה למצבם של אחרים. מבחינה זאת, ניכרת מגמה של שיפור במהלך השנה שבה הוערכה תוכנית ההתערבות. השיפור בתחושת האמפתיה נובע גם מהשילוב בין בריאים ונכים וההשפעה שיש לכך על הבריאים. למרות שמספר המשתתפים הבריאים במחקר לא אפשר הסקה סטטיסטית, מבחינה איכותנית ניכרת הבנה גדולה יותר מצד הבריאים למצבם של אנשים עם מוגבלויות.

מבחינה חברתית המשתתפים בתוכנית דיווחו באופן כללי על אווירה טובה בקבוצה, ששררה גם מחוץ לשעות האימונים. בהערכה התגלה הבדל משמעותי סטטיסטי בין מספר המשתתפים שהיו בקשר עם שחקנים אחרים לאחר האימון בתחילת השנה לבין מספרם בסוף שנת ההערכה. המשתתפים הביעו שביעות רצון רבה מהמסיבות והאירועים המשותפים שהתקיימו במסגרת התוכנית. מבחינה ספורטיבית הממצאים מצביעים על שיפור בתפיסת השחקנים את יכולתם במשחק הכדורסל בכיסאות גלגלים. תרומות נוספות מבחינה פיזית הן שיפור מיומנות בכיסא גלגלים שמסייעת לנכים ביום-יום, מניעת השמנה ושיפור תפקודן הפיזי של הידיים. תרומות אלה לא הוגדרו כמטרות בבניית התוכנית ולא נמדדו במחקר אלא הועלו רק באופן איכותני.

בסופו של דבר המטרה של תכנית ה"סל-גל" והמטרה העקיפה של כל תוכנית חברתית היא לשפר את איכות החיים של המשתתפים בה. נמצא כי חלו שינויים מובהקים במספר מדדים של איכות חיים, המתקשרים לתחושת הנאה ועצמאות בחיי היומיום. המידע האיכותני מצביע גם על שיפור בקבלה העצמית. התבוננות בתרומות אלה בהשוואה לתרומות המתקבלות מהשתתפות ב"פנאי הרציני" מראות כי הן עולות בקנה אחד עם הספרות המחקרית, שעוסקת בעיקר בתגמולים פנימיים ופחות בתגמולים אינסטרומנטאליים ואינטרסנטיים (היוש, 2007).

סיכום, דיון והמלצות

דוח הערכה זה מסכם שנה של מעקב אחר הפעלתה של תוכנית ה"סל-גל" בשנת הלימודים תשס"ח. באופן כללי ניתן לומר כי מדובר בתוכנית הנתפסת כמוצלחת במיוחד הן בקרב המפעילים – מנהל התוכנית, המתאמת, המאמנים והעובדת הסוציאלית והן בקרב נמעני הקבוצה – השחקנים והוריהם. ממצאי ההערכה מראים שהתוכנית תורמת למשתתפים בתחום הרגשי, בתחום החברתי, ברכישת מיומנויות ספורט ובשיפור התפקוד הפיזי. אכן, הכול חשים כי תוכנית ה"סל-גל" היא ביטוי ל"ניצחון הרוח". להלן נסכם ונדון בממצאי המחקר בשלושה תחומים: מבנה הקבוצות, היבט ארגוני, היבט רגשי וה"סל-גל" כ"פנאי רציני".

מבנה הקבוצות

להלן נסכם ונדון בפריסת הקבוצות ברחבי הארץ ובשאלת ההומוגניות לעומת ההטרוגניות של הקבוצות.

פריסת הקבוצות ברחבי הארץ

אחד מיעדי התוכנית היה להקים שש קבוצות נוער, בתוך שנה עד שנתיים, בשישה מקומות בארץ. בפועל הוקמו בשנה וחצי האחרונות חמש קבוצות: חדרה, רמת גן-ספיבק, ראשון לציון, ירושלים וכפר מנדה. בנוסף, פועלות בתוכנית ה"סל-גל" עוד שתי קבוצות ותיקות שהוקמו לפני מספר שנים: קבוצת באר שבע וקבוצת הבוגרים ברמת גן-ספיבק, המשתתפות במשחקי הליגה. על הפרק הקמתה של קבוצה נוספת בעתיד בעיר חיפה (ב"בית הספר ליאו בק"). על סמך הדברים האלה אפשר לומר כי פריסת התוכנית ברחבי הארץ הושגה במלואה, אם כי התפוצה שונה מהתכנון המקורי.

קברניטי התוכנית רצו לקיים כשישים אימונים בממוצע לקבוצה. הנתונים שבידינו מראים כי משימה זו הושגה רק בשתיים מתוך שלוש הקבוצות שאחריהן עקבנו באופן אינטנסיבי: בקבוצת ראשון לציון התקיימו 75 אימונים ובקבוצת רמת גן-ספיבק התקיימו במהלך השנה 67 אימונים. ואילו בחדרה התקיימו בסך הכול 23 אימונים במהלך שישה חודשים של פעילות (מחודש דצמבר 2007 ועד חודש מאי 2008 – אין לנו דיווח לגבי חודש יוני) והאימונים התקיימו כפעם בשבוע.

הומוגניות מול הטרוגניות

בשיקולים להקמת קבוצות בתוכנית ה"סל-גל" יש לשים לב לשאלת ההטרוגניות מול ההומוגניות של הקבוצות: מצד אחד, יש רצון לרמת הומוגניות גבוהה כדי להתקדם במיומנויות כדורסל. ומצד שני, קבוצות הומוגניות מבחינת המוגבלות הן בניגוד לרעיונות שעמדו ביסוד התוכנית. נדון בהיבטים אלה בהקשר להרכב השחקנים בקבוצות, לטווח הגילאים, למבנה המגדרי, וגודל הקבוצה.

הרכב השחקנים בקבוצות

מטרת התוכנית הייתה לשתף בקבוצות בני נוער בעלי מוגבלויות המתאימות לפעילות ה"סל-גל". ביחס לסוגיית הנכויות יש אי בהירות – מצד אחד רבים מהמשתתפים מאובחנים כלוקים בשיתוק מוחין, ומצד שני, נכות זו לא מוזכרת ברציונאל התוכנית כפי שהיא מופיעה בקול קורא. בפועל, משתתפים בקבוצות ראשון ורמת גן-ספיבק וגם בקבוצות הפוטנציאליות בירושלים ובכפר מנדה, בעיקר פגועי שיתוק מוחין. מיעוט השחקנים הם בעלי הפגיעות אחרות והם משתייכים בעיקר לקבוצת חדרה וגם לקבוצת באר שבע.

שינוי זה אתגר את מפעילי התוכנית והם פעלו במרץ כדי להתאים את מהלך העניינים לאוכלוסייה ייחודית זו (לדוגמה, בליגה). יחד עם זאת עולה כי בין מפעילי התוכנית יש חילוקי דעות בסוגיית הנכויות המתאימות לשילוב בתוכנית ה"סל-גל". מצד אחד קיימת גישה (של מיעוט), כי מי שמתאימים הם בעיקר נפגעי חוט שדרה וקטועי רגליים ושינוי בחוקים הופך את המשחק מכדורסל על כיסאות גלגלים למשחק אחר. מצד שני קיימת גישה הגורסת כי גם נפגעי שיתוק מוחין יכולים להגיע להישגים ב"סל-גל", כפי שאפשר היה לראות במהלך השנה בכלל ובהצלחות של בעלי מוגבלויות אלה במשחקי הליגה בפרט. שחקנים בעלי שיתוק מוחין הגיעו להישגים והיו כוח משמעותי בחלק מהקבוצות, למשל ברמת גן-ספיבק.

למרות שרציונאל התוכנית מדגיש כי אחת ממטרותיו היא שילוב עם בני נוער ללא מוגבלויות, הרי שבפועל מצאנו כי סוגיית שיתופם מעלה שאלות רבות למשל, מיהם בני הנוער המתאימים לתוכנית; מהו הזמן הנכון לגייסם (בהתחלה או בהמשך התוכנית); האם ניתן להם יחס שווה ככל שחקן בקבוצה ובאיזה אופן (למשל האם הם רשומים במצבת השחקנים, האם הנסיעות שלהם מתוגמלות והוריהם מוזמנים לפגישות וכדומה).

בתחילת השנה לא ניתן לשחקנים אלה יחס שווה לזה שניתן לבעלי המוגבלויות, לפחות ברמה הפורמאלית. לטענתם, הדבר בא לידי ביטוי בכך שבאף קבוצה לא היה גורם מוגדר כלשהו שקיבל על עצמו את גיוסם של בני הנוער ללא המוגבלויות, לא נעשו מאמצים הכרחיים לגיוסם, לא התקיים קשר עם הוריהם ובחלק מהקבוצות הם גם לא נכללו במצבת השחקנים.

כמו כן טענו כי בשל העובדה שמדובר בתוכנית המתבססת על שחקנים בעלי מוגבלויות הנתמכים על ידי שחקנים ללא מוגבלויות, על השחקן ללא המוגבלויות לחוש כי נוכחותו בקבוצה חשובה במידה לא פחותה מזו של האחר – בעל המוגבלויות. בסוף השנה היחס כלפי השחקנים ללא המוגבלויות השתפר ואחד הסממנים לכך היה שמצטיין הליגה היה שחקן ללא מוגבלויות מבאר שבע שנבחר בשל היותו מלך הסלים והשחקן המצטיין של הליגה. שחקן זה משמש כקפטן הקבוצה, עוזר לחבריו במגרש ומחוצה לו.

יש לזכור כי כאשר מדובר במשתתפים צעירים ללא מוגבלויות, עשויה התנהלות לא שוויונית כלפיהם להביא לפרישתם ולהצטרפותם לאחת מאין ספור האופציות הפתוחות בפניהם בתחום פעילויות הפנאי. כמו כן הצטרפות ספורדית של בני נוער מתוך מחויבות אישית לזמן קצר או ארוך מהווה בעיה שכן היא אינה מאפשרת יצירה של קבוצה ספורטיבית מגובשת. הצטרפותם של אחים וחברים מהווה גם היא קושי שכן המטרה היא לשלב את בעלי המוגבלויות בקהילה. ואילו האחים והחברים מגויסים מלכתחילה לטובת בעלי המוגבלויות ומכירים אותם היטב.

אנו ממליצים להציב סוגיה זו בגלוי על השולחן ולדון בה כדי שהמסר שיעבור ממפעילי התוכנית יהיה דומה ולא יישמעו קולות אחרים. בדיון זה מומלץ לכלול הסכמה לגבי הגדרה ברורה של האוכלוסייה המתאימה לתוכנית, בעלי המוגבלויות והשחקנים ללא המוגבלויות, שכן גם כיום קיימים הבדלים בתפיסות בין המאמנים והמפעילים. אי בהירות זו נובעת מתפיסות שונות שאינן מקדמות העברת ידע על הצלחה מקבוצה לקבוצה. למשל ההצלחה בשילוב של שחקנים עם שיתוק מוחין ברמת גן-ספיבק ובראשון לציון, שהניב תוצאות ספורטיביות נאות. המלצה זו מבוססת גם על הספרות העוסקת בהחדרת שינויים בארגונים בכלל ובארגונים חינוכיים בפרט, שכן מדובר בתהליך מורכב המעלה שאלות שונות בהן האם פרטי השינוי ותוצאותיו ברורים למפעלים, האם יש וודאות לגבי מהותו והשלכותיו וכדומה (פוקס, 1998).

טווח הגילאים

כפי שצינו בדוח הביניים, גם מפעילי התוכנית ציינו כי רצוי לפצל קבוצות שטווח הגילאים בהן רחב מדי (12-25) לקבוצות של שחקנים צעירים (12-18) וקבוצת של שחקנים בוגרים בני 18 ואילך. ברמת גן-ספיבק הרכב גילאי רחב של הקבוצה יוצר קשיים בהפעלתה למרות שדווח גם על קשרים יפים שנרקמים גם בני גיל שונים. מאידך, בכפר מנדה השחקנים הם צעירים במיוחד וקשה לצפות כיצד ילדים צעירים אלה ישולבו בליגה (הן מבחינה חברתית והן מבחינה תחרותית).

המבנה המגדרי

הניסיון לצרף שחקנים ושחקניות באותה קבוצה צלח רק בקבוצה אחת (ראשון לציון) שבה יש די נערות המהוות קבוצת תמיכה המתמידה לאורך זמן, ואין פרישה מהקבוצה על רקע מגדרי (כפי שהתרחש בקבוצת רמת גן-ספיבק). באמצע השנה ניסו להקים קבוצת "סל-גל" לנערות ברמת גן-ספיבק, אולם עם הזמן התברר כי מספר השחקניות לא מאפשר הפעלת קבוצה באופן מסודר. לכן כפי שהוזכר הוחלט לצרף את הבנות לקבוצת הבנים ולפתור שתי בעיות: להגדיל את מספר המשתתפים בקבוצת רמת גן-ספיבק, שבמהלך השנה היו בה מעט שחקנים (כאמור, קבוצה זו קיבלה חיזוק משחקנים בקבוצת הבוגרים) ולמנוע נשירת בנות מהקבוצה המגדרית בשל מיעוט משתתפות.

גודל הקבוצות

גודל הקבוצות הוא סוגיה שעל מפעילי התוכנית לתת את הדעת שכן גודלה המצומצם של קבוצת חדרה למשל יוצר מצב שברירי, שצוין על ידי צוות ההערכה בדוח הביניים מחודש פברואר. גם עתה בסוף תקופת ההערכה קיים חשש כי הקבוצה תתקשה לשרוד בשנה הבאה בשל מיעוט המשתתפים ומיעוט האימונים. בקבוצת רמת גן-ספיבק מנסים כיום להגדיל את מספר המשתתפים בקבוצת ה"סל-גל". בראשון לציון קיימת בעיה הפוכה שכן הקבוצה גדולה מדי ואימונם של 22-24 שחקנים הוא אתגר מורכב. בירושלים ובכפר מנדה עדיין מוקדם לדבר על גודל הקבוצה ויש לחכות ולראות כיצד יתפתחו הדברים בהמשך.

מכל האמור עולה כי הקבוצות השונות נמצאות על רצף בין הטרוגניות להומוגניות: בקבוצת רמת גן-ספיבק הייתה במהלך השנה הטרוגניות רבה מבחינת גיל המשתתפים. לעומת זאת, במשתתפים אחרים כמו מגדר ורמת הנכות הקבוצה הומוגנית מאוד. הקבוצה בחדרה הייתה במהלך השנה הומוגנית מבחינת גיל (כולם מעל גיל 17), מגדר (כולם גברים) וסוג המוגבלות (כולם בעלי פגיעות בעמוד השדרה). עם זאת בשל המספר הגבולי של השחקנים בקבוצה והנשירה הצפויה בקרוב מסתמן כי המאמן מכיר בחשיבות גיוסם של שחקנים פוטנציאליים, בהם גם פגועי שיתוק מוחין זאת לאור ההישגים של משתתפים בעלי מגבלות זו בקבוצות אחרות. בראשון לציון הקבוצה היא הומוגנית מבחינת גיל, למרות שיש כמה משתתפים מעל גיל 20. קבוצה זו הינה הטרוגנית מבחינת נכות ומגדר.

היעד שהציבו מפעילי התוכנית – ליצור תשתית שתכלול 30-40 משתתפים בעלי מוגבלויות שיהוו עתודה לספורט הכדורסל על כיסא גלגלים בארץ – הושג. התבוננות במצבת השחקנים בפועל מראה כי בליגת ה"סל-גל" (הכוללת את שתי הקבוצות הוותיקות: באר שבע וקבוצת רמת גן הוותיקה), משתתפים 44 שחקנים, וכי יש עוד כ-20 משתתפים פוטנציאליים בקבוצות

ירושלים וכפר מנדה, שעדיין לא משחקות בליגה. נראה כי מטרה זו יש בכוחה לחרוג מהמסגרת שציפו לה, זאת אם נתחשב בשחקנים המשתתפים בליגה משתי הקבוצות הוותיקות ובשחקנים הפוטנציאליים המשתתפים בשתי הקבוצות בהקמה.

גיוס השחקנים

אחת הבעיות הקשות בתוכנית היא כיצד לבצע בעקביות פעולות לגיוס שחקנים וכיצד לתחזק את הקבוצות לאורך זמן.

ברמת גן-ספיבק מתקשים לגייס משתתפים עם וללא מוגבלויות. לגבי המשתתפים בעלי המוגבלויות תוכנית ה"סל-גל" ברמת גן-ספיבק גייסה רק חמישה משתתפים המגיעים באופן קבוע. שלושה נערים אשר השתתפו בשנה שעברה נשרו השנה מהתוכנית ונער נוסף שהתחיל פרש לאחר ארבעה מפגשים. טווח הגילאים של חמשת המשתתפים האלה הוא רחב ומדובר בקבוצה הכוללת גם את שחקני החיזוק מהקבוצה הבוגרת. מבחינת המשתתפים ללא המוגבלויות הגיוס כלל לא צלח ואין כיום משתתפים ללא מוגבלויות על בסיס קבוע בקבוצה ברמת גן-ספיבק. למרות זאת יש כמה מתנדבים אשר מגיעים כפעם אחת בשבוע לאימון.

המרוואיינים השונים ציינו את הייחודיות של מרכז ספיבק ברמת גן כהסבר מרכזי להשתתפות הדלה של השחקנים. לדעתם, מרכז איל"ן ברמת גן הוא מרכז גדול, אשר מספק מגוון פעילויות לילדים, נוער ומבוגרים בעלי מוגבלויות. המבחר הגדול מקשה על גיוס משתתפים דווקא לענף הספורט של כדורסל בכיסאות גלגלים. מאידך, למרות הייחודיות של מרכז ספיבק, הסבר זה אינו מניח את הדעת לגבי אי השתתפותם של שחקנים ללא מוגבלויות במרכז זה ולגבי נשירה של 37.5 אחוז מהמשתתפים בין שנה שעברה לשנה הנוכחית.

בחדרה יש חוסר בהירות לגבי אוכלוסיית היעד לגיוס שחקנים נוספים שכן כיום הקבוצה הינה הומוגנית מאוד וכוללת בעיקר שחקנים פגועי עמוד שדרה ולא שיתוק מוחין. גיוס שחקנים חדשים נחוץ בימים אלה במיוחד לנוכח גיוסם הקרוב של מספר שחקנים והצטרפותם של אחרים למעגל העבודה והם לא יוכלו להגיע לאימון המתקיים בשעות הצהריים. קושי נוסף בנושא גיוס שחקנים בחדרה הוא חוסר בהירות לגבי התפקיד של הממונה על גיוס השחקנים, שכן אף אחד מהמובילים עדיין לא קיבל על עצמו את האחריות לגייס שחקנים חדשים לקבוצה.

בראשון לציון פעל הגיוס בצורה טובה והביא להקמת קבוצה גדולה המורכבת מבני נוער עם וללא מוגבלויות. עתה מתכוונים לגייס קבוצה נוספת של בוגרים.

כפי שהצענו בדוח הביניים אנו ממליצים גם עתה להקים מנגנון מגייס מובנה, קבוע ולא על בסיס וולונטארי, שיפעל במקומות שונים לגיוס שחקנים ולהשתתפות קבועה באימונים. בקבוצת רמת גן-ספיבק שילוב הבנות יתרום לתגבור הקבוצה ובחדרה יש לעשות מאמצים משמעותיים עם פתיחת השנה הנוכחית.

לאחר דוח הביניים נראה כי מפעילי התוכנית פעלו להעברת הטיפול בגיוס משתתפים בקבוצות החדשות שהוקמו לגורמים המקומיים וכי אין הם אחראים לפעולות הגיוס בפועל. כך זה נעשה בכפר מנדה ובירושלים ונראה כי כך מתוכנן גם בחיפה. אנו מעודדים את המהלך הזה – להמשיך להאציל סמכויות לגורמים רלוונטיים בקבוצות שיוקמו על מנת שייקחו אחריות לתפעולן. בדרך זו יוכלו מנהלי התוכנית להיות גורם מקצועי יועץ לקבוצות ובו בזמן להתפנות להקמת קבוצות נוספות. המלצתנו זו מסתמכת על גישות הקוראות לאפשר אוטונומיה ושליטה של בעלי תפקידים, שיש בהן כדי להוריד מתח ובעיקר, כפי שנראה בהקשר הנוכחי, להעצים את קבלת האחריות ולהגביר את המקצועיות (אופלטקה, 1998).

התנהלות ארגונית

להלן סיכום ההיבטים הארגוניים בתוכנית לפי גיוס תקציבים, משחקי ליגה, שעות אימון, גיוס ציוד מתאים והפצת התוכנית.

גיוס תקציבים

קיומה של התוכנית יקום וייפול על השגת תקציב להסעות בעלי המוגבלויות לאימונים. לפיכך יש לבחון דרכים להקמת מערך הסעות בכל אחד מהמקומות שבהם מתקיימים אימונים, שכן אם לא יהיה תחליף למימון של הגורמים המקומיים הניתן כיום בעבור ההסעות, כל פרויקט ה"סל-גל" עלול להיות בסכנת סיום או סגירה. הקשיים במימון ההסעות עולה מדבריהם של השחקנים והמפעילים כאחד. לשם כך פנה מנהל התוכנית לאמצעי התקשורת ולגופים שונים העשויים לסייע. מתאמת התוכנית והעובדת הסוציאלית חשות שהקושי העיקרי הוא הצורך להשיג מימון מסודר עבור התוכנית. הן אינן רואות כיצד התוכנית תמשיך ותגדל ללא תקציב מסודר. המתאמת הצביעה על כך שאין תפקיד מוגדר של גיוס כספים, אך היא איננה רואה מקור למימון הפעילות למרות הצלחת התוכנית.

התחושה היא שצריך למסד תפקידים במתן תגמול כספי. למשל, מתאמת התוכנית עבדה השנה בהתנדבות. התקציב כיום אינו מאפשר להעסיק עוזרים למאמני הקבוצות. עוזר המאמן בקבוצת ראשון לציון אינו מקבל תגמול כספי בעבור עבודתו וגם מימון האוטובוסים

אינו קבוע ומספק. ולכן כאשר המאמן אינו יכול להגיע לאימונים (עקב מילואים, או נסיעות לחוץ לארץ כחלק מנבחרת ישראל) אי אפשר למלא את מקומו, והפעילות נעצרת. גם פעילויות חברתיות כמו מסיבת ל"ג בעומר או מחנה אימונים תלויות בתקציב.

יש לציין שלתפקיד עוזר המאמן יש גם היבט נוסף ומשמעותי יותר. תוכנית ה"סל-גל", כמו שאר הפעילויות של "פנאי רציני" היא פוטנציאל להתהוות "נתיבה מקצועית" בעבור מספר שחקנים. הכוונה לתפיסת התפקיד "עוזר מאמן" כמקצוע לעתיד. כך למשל, מתכנן עוזר המאמן בראשון לציון (ואולי גם עוזרת המאמן בקבוצת הבנות) להשתלם בתחום זה בווינגיט. כלומר על קברניטי התוכנית לתגמל את עוזרי המאמן ולא להרפות את ידם שכן מלבד חשיבות תפקידם כעוזרי מאמן בתוכנית ה"סל-גל" עשוי התפקיד לשמש בעבורם קרש קפיצה להישגים השכלתיים ומקצועיים בעתיד, מלבד הנאה ומשיכה לתחום (ראו בהרחבה, היוש, 2007).

עוד עולה כי יש לשאוף שבכל קבוצה תהיה דמות נוספת שתשמש "מדריכה חברתית" או "אם בית" ותהיה קשובה לצרכים של בני הנוער המשתתפים בקבוצה ולהעמקת הקשרים החברתיים. זאת בעיקר בקבוצות שבהן השחקנים הינם צעירים. ייתכן כי דמות זו צריכה גם לפעול למען גיוס שחקנים בכל קבוצה ולערוך מעקב אחר הנוכחות של השחקנים.

המדריכים צריכים להיות חלק מהמערך המקצועי של התוכנית ולא בתפקיד וולונטארי, ובין השאר יקבלו על עצמם גם את תפקיד הגיוס הקבוע (לשם תחזוקה) הנחוץ בקבוצות. מדובר בתפקיד חשוב שיש בו כדי לתרום לגיבוש קבוצתי וגם לספק צרכים אישיים רגשיים של השחקנים במסגרת הייחודית שבה אנו עוסקים - תוכנית ה"סל-גל".

משחקי ליגה

אחד היעדים של התוכנית היה לקיים תחרויות שבהן ישתתפו הקבוצות השונות ויתחרו ביניהן פעם או פעמיים בשנה. בפועל הוקמה ליגה לכל דבר בעלת חוקים וכללים ייחודיים והתקיימו חמישה מפגשים ארוכים שבהם התחרו כל הקבוצות ביניהן עד למשחק הסיום שבו הוכרזה הקבוצה הזוכה. בנוסף התקיימו עוד מספר טורנירים בין קבוצות. מבחינה זו ניתן לומר כי התוכנית התפתחה הרבה מעבר למצופה.

נראה כי משחקי הליגה אשר הונהגו השנה השיגו כמה מטרות חשובות הקשורות למוטיבציה של שחקנים ולקידום ה"סל-גל" ועם זאת אנו ממליצים להתחיל את הליגה בשלב מוקדם יותר של השנה (דצמבר או ינואר). יש לקבוע את פעילויות הליגה בכמה מקומות ולא רק בראשון לציון. להשתמש באירועי הליגה כדי לשווק את פרויקט ה"סל-גל" ולמשוך שחקנים חדשים בכלל ושחקנים בריאים בפרט. כמו כן רצוי להזמין הורים ואף גורמים מבתי הספר

השוניים בהם לומדים השחקנים לאירועים אלו. הצלחתה של הליגה תואמת את ממצאי המחקר של בלינד וטאוב (Blinde & Taub, 1999) הרואים היבטים חיוביים של תחרות בספורט תחרותי של שחקנים עם מוגבלויות.

שעות אימון

מאיסוף הנתונים בחדרה עולה כי שעת האימון שנקבעה בשל קשיים להשיג אולם ספורט בשעות השיא (אחר הצהריים) היא בעייתית, שכן בני הנוער מתקשים להספיק לסיים את הלימודים (לאכול משהו) ולהגיע לאימון. הקושי להשיג אולם בשעות נוחות יותר נובע, גורס המאמן, מכך שעיריית חדרה מעדיפה להשכיר את האולם לבעלי ממון המסוגלים לשלם בעבורו ואילו תוכנית ה"סל-גל" מקבלת את השעות שלאולם אין ביקוש, מה שאינו נוח, כאמור, לשחקנים. פתרון לבעיות כאלה יבוא רק אם העיריות והקהילה ישנו את סדרי העדיפויות שלהם בעקבות שינויים בדעת הקהל ועמדות החברה שיפעילו עליהם לחץ.

גיוס ציוד מתאים

אחת הבעיות העיקריות של התוכנית היא מחסור בכיסאות גלגלים המתאימים למשחק ה"סל-גל". קושי זה אינו מאפשר הקמת קבוצות בכל מקום שבו הביעו עניין בכך אלא במרכזים העשויים לספק את הציוד, ולא בנמצא רבים כאלה. יש לתת את הדעת לגבי גיוס ציוד מתאים וארגון הסעות. בשל הקושי לגייס תורמים וכספים נמליץ על הקמת מערך קבוע של גיוס בתוכנית, שאף יממן אותה ויפעל באורח מתמיד למציאת תקציבים. תרומתה של התוכנית מעידה כי יש להמשיך לקיים אותה וכל שנדרש הוא למצוא את התקציבים לביצוע הדבר בפועל.

הפצת התוכנית

מפעילי התוכנית קיוו ליצור שינויים תדמיתיים ושינוי בעמדות כלפי אנשים עם מוגבלויות. מניתוח המהלכים שנעשו במהלך השנה עולה כי נעשו מאמצים לשיווקה של התוכנית בכיוון הנכון: אמנם הייתה ירידה בהיקף אירועי החשיפה בעיקר אלה שלא עלו בקנה אחד עם התרחבות התוכנית. אך נעשה מאמץ להביא את פרויקט ה"סל-גל" לידיעת כלי התקשורת. בסוף השנה נעשה גם מאמץ לחשוף את תוכנית ה"סל-גל" באמצעי התקשורת וכתבות הוקרנו ונכתבו בנושא. כן נעשה מאמץ לשתף גורמים בעלי השפעה כמו הביטוח הלאומי, התאחדות הספורט לנכים, אגודת איל"ן, מפעילי המתנ"סים ועוד.

תוכננו כ-40 אירועי ספורט באירועי חשיפה בחינוך הרגיל ובחינוך המיוחד. אולם בפועל נמצא כי רק שחקן אחד הצטרף בעקבות חשיפות אלה. שאר בני הנוער ללא המוגבלויות הצטרפו

לתוכנית בעקבות היכרות אישית עם השחקנים או באמצעות תוכניות של מחויבות אישית. מכיוון שמחקר ההערכה מצא כי אירועים אלה לא תרמו להרחבת הקבוצות, התרענו על כך בדוח הביניים ומאז לא נערך מעקב מדוקדק אחר אירועים אלה ותפוצתם ברחבי הארץ. עם זאת, אנו מקווים כי קברניטי התוכנית יפיקו מהמפעל המיוחד הזה את המיטב וזאת יתאפשר אם הם ייזמו אירועי חשיפה במקומות בהם דרוש לחזק קבוצות כמו חדרה ורמת גן-ספיבק או להקים קבוצות כמו ירושלים, כפר מנדה, חיפה וכדומה. כן נמליץ להקים מנגנון שיעקוב אחרי צעירים המביעים עניין להשתתף בתוכנית.

במחקר על מבוגרים המשחקים כדורסל בכיסא גלגלים, מלנד ואליס-היל (Medland & Ellis-Hill, 2008) מצאו שהמוטיבציה המקורית של אנשים ללא מוגבלויות להשתתף בספורט בכיסא גלגלים היא להשתתף בפעילות עם חבר או קרוב משפחה עם מוגבלות. אך אחת הסיבות להמשך ההשתתפות הייתה ההזדמנות להשתתף בתחרות שיש בה סיפוק. על מנת להרחיב את מעגל השחקנים הצעירים, יש צורך לפעול באופן מכוון לגיוסם. ניתן להיעזר בחשיפות שנערכות ברחבי הארץ, אך כיום חשיפות אלה אינן מתואמת עם תוכנית התרחבותה של התוכנית. לכן למרות התפקיד החשוב של החשיפות אין אנו רואים שחקנים ללא מוגבלויות המצטרפים לקבוצות. צריך גם לחשוב על דרכי גיוס אחרות, לדוגמה הצעתה של העובדת סוציאלית שהעלתה אפשרות לפנות לארגונים וולונטריים. גיוס שחקנים ללא מוגבלויות מהווה תנאי הכרחי לקיום השילוב; השילוב הוא המטרה המרכזית של התוכנית. הספרות שסקרנו (Schlein, Green & Stone, 1999) רואה בתוכניות הפנאי הזדמנות ליצור ולפתח יחסי ידידות בין אנשים עם ובלי מוגבלויות ומציינת יחסים אלה כמרכיב חשוב של איכות החיים. אי לכך המלצתנו היא שחשוב להקדיש לנושא יותר תשומת לב, חשיבה ומאמצים.

כדי להפיץ את בשורת ה"סל-גל" נמליץ לבחון הקמת פרויקט שיפנה ל"אחרים המשמעותיים" בתוכנית ה"סל-גל". הכוונה לבחון אפשרות לשווק את תוכנית ה"סל-גל" לחברות המעוניינות לתרום בתחום חברתי ולמשפחותיהם ולהציע את ה"סל-גל" כאופציה להגשים חזון חברתי של שוויון. כלומר לא רק לדבר על פעילות חברתית אלא גם לפעול למען השיוויון על ידי השתתפות בקבוצות ה"סל-גל". כן אפשר לבחון אפשרות להזמין למשחקי הליגה ולטורנירים שיתקיימו במהלך השנה את בתי הספר בעיר שבה הם יתקיימו. אם נזכור שבבתי ספר אלה התקיימו אירועי חשיפה הרי שטורניר המציג את הקבוצות עצמן יכול להיות המשך לאירוע החשיפה ולתרום להגדלת מספר הנרשמים לפרויקט. אולי אפשר אף לקיים טורנירים בשעות בית הספר כדי להגדיל את מספר התלמידים שיחשפו.

לסיכום נציין כי מכיוון שראשי הפרויקט אינם יכולים לקבל על עצמם את כל המשימות הכרוכות בהפעלת הקבוצות ברחבי הארץ ובעיקר את גיוס הכספים הדרושים להמשך הפצתה של התוכנית, נציע גם לבדוק אפשרות לגייס גורם מקצועי ובעל ניסיון בתחום השיווק והפרסום שיעסוק בגיוס כספים לפרויקט.

תמיכה רגשית בשחקנים

התמיכה הרגשית בשחקנים שהעניקו מתאמת התוכנית והעובדת הסוציאלית, בלטה בעיקר בקבוצת ראשון לציון לעומת קבוצת רמת גן-ספיבק, שבה מעורבותן הייתה מעטה ובחזרה לא נעשתה כלל. השאלה היא מה אופי ההתערבות הרגשית הנדרשת בקבוצות הנוספות המוקמות בפרויקט ה"סגל גל", כמו כפר מנדה וירושלים, ובאיזו מידה ניתן לקיים פונקציה מקצועית נוספת בקבוצות אלה שלא על בסיס התנדבותי, שתענה על צורך זה.

הקשר עם ההורים נוצר עם הקמת הקבוצות ונבע מהקושי המובן לשכנע את השחקנים בעלי המוגבלויות להשתתף בתוכנית ומהצורך לטפל בחששות של ההורים למודי הקשיים. קשר זה הדוק במיוחד בקבוצה בראשון לציון ובכפר מנדה והוא כמעט אינו קיים בקבוצת רמת גן-ספיבק. עוד נמצא כי לא קיים כלל קשר עם הורי השחקנים ללא המוגבלויות, מלבד הורים שילדיהם בעלי המוגבלויות וללא המוגבלויות גם יחד משתתפים בקבוצת ה"סל-גל". ממצאי השאלון מראים כי השחקנים מעוניינים שהוריהם יצפו במשחקים ובטורנירים (לא באימונים). הם מעוניינים שההורים יצפו בהישגיהם ויתגאו בהם. לכן יש להביא בחשבון ממצא זה ולכלול את ההורים בין רשימות המוזמנים למחנות אימון ולמשחקים.

ההורים עשויים גם לשמש קבוצת לחץ כדי למצוא אולם לאימונים כפי שקרה בחזרה, או כדי לשפר את התנאים כמו למשל בראשון לציון. שם ניסו לגייס את ההורים כדי שיהוו קבוצת לחץ שתפעל להשיג תקציב להסעות, מהלך שלא נשא פירות בהמשך. ההורים מעורבים גם כאשר מתגלים פערים בניהול או בהדרכה. ההורים אינם משתתפים במימון התוכנית.

נוסיף עוד ונציין כי לא מצאנו כלל קשר בין הפעלת התוכנית לבין מוריהם של בני הנוער המשתתפים בה (ובתי הספר שבהם הם לומדים), נושא שנמליץ לבחון בהמשך.

מכל האמור עולה כי דרושה תמיכה רגשית בשחקנים – בעיות חברתיות נפתרו בקבוצות שבהם הייתה מעורבות העובדת הסוציאלית באופן משיביע רצון. ויש לשלב את ההורים בתוכנית – בני הנוער המשתתפים היו רוצים לראות את הוריהם בטורנירים. נמליץ לקברניטי התוכנית לבחון חשיבותו של גורם תומך רגשית, בדומה לתפקיד שמילאו העובדת הסוציאלית ומתאמת התוכנית, וכן לבחון דרכים לשתף את ההורים במפעל ה"סל-גל" בלא קשר להיותו

של ילדם בעל מגבלות או לא. כך למשל, מומלץ שמדיניות הזמנת ההורים לאירועים תהיה רחבת היקף ותבצע באופן דומה בכל הקבוצות.

נמליץ לצוות המקצועי לברר עם עצמם, בשלושה מועדים במהלך השנה (בהתחלה, באמצע ובסוף) את מטרות העל והמטרות האופרטיביות של התוכנית, בעיקר כיוון שמדובר בפרויקט חדשני הנלמד תוך כדי התנסות שכן לא ניתן ללמוד עליו ממקורות אחרים.

ה"סל-גל" כ"פנאי רציני"

מדבריהם של מפעילי התוכנית עלה כי אחת המטרות הייתה פיתוח חיברות ומיומנויות חברתיות אצל השחקנים בעלי המוגבלויות. מניחות הממצאים עולה כי במהלך השנה נוצרו יחסים בין-אישיים בתוך הקבוצות ובין הקבוצות. בחלק מהקבוצות בעיקר בראשון לציון ומעט בספיבק נערכו מפגשי גיבוש חברתיים שבהם השתתפו מתאמת התוכנית ו/או העובדת הסוציאלית. נראה כי העובדה שבקבוצות משתתפים בני נוער בעלי וללא מוגבלויות צעירים, מצריכה התערבות כדי לשפר את קשרי החברות בקבוצות וכן להעניק תמיכה רגשית-טיפולית פרטנית וקבוצתית.

אנו ממליצים בחום לבחון אפשרות להקצות משאבים בכל אחת מהקבוצות במרכז ובפריפריה לנושא זה. יש בכך כדי להשפיע על מדדים נוספים המשמעותיים להמשך קיומה של תוכנית ה"סל-גל", בהם תחושת שביעות רצון, דימוי עצמי, תחושת מסוגלות והתקדמות אישית, ביטחון עצמי, אמפתיה, איכות חיים ומיומנויות חברתיות. היבטים אלה עולים בקנה אחד עם התגמולים המתקבלים מהעיסוק ב"פנאי רציני".

אנו מאמינים כי חוג ה"סל-גל" כ"פנאי רציני" (Stebbins, 2001) עשוי לתרום הרבה מעבר למה שציפו מפעילי התוכנית מלכתחילה. ניתן למצוא במפעל זה את מרבית המאפיינים שעליהם מדבר סטיבנס: מאפיין ראשון התמדה בפעילות ולא דווקא בהקשר למספר השעות שבהם עוסקים בפעילות אלא בהקשר הנפשי. מאפיין שני הוא תפיסת הקריירה כפנאי, הנוצרת מהתפתחות בהישגים או ממעורבות גוברת בנושא. נושא העשוי להיות משמעותי לבני נוער בעלי מוגבלויות שפוטנציאל התעסוקה שלו מוגבל. מאפיין שלישי הוא השקעה של מאמץ אישי משמעותי המבוסס על ידע, הכשרה, התנסות או מיומנות הנרכשים במיוחד עבור הפעילות. מדובר ברכישה של מיומנויות לא רלוונטיות לכאורה לחיי היום-יום, אך שיש בהן פוטנציאל לתרום לחיים עשירים ומאושרים של מיצוי עצמי (היוש, 2007).

היבט זה מתקשר גם לצורך בפיתוח מקצועי של עוזר המאמן. מאפיין רביעי הוא קבלה של תועלות מתמשכות מהשתתפות בפעילות. בהקשר ל"סל-גל" ראינו כי מדובר בתחושת שביעות רצון מהעשייה עצמה. כן מצאנו תחושת תרומה בתחום החברתי שנוצר מתוך הקשר

שנרקם בין המשתתפים, מההצלחה הקבוצתית וממפגשי הליגה. עוד תרמה ההשתתפות ב"סל-גל" להעלאת הדימוי העצמי, לתחושת מסוגלות והתקדמות, לשיפור הביטחון עצמי, לתחושת אמפתיה כלפי האחר (במידה מועטה) ולאיכות חיים.

אנו טוענים, כי פוטנציאל של ה"סל-גל" להוות עיסוק של "פנאי רציני" למשתתפים, יש בו כדי לתרום מעבר למצופה, כפי שנמצא גם במחקר (היוש, 2007). מתוך ממצאי הערכה זו בשילוב עם הידע המחקרי אפשר להסיק כי תוכנית ה"סל-גל" תורמת והיא בעלת פוטנציאל לתרומות ארוכות טווח למשתתפים השונים, שחקנים ומפעילים כאחד.

מקורות מידע

- אופלטקה, י. (2007). **יסודות מינהל החינוך מנהיגות וניהול בארגון חינוכי**. חיפה: פרדס.
- היוש, ט. (2007). **הלכו לחפש אתונות ומצאו מלוכה: מוטיבציות לצריכה של "פנאי רציני" ומשמעותן בחברה בת זמננו**. חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה", בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, הפקולטה למדעי החברה, אוניברסיטת חיפה.
- ואצלאוויק, פ., ויקלנד, ג. ופיש, ר. (1979). **שינוי, עקרונות של יצירת בעיות ופתרון**. תל-אביב: ספריית הפועלים.
- פוקס, ש. (1998). **הפסיכולוגיה של ההתנגדות לשינוי**. בר-אילן: הוצאת אוניברסיטת בר-אילן.

Albritton, D. W. (1995). When metaphors function as schemas: Some cognitive effects of conceptual metaphors. *Metaphor and Symbolic Activity, 10*(1), 33-46.

Bishop, J. & Hoggett, P. (1986). *Organizing around enthusiasms*. London: Comedia.

Blinde, F.M, & Taube, D.E. (1999). Personal empowerment through sport and physical fitness activity: Perspectives of male college students with physical and sensory disabilities. *Journal of Sport Behavior, 22*(2), 181-202.

Brasile, F.M. (1992). Inclusion: A developmental perspective: A rejoinder to "examining the concept of reverse integration. *Adaptive Physical Activity Quarterly, 9*, 293-304.

Brasile, F.M. (1990). Wheelchair sports: A new perspective in integration. *Adaptive Physical Activity Quarterly, 7*, 3 – 11.

- Campbell, E., & Jones, G. (1997). Pre-competition anxiety and self confidence in wheelchair sport participants. *Adaptive Physical Activity Quarterly*, 14(2), 95-117.
- Cooper, L. (1970). Empathy: A developmental model. *The Journal of Nervous and Mental Disorder*, 151(3), 169-178.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New-York: Harper & Perennial.
- Csikszentmihalyi, M. (1997). *Finding flow: The psychology of engagement with everyday life*. New York: Basic Books.
- Csikszentmihalyi, Mihaly (2001). The costs and benefits of consuming. *Journal of Consumer Research*, 27(September), 267-272.
- Csikszentmihalyi, M. (2006). *Cram 101 textbook outlines to accompany flow: The psychology of optimal experience*. LaVergne: Ingram Book Group.
- Csikszentmihalyi, M., & Kleiber, D. A. (1991). Leisure and self-actualization. In: B. L. Driver, P. J. Brown & G. L. Peterson (Eds.), *Benefits of leisure* (pp. 91-102). College Park, PA: Venture Press.
- Daniels, A.M. (2007). Cooperation versus competition: Is there really such an issue? *New Directions for Youth Development*, 115, 43-56.
- Davis, M. H. (1983a). The effects of dispositional empathy on emotional reactions and helping: A multidimensional approach. *Journal of Personality*, 51, 167-184.
- Davis, M. H. (1983b). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 113-126.
- Davis, M.H. (1996). *Interpersonal Reactivity Index*. Boulder, CO: Westview Pres.

- Emde, R. (1989). Mobilizing fundamental modes of development: Empathic availability in therapeutic action. *Journal of American Psychoanalytic Association*, 38(4), 881-913.
- Fejgin, N. (1994). Participation in high school competitive sports: Subversion of school mission or contribution to academic goals? *Sociology of Sport Journal*, 11(3), 211-230.
- Fennick, E., & Royle, J. (2003). Community inclusion for children and youth with developmental disabilities. *Focus on Autism & Other Developmental Disabilities*, 18(1), 20-28.
- Fitts, W. H., & Warren, W. L. (1996). *Tennessee Self-Concept Scale, TSCS:2*. Second edition. Manual. U.S.A: Western Psychological Services.
- Galambos, D. (2002). Individual approaches to support. In: I. Brown & M. Percy (Eds.) *Developmental disabilities in Ontario* (2nd Ed pp. 391-406). Toronto, Front Page Publishing.
- Goffman, E. (1961). *Asylums: Essays on the social situation of mental patients and other inmates*. Harmondsworth.
- Hargreaves, A. (1994). *Changing teachers, changing time*. New York: Teacher College Press.
- Harter, S. (2000). *The construction of the self: A developmental perspective*. New York: Guilford Press.
- Hogan, R. (1969). Development of an empathy scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 33, 307-316.
- Iso-Ahola, S. E. (1989). *Motivation for leisure*. In: E. L. Jackson & T. L. Burton (Eds.), *Understanding leisure and recreation: Mapping the past, charting the future* (pp. 247-279). London: Hutchinson.

- Jones, I., & Symon, G. (2001). Lifelong learning as serious leisure: Policy, practice and potential. *Leisure Studies*, 20(4), 269-283.
- Kilgore, D. M. (1999). Understanding learning in social movements: A theory of collective learning. *International Journal of Lifelong Education*, 18(3), 175-202.
- Kolt, S. G., Kirkby, J. R., Bar-Eli, M., Blumenstein, B., Chadha, K. N., Liu, J., & Kerr, G. (1999). A cross-cultural investigation of reasons for participation in gymnastics. *Journal of Sport Psychology*, 30(3), 381-398.
- Fenning, P., Parraga, M., Bhojwani, V., Meyer, A., Molitor, M., Malloy, M., Labiak, L., Taube, I., & Mulcrone, J. (2000). Evaluation of an integrated disability basketball event for adolescents: Sportsmanship and learning. *Adaptive Physical Activity Quarterly*, 17(2), 237-252.
- Kidman, L., McKenzie, A., & McKenzie, B. (1999). The nature and target of parents' comments during youth sport competitions. *Journal of Sport Behavior*, 22(1), 54-69.
- Kristen, L., Patriksson, G., & Fridlund, B. (2003). Parents conceptions of the influences of participation in a sports programme on their children and adolescents with physical disabilities. *European Physical Education Review*, 9(1), 23-41.
- Medland, J. & Ellis-Hill, C. (2008). Why do able-bodied people take part in wheelchair sports? *Disability & Society*, 23(2), 107-116.
- Mehrabian, A., & Epstein, N. (1972). A measure of emotional empathy. *Journal of Personality*, 40, 525-543.
- Modell, S.J., & Imwold, C.H (1998). Parental attitudes toward inclusive recreation and leisure. *Park & Recreation*, 33(5), 88-94.

- Nowicki, E.A., & Sandieson, R. (2002). A meta-analysis of school-age children's attitudes towards persons with physical or intellectual disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 49(3), 243-265.
- Peck, C. A., Staub, D., Gallucci, C., & Schwartz, I. (2004). Parent perception of the impacts of inclusion on their nondisabled child. *Research & Practice for Persons with Severe Disabilities*, 29(2), 135-143.
- Perrault, S., & Vallerand, R.J. (2007). A test of self determination theory with wheelchair basketball players with and without disabilities. *Adaptive Physical Activity Quarterly*, 24, 305-316.
- Rosenbaum, P. L., Armstrong, R.W., & King, S.M. (1986). Children's attitudes toward disabled peers: A self-report measure. *Journal of Pediatric Psychology*, 11(4), 517-530.
- Schalock, R.I., & Keith, K.D. (1993). *Quality of life questionnaire manual*. Worthington, OH: IDS Publishing.
- Schalock, R. L. (1996). Reconsidering the conceptualization and measurement of quality of life. In: R. Schalock (Ed.), *Quality of life: Conceptualization and measurement* (Vol. I; pp. 123-139). Washington, DC: American Association on Mental Retardation.
- Schlein, S., Green, F., & Stone, C. (1999). Making friends within inclusive community recreation programs. *Journal of Leisurability*, 26(3) Retrieved January 2, 2009, from <http://www.lin.ca/resource/html/Vol26/V26N3A4.htm>
- Stebbins, R.A. (1997). Casual leisure: A conceptual statement. *Leisure Studies*, 16(1), 17-25.

- Stebbins, R.A. (2000). Obligation as an aspect of leisure experience. *Journal of Leisure Research*, 32(1). 152-155.
- Stebbins, R.A. (2001a). *New directions in the theory and research of serious leisure*. New York: The Edwin Mellen Press.
- Stebbins, R.A. (2001b). The costs and benefits of hedonism: Some consequences of taking casual leisure seriously. *Leisure Studies*, 20, 305-309.
- Stebbins, R.A. (2007). *Serious leisure – A perspective for our time*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Wilhite, B., Mushett, C.A., Goldenberg, L., & Traler, B. R. (1997). Promoting inclusive sport and leisure participation: Evaluation of the Paralympic Day in the schools model. *Adaptive Physical Activity Quarterly*, 14, 131-144.
- Woodill, G., Renwick, R., Brown, I., & Raphael, D. (1994). Being, belonging, becoming: An approach to the quality of life of persons with developmental disabilities. D. Goode (Ed.), In: *Quality of life for Persons with Disabilities: International Perspectives and Issues*. Cambridge, MA: Brookline Books.

נספחים

נספח 1: שאלון לשחקנים

תאריך הראיון _____

שם המרואיין: _____ גיל: _____ משתתף בקבוצה: _____

תלמיד/ה בבית-ספר: _____ בכיתה: _____

עובד/ת: _____ שם המראיין _____

תאריך תחילת פעילות בסל-גל _____

שאלון לשחקנים בתוכנית הסל-גל

1. איך שמעת על חוג הסל-גל?
2. מדוע החלטת להצטרף לחוג? (למה חשוב לך לשחק כדורסל?)
3. האם הנך משתתף בחוגים נוספים? כן לא
ב. אם כן, באיזה חוגים?
- ג. מה לדעתך יהיה מיוחד בחוג הזה?
4. האם ספרת לחברים שלך שאת/ה משתתף/ת בחוג זה? כן לא
ב. מה הייתה תגובתם?
ג. מה דעתך על תגובתם?
5. מה דעתם של ההורים שלך על ההצטרפות שלך לקבוצה?
א. מה דעתך על תגובתם?
- ב. האם היית רוצה שההורים יבואו לאימונים? כן לא
למשחקים? כן לא
מדוע?
6. האם ספרת למחנכ/ת שלך שאת/ה משתתף/ת בסל-גל? כן לא
אם כן, איך היא/הוא הגיב/ה:
6. ספרי על חוויה טובה שהייתה לך במשך האימונים:
7. ספרי על חוויה לא נעימה שהיתה לך משך האימונים:

8. האם קרו בחוג דברים **לא צפויים** באימונים (חיוביים או שליליים) ? כן לא
 ספר/י :

9. האם נתקלת בבעיות? כן לא
 א. אם כן, באילו בעיות נתקלת?

ב. האם אחרים נתקלו בבעיות? כן לא ___ אם כן, באילו בעיות נתקלו אחרים?
 ג. האם וכיצד נפתרו בעיות אלו ?

10. האם את/ה חושב/ת שצריך לשפר משהו בתוכנית הסל-גל? כן לא

א. אם כן, מהן ההצעות שלך לשיפור התוכנית?

11. מה דעתך על :

- א. הציוד
- ב. ההדרכה באימונים
- ג. לוח הזמנים של האימונים
- ד. ההסעות
- ה. מספר המשחקים נגד קבוצות אחרות

13. עתה אשאל כמה שאלות שיש לענות עליהן בצורה אחרת. יש לי כאן סולם (להראות את הסולם) עם מספרים מ 1 עד 5. את/ה צריך לבחור את המספר בסולם שהכי מתאים להרגשתך. אם המשפט שאומר לך הוא נכון מאוד – תגיד/י 1 או תצביע/י על מספר 1 – אם הוא כמעט נכון מאוד, תצביע על מספר 2 .. ואם המשפט הוא בכלל לא נכון – תצביע/י על מספר 5.

כלל לא נכון				נכון מאוד	הקף את התשובה בהתאם להרגשתך
☐	☐	☐	☐	☐	1. אני אוהב/ת לשחק כדורסל
☐	☐	☐	☐	☐	2. אני שחקנית טוב/ה
☐	☐	☐	☐	☐	3. לא התקדמתי ביכולת שלי לשחק כדורסל
☐	☐	☐	☐	☐	4. הקבוצה שלנו מתקדמת יפה
☐	☐	☐	☐	☐	5. אני לא מרגיש/ה טוב בקבוצה
☐	☐	☐	☐	☐	6. המאמן עוזר לי ללמוד לשחק טוב יותר

☐	☐	☐	☐	☐	7. ההורים שלי שמחים שהצטרפתי לחוג
☐	☐	☐	☐	☐	8. הייתי ממליץ/ה לחברים להצטרף לחוג
☐	☐	☐	☐	☐	9. אני אוהב לצפות במשחקי כדורסל
☐	☐	☐	☐	☐	10. אני מרגישה/ה טוב עם החברים בקבוצת הסל גל
☐	☐	☐	☐	☐	11. כאשר אני באימון כדורסל, הזמן עובר מהר
☐	☐	☐	☐	☐	12. תוכנית הסל גל לא מתאימה לי
☐	☐	☐	☐	☐	13. אני מנסה להגיע לכל האימונים
☐	☐	☐	☐	☐	14. אני מרוצה מהשתתפותי בחוג

14. מה היית אומר/ת לנערה/ה שרוצה להצטרף לחוג זה?

15. האם תוכנית סל-גל מתאימה לכולם? כן לא
הסביר/י

16. נא להשלים את המשפט: כשאני משחק/ת כדורסל בכסא גלגלים "אני מרגישה כמו":
הסביר/י:

17. האם בסל גל את/ה לומד דברים שעוזרים לך (או משפיעים) בחיי היומיום?
 כן לא
ב. תן/י דוגמאות:

18. איך את/ה מסתדר/ת עם האחרים בקבוצה?

19. האם את/ה בקשר עם השחקנים האחרים בחוג גם אחרי האימון? כן לא
ב. פרטי:

20. דמיין/י שאת/ה פוגש/ת נער או נערה בני גילך, כיצד תתאר/י את עצמך בפניהם?

21. איך את/ה רואה את עצמך בעוד 10 שנים?

22. נעבור עתה שוב לסולם המספרים שעבדנו אתו קודם (להוציא את הסולם ולחזור על ההוראות):

כלל לא נכון				נכון מאוד	הקף את התשובה בהתאם להרגשתך
☐	☐	☐	☐	☐	1. אני נער בריא
☐	☐	☐	☐	☐	2. אני נער שמח
☐	☐	☐	☐	☐	3. קשה להתחבר אתי
☐	☐	☐	☐	☐	4. אני חושב שאני נראה נחמד
☐	☐	☐	☐	☐	5. אני מרגיש טוב רוב הזמן
☐	☐	☐	☐	☐	6. כשמשהו קשה לי אני מנסה לשכוח מזה
☐	☐	☐	☐	☐	7. אני נער חברתי
☐	☐	☐	☐	☐	8. אם הייתי יכול הייתי משנה כמה חלקים מגופי
☐	☐	☐	☐	☐	9. אני נער חברותי
☐	☐	☐	☐	☐	10. אני מנסה להתנהג בצורה שיהיו מרוצים ממני
☐	☐	☐	☐	☐	11. אני תמיד יכול להסתדר בעצמי
☐	☐	☐	☐	☐	12. אני בסדר בדיוק כמו שאני

23.

כלל לא נכון				נכון מאוד	הקף את התשובה בהתאם להרגשתך
☐	☐	☐	☐	☐	1. אכפת לי מאנשים שיש להם פחות מזל בחיים ממני
☐	☐	☐	☐	☐	2. קשה לי לראות דברים מנקודת המבט של אדם אחר

☐	☐	☐	☐	☐	3. כשאני רואה שמנצלים מישהו אני מרגיש שאני צריך להגן עליו
☐	☐	☐	☐	☐	4. קרה לי שאחרי שראיתי סרט או מחזה אני מרגיש כאילו אני אחת הדמויות
☐	☐	☐	☐	☐	5. כשאני רואה מישהו שממש צריך עזרה במצב חירום, אני מתפרק
☐	☐	☐	☐	☐	6. לפני שאני מבקר מישהו, אני מנסה לדמיין איך אני הייתי מרגיש אם הייתי במקומו
☐	☐	☐	☐	☐	7. לא כל כך אכפת לי מאחרים כאשר יש להם בעיות
☐	☐	☐	☐	☐	8. אני מאמין שיש שני צדדים לכל שאלה ומנסה לבחון את שניהם
☐	☐	☐	☐	☐	9. אני חולם בהקיץ ומפנטז על דברים שיכולים לקרות לי
☐	☐	☐	☐	☐	10. אני מדמיין איך הדברים נראים מנקודת מבט של חברי כדי להבין אותם טוב יותר

24. האם לדעתך, אנשים בלי מוגבלויות או צרכים מיוחדים דומים לך, או שונים ממך? הסביר/י במה הם דומים או שונים:

25. האם יש לך חברים שאין להם מוגבלויות או צרכים מיוחדים? כן לא ספרי/י מה אתה/עושה יחד אתם:

אקריא לך שאלות עם 3 אפשרויות של תשובות. אתה תגיד לי איזו מהתשובות הכי נכונה בעיניך:

26. כמה "כיף והנאה יש לך בחיים? לא הרבה במידה מסוימת הרבה

27. בהשוואה לאחרים, האם אתה/מסתדר/ת? גרוע יותר כמו כל אחד טוב יותר

28. כמה פעמים בחודש אתה/מרגיש בודד/ה? לעיתים קרובות, לפחות פעם או פעמיים בשבוע לפעמים לפחות 5 או 6 פעמים בחודש לעתים רחוקות, אף פעם לא יותר מפעם או פעמיים בחודש.

29. האם אתה/מרגישה/ה לא שייך/ת במצבים חברתיים? בדרך כלל או תמיד תמיד לעתים רחוקות או אף פעם.

30. כמה מוצלחת/אתה חושבת את עצמך לעומת אחרים?
 פחות מוצלחת/מהאדם הממוצע מוצלחת/ כמו האדם הממוצע
 יותר מוצלחת/מהאדם הממוצע.
31. איך מתייחסים אליך בבית ספרך?
 כאל שונה מאוד מאחרים כאל שונה במעט מאחרים כמו לתלמידים אחרים.
32. האם אתה לומדת/בבית הספר דברים שיעזרו לך בחיים?
 לא אינני בטוחה, יתכן בהחלט כן.
33. האם אתה מרגישה שאתה מקבלת/ציונים הוגנים?
 לא, אני לא מרגישה שהציונים שאני מקבלת/הוגנים לפעמים כן ולפעמים לא
 בהחלט כן.
34. האם אתה מחליטה/לגבי הדברים שאתה עושה יומיום?
 מישוהו אחר מחליט בשבילי
 אני עושה לפי מה שכולם עושים אני מחליטה לבד מה אני עושה.
35. עד כמה אתה מחליטה/בעצמך על כל הדברים שאתה עושה מדי יום, כמו הליכה לישון, אוכל ובילויים?
 כמעט שלא במידה מסוימת תמיד.
36. מתי יכולים לבקר אותך חברים בבית?
 לפעמים בכל יום, אבל אני צריכה לקבל רשות
 ככל שאני רוצה, או לעיתים קרובות מאוד.
37. באופן כללי תוכלי לומר ש :
 בדרך כלל אינך יכולה לעשות מה שאתה רוצה חייד די מתוכננים עבורך
 חייד חופשיים לגמרי
38. האם חברים מבקרים אותך בביתך?
 אף פעם לא, או לעיתים מאוד רחוקות לפעמים ככל שאני רוצה, או לעיתים קרובות.
39. האם אתה משתתפת/באופן פעיל בפעילויות בילוי כמו : מסיבות, קולנוע, ביקור בקניות, תנועת נוער?
 לעתים רחוקות מאוד, או אף פעם לפעמים רוב הזמן
40. האם חברי משפחתך גורמים לך להרגיש?
 כאדם מבחוץ בדרך כלל כחלק מהמשפחה כחלק חשוב במשפחה.

תודה רבה על שיתוף הפעולה!

נספח 2: שאלון למאמנים בתוכנית הסל-גל

תאריך שמות ⁴										הערות לגבי ילדים ספציפיים
.1										
.2										
.3										
.4										
.5										
.6										
.7										
.8										
.9										
.10										
.11										
.12										
.13										

- מטרות האימון החודש ומידת השגתן :
- מאלו פעילויות של התוכנית החודש אתה מרוצה :
- האם היו קשיים החודש? נא לפרט :
- האם קרה משהו לא צפוי (חיובי או שלילי) החודש? נא לפרט :

---

⁴ סמנו * ליד שמו של ילד נכה

נספח 3: שאלון לעובדת הסוציאלית בתוכנית הסל-גל

1. מיקום הפעילות: _____
התקיימה בתאריך: _____
2. כמה שחקנים השתתפו במפגש? _____; מתוכם _____ שחקנים בעלי מוגבלויות.
3. אם במפגש השתתפו גורמים נוספים (המאמן, המתאמת, אחרים) אנא צייני מיהם:
4. האם משתתפים אלה השתתפו במפגש בפועל? תארי
5. מה היו מטרות המפגש? מה הסיבה לבחירה במטרות אלה? (האם היה אירוע ספציפי שהביא לבחירה בנושא זה)
מה היתה תוכנית המפגש?
רשמי תיאור עשיר של מהלך המפגש (נושאים שעלו, תגובות השחקנים):
6. האם קרו במפגש דברים בלתי צפויים, או שינויים ביחס לתכנון? אם כן, תארי מה?
מדוע? ומה עשית? :
7. כיצד הרגשת במפגש, ודווחי על לקחים ותובנות :
8. אנא התייחסי לתוצאות המפגש ביחס למטרות שהוצבו :
9. האם בעקבות המפגש הנוכחי מתגבשת תוכנית למפגש הבא? מהי, וכיצד היא מתקשרת למפגש זה?
10. אנא רש/מי התייחסויות נוספות, שאין להן ביטוי בשאלות שלמעלה :

measures of quality of life that were connected to independence and pleasure in daily life. Qualitative data indicated improvement in self acceptance. These findings are in keeping with the literature that indicates internal as opposed to instrumental rewards of “serious leisure” programs (Hayosh, 2007).

The evaluation team noted difficulties in the recruitment of players. Many of the players recruited had more severe disabilities than anticipated. This led to creative thinking and designing appropriate rules so that all could participate. Attempts to recruit players without disabilities were not always successful. Exhibition games did not lead to successful recruitment. More attention needs to be given to this issue and to the integration of players without disabilities into the teams.

The findings indicate that “Salgal” has the potential to be a “serious leisure” (Stebbins, 2007) program that can contribute greatly to the well-being of the participants – players and organizers alike. Because this project is being developed on an on-going basis, we recommend that the professional staff meet three times a year in order to see to it that the project develops in keeping with the goals of the program. For example, this past year, the establishment of the “Salgal” League and tournaments led to a productive dialogue among the organizers centering on the goals and nature of the program as well as practical issues.

Three questionnaires were developed: a questionnaire for players used as the basis for the personal interviews (players were unable to fill out questionnaires independently), a questionnaire for coaches that dealt with each practice session and was submitted monthly, a questionnaire completed by the social worker about each of the group sessions held with the teams. (All questionnaires can be found in the Appendix).

Semi-structured interviews were conducted with all the participants listed above.

A total of 27 observations of the teams' activities were conducted: 17 practice sessions, six tournaments and league games, two preparatory meetings and two exhibition games. Two social activities were observed as well. In addition a member of the evaluation team attended seven meetings of the board of the "Salgal" program, and two meetings with parents.

Analysis of the data collected included content analysis of the open-ended questions in the interviews, observations and documents collected, as well as quantitative analysis of the closed questions in the interviews with the players. Two statistical tests were employed: t-tests for the sample of 21 players who were interviewed both at the start and end of the year, and t-tests for the entire group of 57 players interviewed (31 at the start of the year and 26 at the end of the year). A comparison of the results for both samples indicated that there were no significant differences between the groups, and contributes to the validity of the results.

The findings show that "Salgal" is a successful program. There is a high level of satisfaction among all those involved in the program including the participants themselves, the program organizers and the parents. All agree that the phrase "the victory of the spirit", a phrase coined by the organizer of the exhibition games is an apt description of the program. The atmosphere among the players is positive both on and off the court, and beyond the practice sessions themselves. Despite the fact that the program is not a psychological intervention, we discerned an improvement in the self-concept of the participants. Similarly, the program contributed indirectly to the participants' ability to express empathy towards others. Other contributions included some enhancement of physical self-image, and improvement in self-perception of ability to play wheelchair basketball. There were some statistically significant changes in

Abstract

The “Salgal” Wheelchair Basketball Program is a “reverse integration” program, which – while originally designed for those with disabilities – was modified to attract and serve persons without disabilities as well. Its goal is to provide opportunities for interaction between those with and without disabilities. The program is a joint effort of the Fund for Demonstration Projects of the Division for Service Development of the National Insurance Institute, the Israel Sport Center for the Disabled (Ilan), and local NGO organizations. The goal is to establish integrated wheelchair teams throughout the country, and to introduce youth without disabilities to a unique and exciting sport that enables joint activity with peers who have disabilities. It is hoped that the program will lead to the creation of a cadre of players that will eventually join adult teams.

The program evaluation was conducted by a team from the Research and Evaluation Unit at Beit Berl Academic College. The team included three doctoral level researchers from a variety of disciplines (sociology, psychology, special education). The evaluation took place between September 2007 and August 2008 and was formative in nature.

Participants in the evaluation included the director of the program who initiated and directed the program, the project coordinator who recruited the youngsters and worked on a volunteer basis, the social worker employed by the Spivack center, two coaches, 25 parents of players, 2 teachers of players, and the organizer of exhibition games as well as the youngsters themselves.

Thirty-one players were interviewed at the beginning of the year, and 26 were interviewed at the end of the year. Because players joined and dropped out over the course of the year, there were changes in the makeup of the teams. Twenty-one of those interviewed at the end of the year were the same youngsters who were interviewed at the start of the program.

Research tools: Both qualitative and quantitative methods were utilized in this evaluation. Tools included questionnaires, interviews, observations, and document analysis.

NATIONAL INSURANCE INSTITUTE
Research & Planning Administration   Division for Service Development

The “Salgal” Program

**A Wheelchair Basketball Program
for Youth with and without Disabilities**

by

**Tali Hayosh
Gila Vogel
Shachar Gindi**

Jerusalem, February 2010